

Rapport 2008:45 R

Granskning av utbildningarna inom kulturvård och ABM- området

Nationell bild

Till denna rapport finns även:

[Beslut om fördjupade granskningar >>](#)

[Beslut om examensrätter efter fördjupade granskningar >>](#)

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Granskning av kulturvård och ABM-området

Utgiven av Högskoleverket 2008

Högskoleverkets rapportserie 2008:45 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Pär Brännström, Per Westman**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Foto: Anne Ek, Anneli Larsson och Getty Images

Tryck, omslag: KPH Trycksaksbolaget AB, Uppsala, december 2008

Tryck, inlaga: Högskoleverkets kontorsservice, Stockholm, december 2008

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets reflektioner	7
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	11
Uppdraget	12
EXPERTERNAS RAPPORT	
Missiv	15
Arkivvetenskap	17
Historik	17
Vad är arkivvetenskap?	18
Arkivvetenskapens innehåll	19
Internationell utblick – de nordiska länderna	20
Nationell bild – arkivvetenskapen i Sverige	24
Sammanfattande bedömning av arkivvetenskap i Sverige	26
Göteborgs universitet	28
Mittuniversitetet	32
Stockholms universitet	36
Uppsala universitet	40
Biblioteks- och informationsvetenskap	45
Ämnesbeskrivning och internationell utveckling	45
Nationell bild	51
Högskolan i Borås	56
Göteborgs universitet	60
Umeå universitet	63
Uppsala universitet	67
Växjö universitet	72
Kulturvård	75
Historik, ämnesbeskrivning och nationell bild	75
Göteborgs universitet	78
Högskolan på Gotland	83
Museologi	87
Historik, ämnesbeskrivning och nationell bild	87
Göteborgs universitet	95
Umeå universitet	98
Uppsala universitet	101
Bilaga 1	105
Nyckeltal för arkivvetenskap – femårsserier	105
Nyckeltal för biblioteks- och informationsvetenskap – femårsserier	108
Nyckeltal för museologi – femårsserier	112
Bilaga 2	115

Sammanfattning

Den här rapporten redovisar resultaten av kvalitetsgranskningar av utbildningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå i huvudområdena arkivvetenskap, arkiv- och informationsvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, museologi, museistudier, musei- och kulturarvvetenskap (ABM) samt kulturvård, som Högskoleverket genomfört år 2008. För granskningen har Högskoleverket anlitat fyra expertgrupper med sammanlagt 11 sakkunniga från Sverige, Norge, Danmark och Finland.

Rapporten består av två delar. Första delen består av verkets reflektioner som baseras på experternas utlåtande. Andra delen består av experternas rapport. Den innehåller en nationell bild av huvudområdena, ämnesbeskrivningar, lärosätesspecifika beskrivningar och, i förekommande fall, rekommendationer.

Experterna konstaterar att många av miljöerna är små och sårbara. Inom utbildningen i arkivvetenskap vid Stockholms universitet finns t.ex. bara en tillsvidareanställd lärare. Vid utbildningarna i arkivvetenskap vid Uppsala universitet och i museologi vid Umeå universitet finns två tillsvidareanställda lärare medan utbildningen i internationella museistudier vid Göteborgs universitet uteslutande bedrivs av visstidsanställda lärare. Två av de granskade utbildningarna avviker genom att de har en klart större miljö på samtliga nivåer. Det gäller biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås i samarbete med Göteborgs universitet och kulturvård vid Göteborgs universitet.

Det finns en stor variation i hur stor andel av lärarna som är disputerade. Utbildningarna inom biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås och vid Växjö universitet samt inom kulturvård och internationella museistudier vid Göteborgs universitet har alla mindre än 30 procent disputerade lärare medan utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap vid Umeå universitet har över 80 procent. Den låga andelen disputerade lärare kompenseras vid några utbildningar av en hög lärartäthet, framförallt vid Göteborgs universitets utbildningar i kulturvård samt i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås och Växjö universitet. Inom biblioteks- och informationsvetenskap finns en nordisk-baltisk forskarskola som har en stor betydelse för en kreativ och akademisk forskarutbildningsmiljö för doktorander i hela landet. Inom arkivvetenskap finns i dag ingen utbildning på forskarnivå i Sverige, men vid Mittuniversitetet håller en sådan på att byggas upp. Vid Göteborgs universitet finns landets enda forskarutbildning i kulturvård. Inom museologi finns också bara en utbildning på forskarnivå i landet belägen vid Umeå universitet men inga doktorander har antagits inom detta forskningsämne sedan år 2000.

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket vill inledningsvis tacka experterna för ett väl genomfört arbete. Verkets förhoppning är att experternas rapport kommer att vara till nytta för de berörda utbildningarnas kvalitetsutveckling och samtidigt ge information till blivande studenter.

I följande reflektioner vill Högskoleverket fästa särskild uppmärksamhet vid några av experternas iakttagelser.

Att bygga upp nya forskningsämnen och utbildningar

Den här granskningen berör huvudområden inom grundnivå, avancerad nivå och utbildningar på forskarnivå inom många unga vetenskaper. Vissa av dessa utbildningar verkar fortfarande vara inbäddade i det ursprungliga historieämnet och då ibland vara semiprofessioner utan en egen teori. Andra som biblioteks- och informationsvetenskap i Borås i samarbete med Göteborgs universitet, liksom utbildningarna vid Umeå universitet har ansträngt sig att vetenskapliggöra praktiken. Det är uppenbart att det inom detta område finns ett stort behov av att utveckla och tydliggöra utbildningar som huvudsakligen bygger på vetenskaplig grund. Samtidigt finns här utrymme för och, behov av, att skapa akademiska professionella utbildningar i samarbete med fältet och praktiken. Dessa två inriktningar ställer olika krav vad gäller lärarkompetens och behov av praktik i utbildningen. Inte minst mot bakgrund av Sveriges unika kompetens att dokumentera, arkivera och offentliggöra är det av intresse att dessa områden beforskas och utvecklas. Högskoleverket anser att behovet av koncentration, samverkan och profilering inom området är stort. Samtidigt som flera lärosäten gör en förtjänstfull satsning på forskning och utbildning på forskarnivå inom detta område kan de inte i nuläget finansiera nya doktorander.

Den akademiska miljön

Många av utbildningsmiljöerna som beskrivs i denna rapport är små och sårbara. Miljöerna har ibland endast en eller två tillsvidareanställda lärare som dessutom, i många fall, endast arbetar deltid med utbildningen. Att med så få lärare skapa en kontinuitet och långsiktig stabilitet är närmast ogörligt. Utbildningarna i arkivvetenskap vid universiteten i Göteborg och Uppsala samt inom museivetenskap vid Göteborgs universitet och musei- och kulturarvvetenskap vid Uppsala universitet har alla färre än 30 helårsstudenter.

Experterna konstaterar också att forskningsanknytningen är svag vid flera lärosäten. Av de 15 miljöer som här granskas bedrivs utbildning på forskarnivå endast vid fem, nämligen Göteborgs universitet inom kulturvård och biblioteks- och informationsvetenskap, vid Uppsala universitet inom biblioteks- och informationsvetenskap, vid Umeå universitet inom biblioteks- och

informationsvetenskap samt inom museologi. De två forskarutbildningarna vid Umeå universitet har dessutom endast en aktiv forskarstuderande vardera. Andelen disputerade aktiva forskare är också oroväckande låg vid ett antal av utbildningarna som t.ex. biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås och vid Växjö universitet samt inom kulturvård och internationella museistudier vid Göteborgs universitet. Högskoleverket anser att det är mycket viktigt att påbörja och stärka de samarbeten som finns både inom lärosätena mellan angränsande huvudområden och inom huvudområdena nationellt och internationellt, framförallt inom Norden.

Inom biblioteks- och informationsvetenskap har steget redan tagits för att etablera en nordisk-baltisk forskarskola¹ som inkluderar landets alla forskarutbildningar inom huvudområdet². Högskoleverket ser också positivt på den satsning man gjort vid Uppsala universitet där de tre huvudområdena inom ABM (Arkivvetenskap, Biblioteks- och informationsvetenskap och Musei- och kulturarvvetenskap) ger en gemensamma masterutbildning som har en inriktning för varje huvudområde, men med flera gemensamma kurser som samtliga studenter går. Vid institutionen har man forskarutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap. Liknande samverkan inom olika områden finns även vid Lunds universitet.

Det finns också några större och stabilare miljöer bland de granskade utbildningarna. Hit hör biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås i samarbete med Göteborgs universitet och kulturvård vid Göteborgs universitet. Utbildningen i arkiv- och informationsvetenskap vid Mittuniversitetet, som är störst i landet bland de arkivvetenskapliga utbildningarna, får också räknas som stabil. Den första forskarutbildningen inom huvudområdet i Sverige håller på att byggas upp där. Högskoleverket ser mycket positivt på en sådan satsning.

När ABM-studenter på avancerad nivå lärandemålen?

På flera utbildningar tas studenter in på avancerad nivå utan krav på studier på grundnivå inom huvudområdet. Att ta hand om en studentgrupp med mycket varierande kunskap inom huvudområdet ställer mycket stora krav på den som anordnar utbildningen. Det gäller bland annat för arkivvetenskap (samtliga lärosäten), internationella museistudier vid Göteborgs universitet, ABM-utbildningarna vid Uppsala universitet och biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

Sedan den nya examensordningen trädde i kraft 1 juli 2007 har universitetet generell rätt att utfärda masterexamina. Högskolor med vetenskapsområden får utan prövning rätt att inrätta masterutbildningar inom sina vetenskapsområden. Övriga lärosäten får ansöka hos Högskoleverket om rätten att

-
1. Forskarskolan finansieras av Nordforsk (Nordiska ministerrådet) och drivs från Umeå universitet.
 2. Även Lunds universitet är med i forskarskolan men tas inte upp i denna rapport eftersom huvudområdet i Lund kallas kulturvetenskaper.

utfärda masterexamina för varje sökt huvudområde. Med hjälp av sakkunniga har sedan verket prövat om dessa lärosäten har tillräckliga förutsättningar för att kunna bedriva utbildning på masternivå. Sådana examensrättsprövningar har genomförts under 2007 och 2008³. Kriterier som tillämpats av de sakkunniga berör bland annat lärarkompetens, lärarkapacitet och progression samt om utbildningen bedrivs i nära anknytning till utbildning på forskarnivå.

Det underlag som finns att tillgå, gällande lärarkompetens och nära anknytning till utbildning på forskarnivå och forskning, men också lärarkapacitet och krav på tydlig progression, visar att man vid inrättandet av masterutbildningarna i arkivvetenskap vid Stockholms universitet, museistudier vid Göteborgs universitet samt arkivvetenskap respektive musei- och kulturarvsvetenskap vid Uppsala universitet ställt betydligt lägre krav. Detta anser Högskoleverket mycket anmärkningsvärt och finner anledning att ifrågasätta de berörda lärosätena kvalitetssäkring vid inrättande av nya utbildningar.

3. Högskoleverket: Rapport 2007:46 R och 2008:21 R

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Högskoleverket har sedan 2001 ett regeringsuppdrag att i sexårscykler utvärdera alla utbildningar som leder till generell examen eller yrkesexamen samt forskarutbildningar. I den första cykeln, 2001–2006, utvärderades program som ledde till yrkesexamen, huvudämnen i generella examina (kandidat- och magisterexamen) inom grundutbildningen, samt forskarutbildningar.

På våren 2007 avslutades ett antal utvärderingar av den utbildningsverksamhet som bedrevs året 2006. Redan under hösten 2007 initierades utvärderingar som avsåg verksamheten 2007 och som var de första i en ny sexårig utvärderingscykel.

Högskoleverket har valt att i den nya utvärderingscykeln årsvis samla granskningar av huvudområden, yrkesexamina och forskarutbildningar i större kunskapsområden. Det första året granskas utbildningar inom historisk-filosofiska området och pedagogiska utbildningar, året därpå övriga samhällsvetenskaper, osv. Denna gruppering av utbildningar har bl.a. inneburit att vissa kommit att bli föremål för förnyad utvärdering efter en betydligt kortare period än andra. Utvärderingsmodellen har dessutom förändrats. Fortfarande baseras modellen på kollegial bedömning (peer review), men vissa nya moment har utvecklats. En förändring är att Högskoleverket nu begär in kvantitativa data för fem år tillbaka i tiden, mot tidigare två år. I vissa tidigare utvärderingar har uppgifter fem år tillbaka i tiden begärts in rörande forskarutbildningar. Till största del är det samma typ av uppgifter som efterfrågas, t.ex. omfattningen av lärarnas undervisning, antal helårsstudenter och helårsprestationer, antal doktorander, undervisningsstäthet och antal examinerade uppsatser.

En annan förändring är en ökad användning av nyckeltal, vilka räknas fram ur de kvantitativa uppgifterna. Nyckeltalen ger en bild av utbildningarnas lärarkapacitet, lärarkompetens, handledarkompetens, prestationsgrad och andel tillsvidareanställda. Data för perioden 2003–2007 presenteras i rapporten i form av grafer och tabeller i förekommande fall.

Självvärderingsmomentet är fortfarande kvar men i mindre omfattning. Som tidigare ska bland annat utbildnings- och kursplaner med litteraturlistor bifogas. Nyttillkomna uppgifter inkluderar förteckningar över lärares publikationer.

En annan förändring är att utvärderingens första fas inte omfattar platsbesök. Dessa har delvis ersatts av webbenkäter som skickas ut till studenter, lärare och doktorander.

Sammantaget ska detta underlag ge en översiktlig nationell bild av ett huvudområde eller forskarutbildningsämne. Utifrån denna väljs sedan huvudområdesutbildningar eller forskarutbildningar ut för fördjupad granskning. Skäl till fördjupad granskning kan till exempel vara bristande bedömningsun-

derlag eller att Höskoleverket av andra skäl inte kan säkerställa att kvaliteten är tillfredsställande utan att göra platsbesök.

Den 1 juli 2007 infördes en ny Bologna-anpassad examensordning. Den innebar bland annat att en avancerad nivå infördes mellan grundnivå och forskarnivå. Magisterexamen blev placerad på denna mellannivå, liksom en ny tvåårig masterexamen. Universitet och högskolor med vetenskapsområde fick en generell rätt att utfärda masterexamen. De högskolor som vill bedriva tvåårig masterutbildning, utan att ha rätt att bedriva forskarutbildning inom visst vetenskapsområde, får däremot ansöka om masterexamensrätt. Dessa ansökningar prövas av Höskoleverket.

Förutom en ny nivåplacering av de olika examina har den nya examensordningen infört begreppet huvudområde. Lärosätena äger själva rätten att definiera sina huvudområden och, i universitetens fall, forskarutbildningsämnena.

Delrapport

Den här rapporten ger en nationell bild av utbildningarna i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, kulturvård och museologi med angränsande huvudområden. I rapporten granskas också kvaliteten på dessa utbildningar. Under våren 2009 kompletteras rapporten med resultat från de utbildningar som genomgått fördjupad granskning. Den rapporten kommer endast att finnas tillgänglig på Höskoleverkets hemsida.

Uppdraget

Uppdraget har genomförts av fyra oberoende expertgrupper.

För arkivvetenskap anlitas: arkivråden Börje Justrell och Ann Hörsell, båda från Riksarkivet i Stockholm samt arkivrådet Eljas Orrman från Riksarkivet i Helsingfors, Finland. Börje Justrell har inte deltagit i bedömningen av utbildningen vid Stockholms universitet.

För biblioteks- och informationsvetenskap anlitas: professor Gunilla Widén-Wulff, Åbo Akademi, Finland; förste handläggare Jan Hagerlid, Kungliga biblioteket, Stockholm och førsteamanuensis Nils Pharo, Högskolen i Oslo, Norge.

För kulturvård anlitas: professor Gert Bech-Nielsen, Arkitektskolen i Århus, Danmark; docent Gert Magnusson, Riksantikvarieämbetet i Stockholm och rektor René Larsen, konservatorskolen i Köpenhamn, Danmark.

För museologi och angränsande huvudområden anlitas direktör Elisabeth Olofsson, Samp (Swedish-African Museum Program) och professor Janne Vilkkuna, Jyväskylä universitet, Finland.

Höskoleverkets arbetsgrupp bestod av projektansvarige utredare Pär Brännström och utredare Per Westman.

EXPERTERNAS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

2008-II-26

Granskning av utbildningarna i arkivvetenskap, arkiv- och informationsvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, kulturvård, museologi, museistudier och musei- och kulturarvsvetenskap

Högskoleverket har under 2008 granskat utbildningar inom huvudområdena arkivvetenskap, arkiv- och informationsvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, kulturvård, museologi, museistudier och musei- och kulturarvsvetenskap på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Granskningen har resulterat i föreliggande rapport. För granskningen utsågs fyra oberoende expertgrupper med sammanlagt 11 experter:

För arkivvetenskap och arkiv- och informationsvetenskap anlidades:

- Arkivrådet Ann Hörsell, Fil. Dr., Riksarkivet i Stockholm
- Arkivrådet Börje Justrell, Fil. Dr., Riksarkivet i Stockholm
- Arkivrådet, Eljas Orrman, Docent, Riksarkivet i Helsingfors, Finland
- Börje Justrell har inte deltagit i granskningen av utbildningen vid Stockholms universitet.

För biblioteks- och informationsvetenskap anlidades:

- Förste handläggare Jan Hagerlid, Kungliga biblioteket
- Førsteamanuensis Nils Pharo, Høgskolen i Oslo, Norge.
- Professor Gunilla Widén-Wulff, Åbo Akademi, Finland

För kulturvård anlidades:

- Professor Gert Bech-Nielsen, Arkitektskolen i Århus, Danmark
- Rektor René Larsen, konservatorskolen i Köpenhamn, Danmark.
- Docent Gert Magnusson, Riksantikvarieämbetet i Stockholm

För museologi, museivetenskap och musei- och kulturarvsvetenskap anlidades:

- Direktör Elisabeth Olofsson, Samp (Swedish-African Museum Program), Stockholm
- Professor Janne Vilkkuna, Jyväskylä universitet, Finland.

Vi grundar vår granskning på den information vi fått från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor.

Härmed överlämnas vår rapport till Högskoleverket.

Ann Hörsell, Börje Justrell, Eljas Orrman, Jan Hagerlid, Nils Pharo, Gunilla Widén-Wulff, Gert Bech-Nielsen, René Larsen, Gert Magnusson, Elisabeth Olofsson, Janne Vilkkuna

Arkivvetenskap

Historik

Utbildningen av arkivarier har länge varit en central fråga för dem som arbetar med arkiv, då den ytterst handlar om hur den egna yrkesgruppen ska avgränsas. I utländsk litteratur skiljer man ibland på begreppen ”education” och ”training”, där syfte och metoder kan vara olika. I Sverige görs normalt inte denna åtskillnad, utan vi använder det samlande begreppet ”utbildning”.

Under 1800-talet uppstod det i Europa ett akut behov av utbildade arkivarier. Det hade två orsaker: efter franska revolutionen började forskning i arkiv att betraktas som en medborgerlig rättighet, och efter Napoleonkrigen möblerades den europeiska kartan om. Arkiv behövdes både för att möjliggöra medborgarnas nyvunna rätt att ha insyn i förvaltningen, och för att hantera de stora mängderna dokument från administrativa strukturer som revolutionen och kriget hade svept undan. Arkivskolor växte därför fram i olika länder; den mest kända är kanske Ecole des Chartes i Paris som fortfarande räknas som en av de främsta. I de skandinaviska länderna, men också i bland annat Storbritannien, utvecklades i stället för arkivskolor ett system som byggde på att universitetsutbildade som normalt hade historia eller ett angränsande ämne i sin examen, lärde sig arbetet som anställda på en arbetsplats (”on-the-job-training”). Därmed knöts den professionsförberedande utbildningen till de nationella arkivinstitutionerna och deras kärnverksamheter. Vid dessa institutioner utvecklades också de yrkesmässiga standarder och normer som tillsammans med praktiska färdigheter blev basen i yrkesutbildningen. Utvecklingen var i stort densamma inom övriga delar av sektorn för arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM).⁴

Först 1973 förändrades arkivutbildningen i Sverige. Det året genomfördes vid Stockholms universitet den första universitetsutbildningen i arkivkunskap, en 10-poängs så kallade yrkesutbildningskurs för akademiker. Kursen riktade sig inte primärt till blivande arkivarier vid arkivinstitutionerna utan svarade mer mot ett växande behov av arkivpersonal vid kommuner och statliga myndigheter. Den statliga utredning som låg till grund för förändringen av arkivutbildningen behandlade också biblioteksutbildningen. 1972 startade en reformerad bibliotekarieutbildning vid den nyinrättade och rikstäckande Bib-

4. För en översikt av arkivutbildningens historia, se t.ex. Evens, Frank B, ”The Organization and Status of Archival Training: an Historical Perspective”, i *Professional Training of Archivists*. Archivum Vol. XXXIV. 1988, s. 75–91.

liotekshögskolan i Borås som 1977 blev en institution inom Högskolan i Borås. Detta innebar att bibliotekarier fick en akademisk basutbildning.⁵

Arkivariernas utbildning har akademiserats avsevärt långsammare och dessutom har den tagit en annan riktning. I stället för att bli en motsvarighet till bibliotekariernas sammanhållna basutbildning som avslutas med en examen, utvecklades den ursprungliga yrkesutbildningskursen mot ett huvudämne av traditionellt snitt som kunde läsas inom ramen för en filosofie kandidat- eller filosofie magisterexamen vid flera av landets universitet och högskolor.

Under de drygt 30 år som arkivutbildning givits på akademisk nivå har en egen forskning och en egen teori- och forskningsbaserad utbildning successivt växt fram inom ämnet. Mycket av den forskning och metodutveckling som får genomslag i yrkesutövningen sker dock fortfarande inom ramen för de statliga arkivinstitutionernas forsknings- och utvecklingsverksamhet. Som sektorsforskningsansvarig myndighet på arkivområdet får Riksarkivet särskilda forskningsmedel från statsmakterna.

Det finns inom ämnet arkivvetenskap, liksom på andra områden, ett samband mellan förändringar i den akademiska utbildningen och arbetsmarknadens behov och behörighetskrav. Den första yrkesutbildningskursen i Stockholm kom till i en tid då behörighetsvillkoren för tjänster vid Riksarkivet och landsarkiven diskuterades. Behörigheten reglerades på den tiden i Riksarkivets instruktion, och kravet för att få en arkivariebefattning var licentiatexamen, men 1977 avskaffades alla formella behörighetskrav. På biblioteksområdet fanns det omkring 1970 ett motsvarande samband mellan reformeringen av bibliotekarieutbildning och slopandet av kravet på licentiatexamen för bibliotekarietjänst.⁶ Sedan 1990-talet har arbetsgivarnas krav för arkivarietjänster normalt varit ett års heltidsstudier i arkivvetenskap (40 poäng. Under 2000-talet har det utöver traditionella arkivariebefattningar även börjat inrättas specialiserade tjänster av typen IT-arkivarier, där komplementära utbildningar som till exempel data- och systemvetenskap ofta är ett önskemål. Det är främst vid större statliga och kommunala myndigheter som dessa tjänster finns.

Vad är arkivvetenskap?

Arkivvetenskap är vetenskapen om arkiven i samhället. Mer exakt har det både i Sverige och i utlandet definierats på olika sätt. Nils Nilsson, tidigare arkivråd vid Riksarkivet och författare av den första svenska kursboken i ämnet (*Arkivvetenskap*, 1976), innefattar i arkivvetenskapen det vetenskapliga stu-

5. Om reformeringen av arkivutbildningen och dess utveckling fram till cirka 1980, se Hedberg, Britt, "Arkivutbildning – Funderingar kring behov och utformning" (i *Arkivvetenskapliga studier* 5. 1981), s. 173–182. Biblioteksutbildningens reformering behandlas bl.a. av Fredén, Nils, "Bibliotekarien får utbildning", i *Bibliotekarierollen i förändring*. Stockholms Stadsbiblioteks skriftserie 1986:1, s. 15–22.

6. Se Hedberg och Fredén a.a. samt Smedberg, Staffan, "Arkivfacket 50 år – Sveriges arkivtjänstemäns förening 1936–1986", i *Arkiv, Samhälle och Forskning*, Svenska Arkivsamfundets skriftserie nr 28, 1986, s. 75–81.

diet av arkivens natur, betydelse och utveckling och av de metoder som krävs för att bevara arkiven, gallra dem och göra dem tillgängliga och användbara. En grundläggande del i arkivvetenskapen är arkivteorin, som internationellt utvecklats olika traditioner. En gemensam grundval för arkivteorin är dock proveniensprincipen, som bygger på respekten för arkivens ursprungliga ordning.

I dag ses arkivvetenskapen oftast som en informationsvetenskap. Den starka betoningen av proveniensen (ursprunget) är det som främst skiljer arkivvetenskapen från övriga informationsvetenskaper.

Informationsteknologins påverkan på arkiven har tvingat arkivvetenskapen att modernisera sin teoribildning. Det gäller främst de krav som måste ställas på datorsystemen och deras innehåll för att elektroniska dokument ska kunna arkiveras på samma villkor som andra dokument. Men det gäller också hur modern informationsteknologi kan bidra till att göra arkivens innehåll mer tillgängligt och användbart för myndigheter, forskare och allmänhet. De elektroniska dokumentens inträde i arkivens värld har dessutom öppnat nya möjligheter till samarbete med andra grenar inom informationsvetenskapen som har en forskningsinriktning mot informationsteknologi.

Ett framväxande område inom arkivvetenskapen är arkivpedagogiken, som fokuserar på hur arkivmaterial kan användas i en lärandeprocess (skolundervisning på arkiv, utställningar m.m.).

I många länder, framför allt de anglosaxiska, skiljer man på ”records management” (dokumenthantering), som avser hanteringen av aktuella handlingar i företag och förvaltning, och ”archives management”, som avser hanteringen av handlingar som sparas främst av historiska skäl vid särskilda arkivinstitutioner. Även om skillnaderna i det praktiska arbetet blivit allt mindre, bl.a. vid hanteringen av elektroniska dokument, så handlar det normalt om två skilda professionsområden med skilda utbildningar. Den svenska lagstiftning som reglerar arkivverksamheten skiljer dock inte på var i arkivbildningsprocessen som hanteringen av handlingar sker, och uppdelningen på records respektive archives management har därför marginell betydelse i yrkessammanhang i Sverige. Båda områdena täcks också in i de arkivvetenskapliga utbildningar som ges i landet, även om vissa utbildningsorter har en mer uttalad inriktning än andra mot modernt arkivmaterial.

Arkivvetenskapens innehåll

Som en följd av att det saknas en allmänt accepterad definition av begreppet arkivvetenskap blir det de nationella traditionerna som i hög grad avgör hur man i olika länder avgränsar ämnets innehåll. Vi har därför sett det som ändamålsenligt att här beskriva de innehållsliga element som vi anser kan förväntas ingå i utbildningen i arkivvetenskap i Sverige för att den ska täcka hela det fält som bör ingå i en examen i ämnet. Men först några principiella ståndpunkter:

Högskoleverkets utvärdering av arkivvetenskap 2004 koncentrerade sig vad gäller ämnets avgränsning främst på vilka egenskaper som är karakteristiska för arkivvetenskapen. Det ger intrycket att arkivvetenskapens primära mål är studiet av det redan framvuxna arkivet som materialiserats i ett arkivbestånd. En sådan infallsvinkel kan sägas vara *reaktiv* i den bemärkelsen att arkivbildningen (arkivläggning, diareföring och annan registrering, ordnande och förtecknande etc.) främst har till syfte att förstå det framvuxna arkivets egenart och dess kunskapsmässiga och kontextuella potential. Däremot ses arkivvetenskapen inte som en verksamhetsinriktad disciplin om arkivverksamheten som sådan.

Man kan också uppfatta arkivvetenskapen som en systematisk verksamhet som analyserar processer inom organiserade verksamheter som på ett eller annat sätt är förknippade med hanteringen av handlingar och studerar användningen av IT i dessa processer. På det sättet skapar arkivvetenskapen teoretiskt och metodiskt underbyggda regelverk som gör det möjligt att på ett rationellt sätt utveckla dessa processer för att betjäna både organisationernas hantering av deras egna handlingar och forskarna utanför organisationerna. Arkivvetenskapen ses då som en vetenskaplig disciplin vars studium ger den studeranden *proaktiva* färdigheter för en yrkesutövning inriktad på handlingar i organiserade och målinriktade verksamheter, oberoende av om dessa verksamheter avser arkivbildningsprocessen eller förvaltningen av ett redan skapat arkivbestånd.

I bilaga 2 utvecklas närmare vilka kunskapsmässiga och färdighetsproducerande element som bör ingå i huvudområdet arkivvetenskap om man ser det utifrån ett proaktivt synsätt.

Internationell utblick – de nordiska länderna

Den akademiska arkivutbildningen i Finland

Den behörighetsgivande högre arkivutbildningen på akademisk nivå i Finland har sedan 1930-talet getts av finska Riksarkivet som även har gett examensbetygen. Mot slutet av 1990-talet började motsvarande undervisning även ges av universitet. Under de senaste åren har flera lärosäten inlett undervisning av detta slag.

Riksarkivet i Finland inrättade 1936 en särskild arkivexamen, som senare fick benämningen högre arkivexamen.⁷ För att ta den krävdes att man hade en högre högskoleexamen med ett historievetenskapligt huvudämne. En lägre arkivexamen kom till i slutet av 1960-talet – med syftet att förmedla baskunskaper till arkivverksamma – och då krävdes också denna examen för att man skulle få börja studierna för högre arkivexamen. Den högre arkivexamen hade inrättats med syftet att ge undervisning i arkivarierkets teori och praxis, men

7. Jari Lybeck, "Archival Education in Scandinavia", i *Archival Science* 2003, s. 107–108.

den skulle även ge fördjupade metodologiska färdigheter i historieforskning.⁸ Senare har högre arkivexamen ändrat karaktär så att den numera är utpräglad arkivfacklig och omfattar även modern arkivbildning. I denna examen ingår ett examensarbete, ett s.k. proveniensarbete, som ska motsvara de krav som ställs på ett vetenskapligt lärdomsprov. Före examensreformen år 2005 motsvarade högre arkivexamen 25 studieveckor och den förberedande lägre arkivexamen 6,5 studieveckor.

Universitetsundervisningen i arkivvetenskap i egentlig mening kan sägas ha inletts i Finland vid Tammerfors universitet 1997, där man då började ge en undervisning i arkivvetenskap omfattande såväl dokumenthantering som traditionell arkivverksamhet. Dessa studier äger rum inom ramen för huvudämnet informationsvetenskap.

Vid mitten av innevarande årtionde blev flera universitet intresserade av att inrätta närmast yrkesinriktade utbildningsprogram i arkivvetenskap, där arkivvetenskapen kopplades samman med studier i historia och andra likartade ämnen som informationsvetenskap och museologi, och rentav konsthistoria. I Finland kan universiteten självständigt utforma lärostoffet i sina examina, men det måste godkännas av undervisningsministeriet för att de ska få finansiering.

Högre arkivexamen var ända fram till 1992 ett krav för nästan alla högre tjänster vid Arkivverket och i praktiken krävs det fortfarande för de flesta motsvarande tjänster (även om formella krav för de flesta tjänster inte längre existerar). Därför har universiteten ansökt hos Riksarkivet om att deras utbildningsprogram i arkivvetenskap till sitt innehåll och sin omfattning ska förklaras motsvara högre arkivexamen. Det har lett till tre beslut av detta slag: År 2006 erhöll Åbo akademi och Åbo (finskspråkiga) universitet gemensamt ett sådant beslut för sitt gemensamma utbildningsprogram i arkivvetenskap. År 2008 fick Jyväskylä universitet och Tammerfors universitet ett likadant beslut för sitt gemensamma magisterprogram och Joensuu universitet för sitt utbildningsprogram.

Alla utbildningsprogram som nämnts ovan har det gemensamt att de är yrkesinriktade och att undervisningen sker i samarbete med respektive landsarkiv (Åbo, Jyväskylä, Joensuu). Det enda undantaget är Tammerfors, där arkivutbildningen äger rum inom ramen för disciplinen informationsvetenskap. Där finns två lärare i arkivvetenskap med arkivvetenskapligt relaterad doktorsexamen i informationsvetenskap, vilka även har högre arkivexamen. Man kan hävda att det i Tammerfors finns en reell vetenskaplig miljö med förutsättning för arkivvetenskapliga studier på fördjupad (avancerad) nivå, eftersom högre högskoleexamen där omfattar även andra relevanta ämnen inom informationsvetenskaperna. Ingen av lärarna vid de övriga universiteten har i skrift behandlat arkivrelaterad problematik, och denna kunskap förmedlas

8. Eljas Orrman, "Riksarkivet – en forskarskola för historiker?", i *Medströms – motströms. Individ och struktur i historien. Festskrift till Max Engman den 27 september 2005*, Helsingfors – Stockholm 2005, s. 57–72.

därför av landsarkivens tjänstemän som blott undantagsvis har högre forskarutbildning. Man kommer därför antagligen att ta hjälp från Tammerfors i undervisningen.

Arkivutbildningen i Norge

Norge hade liksom Sverige till att börja med en successiv inskolning i yrket genom systemet att man fick lära sig medan man samtidigt var verksam i yrket. Men med nya tider och nya samhällsuppdrag följde krav på förändrad utbildning. I Norge skedde dock reformeringen av arkivutbildningen cirka 20 år senare än i Sverige, dvs. i början av 1990-talet, och då i ett steg i stället för i en längre utvecklingsprocess. Det är inte omöjligt att skillnader i professionella strategier mellan arkivarierna i respektive land kan ha spelat in. En annan orsak kan vara att det i Norge fanns fler alternativa utbildningar för personal inom kommunal och statlig förvaltning som arbetade med arkiv (kontorselevkurser, arkivledarkurser, arkivinstruktörskurser etc.). Dessa utbildningar försvann först under 1980-talet.

År 1991/92 bildade det norska Riksarkivet och Norsk arkivråd en stiftelse, Arkivakademiet, med syftet att bedriva arkivutbildning på hög nivå riktad mot arkivfunktioner i både offentlig och privat verksamhet. Man började med en åttaveckorsutbildning spridd över två terminer som riktade sig främst till arkivpersonal inom kommunal eller statlig förvaltning. 1992 startade också en arkivkunskapsutbildning vid universitetet i Oslo med examen på enterminsnivå och tvåterminsnivå (grunnfagstillägget) på liknande sätt som i Sverige. Arkivkunskap är numera också integrerat i den treåriga bibliotekarieutbildningen vid universitetet i Oslo och Tromsø.⁹

I dag finns följande arkivutbildningar på högskolenivå i Norge:

Arkivakademien

”Grunnhet i arkivfag” om 30 studiepoäng vilket motsvarar ett halvt års heltidsstudier. Efter fullgjord kurs är den studerande behörig att söka till ”spesialenhet i elektronisk arkiv” som är en tilläggskurs om 15 studiepoäng. För att vara behörig att studera grunnehetskursen krävs generell studiekompetens för högskolestudier.

Arkivkunskap vid Oslo universitet

Universitetet ger totalt sex kurser om sammanlagt 60 studiepoäng. Kurserna, som är på 10 studiepoäng vardera, är grupperade så att först läses ”arkivdanning: organisasjon, systemer och rutiner”, ”arkiv, individ og samfund” samt ”arkivbevaring og arkivbeskrivelse”. Därefter är den studerande behörig att läsa kurserna ”elektronisk arkiv”, ”arkivdanning i praksis” samt ”depotfunksjoner i praksis”. Dessa kurser ersätts 2009 av ”dokumenthåndtering og elek-

9. Det ovanstående bygger på ett opublicerat föredrag av Börje Justrell om arkivarietäckarens professionalisering från 2000 när statsarkivet i Trondheim firade 150-årsjubileum.

tronisk arkiv” på 20 studiepoäng respektive ”arkivförvaltning i praksis” på 10 studiepoäng.

Samtliga kurser ingår i kandidatprogrammet i kultur- och idéhistoria med inriktning mot arkivkunskap. De två nya kurserna ”dokumenthåndtering og elektroniska arkiv” och ”arkivförvaltning i praksis” utgör tillsammans med de grundläggande kurserna så kallade ”grunnemnen” på kandidatnivå och ingår i ämnesgruppen *80 Arkiv* där arkivkurserna i examen kompletteras med två kurser om vardera 10 studiepoäng inom områdena historia, politik eller IT.

Universitetet i Oslo erbjuder också en kurs i arkivteori på deltid som vidareutbildning.

Högskolan i Lillehammer

Här startades 2007 i samarbete med Fylkesarkivet i Oppland och Statsarkivet i Hamar ett program kallat arkiv og informasjonsforvaltning om totalt 60 studiepoäng fördelade på fem kurser. Den första, ”elektroniske arkiver – muligheter og utfordringer”, startade hösten 2007. Kurserna 2, 3 och 4 är planerade att starta 2008 och kurs 5 under 2009.

Arkivutbildningen i Danmark

Det finns ingen egentlig arkivutbildning på högskolenivå i Danmark. Fortfarande tillämpas modellen att man blir arkivarie genom att först få en anställning vid en arkivinstitution för att sedan bli utplärd i yrket. Det finns också större myndigheter som har en eller flera arkivarier anställda, men någon motsvarighet till de svenska verksarkivarierna finns egentligen inte i Danmark, vilket naturligtvis begränsar arbetsmarknaden för en akademisk arkivutbildning.

Vid Aalborgs universitet ges inom historieämnet en mindre kurs om 5 ECTS (30 ECTS motsvarar en termins studier) kallad ”arkivkundskab”, där syftet är att ge en introduktion till de statliga, kommunala och privata arkivens organisation, bestånd och verksamhet samt till de hjälpmedel som nyttjas. Kursen ska också ge en orientering om den moderna informationsteknologins betydelse för arkivbildning och för förmedlingen av arkivens innehåll. Det finns planer på att utvidga arkivkunskapen till en ettårig kurs.

Även vid Köpenhamns universitet ingår det i historieämnet en mindre kurs där studenterna introduceras i arbetet på arkiv eller museer.¹⁰

10. Allmän information om hur man blir arkivarie i Danmark har inhämtats från Jan Dahlsten- Sörensen vid danska Rigsarkivet.

Nationell bild – arkivvetenskapen i Sverige

Var finns utbildningarna?

Arkivvetenskaplig utbildning ges i dag som kontinuerligt återkommande kurser vid fem universitet: Göteborgs universitet, Mittuniversitetet samt universitetet i Lund, Stockholm och Uppsala.

Vid Stockholms universitet ombildades den ursprungliga 10-poängskursen till en enterminkurs som så småningom blev en AB-kurs. Även en C-kurs och en magisterkurs startades, båda på halvfart. Arkivutbildningen vid Mittuniversitetet, som då var Mitthögskolan, inleddes liksom i Stockholm med kurser för yrkesverksamma. År 1988 gavs den första kursen på A-nivå, och 1997 fick man magisterexamensrätt i ämnet arkiv- och informationsvetenskap. Vid Uppsala universitet har ämnet arkivvetenskap funnits sedan år 2000, fram till läsåret 2007/2008 i form av en AB-kurs och en C-kurs och därefter som en av tre inriktningar inom ett masterprogram i ABM. Göteborgs universitet har under 2000-talet givit kurser på grundnivå, men fr.o.m. läsåret 2007/2008 ges arkivutbildningen som en magisterkurs vartannat år.

Lunds universitet och Karlstads universitet har också givit arkivutbildningar på grundnivå, men bara vissa år och då främst för den regionala arbetsmarknadens behov. I Lund ingår arkivvetenskap numera i ett sammanhållet masterprogram i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM). Den utbildningen omfattas dock inte av denna granskning, eftersom den utgör en inriktning inom huvudområdet kulturvetenskaper.

Utbildningsanordnarnas profilering

Försök till profilering av arkivutbildningen har gjorts vid de flesta lärosäten där arkivutbildningen anordnas, och den avspeglas normalt i den institutionella förankringen vid respektive universitet.

Vid Göteborgs universitet ges arkivutbildningen i samarbete mellan historiska institutionen och landsarkivet i Göteborg. Huvudområdet benämns arkivvetenskap och har en uppenbart starkare anknytning till landsarkivet än till den historiska institutionen. Detta påverkar utbildningens profil som är uttalat praktiskt inriktad och då mot en traditionell arkivverksamhet med basen i den offentliga sektorns arkivinstitutioner.

Vid Mittuniversitetet är den formella benämningen på huvudområdet arkiv- och informationsvetenskap, och den teoretiska förankringen inom informationsvetenskapen är också tydlig. Huvudområdet är knutet till institutionen för informationsteknologi och medier (ITM), avdelningen för arkiv- och datavetenskap. Det definieras som det vetenskapliga studiet av informationens, arkivinformationens och arkivens uppkomst, hantering, organisering, utnyttjande, samt dess påverkan och betydelse för organisationer, individer och samhälle. På senare år har de informationsteknologiska inslagen blivit betydande i både forskning och utbildning. Det gäller framför allt informations- och dokumentstyrning, informationsökning, digitala arkiv, informationsarkitektur samt verksamhets- och systemutveckling.

Vid Stockholms universitet är huvudområdet arkivvetenskap placerat vid historiska institutionen och ses som en disciplin knuten till historieämnet. Sedan tillkomsten 1973 är utbildningen organiserad i nära samarbete mellan universitetet och de större arkivmyndigheterna i Stockholm, även om denna samverkan tonats ned med åren. Huvudområdet hade tidigt en traditionell arkivvetenskaplig inriktning men har allt mer inriktats mot modern dokumenthantering och elektronisk långtidslagring. Utbildningen är yrkesorienterad, där målet är att ge studenterna den kompetens som fordras för att kunna arbeta som arkivarier. De goda resultat som utbildningen i Stockholm visat över åren i fråga om studenternas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden, har gjort att man hållit fast vid denna profilering.

Vid Uppsala universitet är arkivvetenskap knuten till institutionen för ABM. Utbildningen är i dag en uttalad generalistutbildning som syftar till att ge kompetens för arbete inom hela arkivsektorn. Därför riktar man sig framför allt till dem som söker en avslutning på sina studier innan de går ut på arbetsmarknaden. Utbildningsövergripande inslag görs tillsammans med ABM-institutionens utbildningar i biblioteks- och informationsvetenskap samt musei- och kulturarvsvetenskap, och det ger arkivutbildningen i Uppsala en bredd som är anpassad för arbete även utanför de traditionella arkivinstitutionerna.

Nyckeltal

Granskningen av arkivvetenskap gäller år 2007, men för att få en mer rättvisande bild av utbildningsmiljöerna har även data från perioden 2003–2007 behandlats. För utbildningar som är nystartade eller som omformats genom den nya utbildnings- och examensstrukturen så att de inte går att jämföra med tidigare utbildningar, har inte data för hela perioden begärts in. I arkivvetenskap gäller det utbildningen vid Göteborgs universitet, som alltså inte tas upp i denna jämförelse.

Vid Uppsala universitet har prestationsgraden varit hög under hela perioden (fig. 1, bilaga 1). Den har legat runt 80 procent förutom för 2007 då den steg till 120 procent beroende på att ett antal studenter ville avsluta sina studier innan införandet av den nya utbildnings- och examensstrukturen. Vid Stockholms universitet har prestationsgraden däremot varit låg under hela perioden och pendlat mellan 43 och 56 procent. Även Mittuniversitetet uppvisar en låg prestationsgrad, men om man tar hänsyn till att hela utbildningen ges på distans är den normal.

Vad gäller lärarkapaciteten får den betraktas som relativt god för 2007 (fig. 2). Uppsala universitet har under hela perioden haft få studenter per heltidsekvivalent lärare. Vid Stockholms universitet har det skett en successiv ökning av antalet heltidsekvivalenta lärare per helårsstudent medan värdet för Mittuniversitetet har varierat mellan 2003 och 2007. Lärarkompetensen definierad som antal helårsstudenter per heltidsekvivalent disputerad lärare är inte anmärkningsvärt hög för någon av utbildningarna 2007 (fig. 3). Vid Mitt-

universitetet har den under tidigare år varit mycket hög och vid Stockholms universitet har den successivt förbättrats under perioden.

Handledarkompetensen (antal uppsatser per heltidsekvivalent disputerad lärare) är god vid Mittuniversitetet medan värdena för Uppsala universitet är höga i förhållande till de andra utbildningarna inom huvudområdet (fig. 4), men jämfört med handledarkompetensen inom museologi och biblioteks- och informationsvetenskap inom samma ABM-institution är de låga (fig. 9 och 14). Vid Stockholms universitet examinerades inga uppsatser under 2007.

Vad gäller andelen tillsvidareanställda lärare är den mycket låg vid Stockholms universitet för hela femårsperioden (fig. 5). Vid Mittuniversitetet har andelen tillsvidareanställda också minskat drastiskt under perioden, men hela tiden legat över 50 procent. Vid Uppsala universitet har andelen sedan år 2007 legat över 80 procent.

Litteraturen

Det påpekades vid utvärderingen av arkivvetenskapen 2004 att bristen på svenskspråkig litteratur av arkivvetenskaplig karaktär var besvärande. Situationen har inte förbättrats sedan dess, och framför allt saknas en grundbok som speglar svenska förhållanden. Den internationella arkivvetenskapliga litteraturen däremot är numera både riklig och mångsidig.

De flesta utbildningsanordnare publicerar studenternas uppsatser på sina hemsidor, men arkivvetenskapens svaga ställning som forskningsämne gör att detta hitintills inte nämnvärt ökat utbudet av litteratur i ämnet. Det är viktigt att uppsatser och avhandlingar på olika nivåer görs tillgängliga via Internet vid samtliga universitet som anordnar arkivvetenskapliga utbildningar.

Sammanfattande bedömning av arkivvetenskap i Sverige

Det är endast Mittuniversitetet som enligt vår åsikt i nuläget uppfyller kraven, så väl kvalitativt som kvantitativt, på arkivvetenskaplig utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Detta gäller både den fördjupning som den nya examensordningen förutsätter och struktureringen av undervisningen och de pedagogiska uppläggen. Under 2007 har visserligen antalet lärare legat i underkant för att på ett bra sätt kunna hantera Sveriges största arkivutbildning. Men med de nyrekryteringar man genomfört under 2007, och som får genomslag under 2008, borgar man för en god lärarförsörjning framöver. Att utbildningen ges i en forskande miljö är därmed säkerställt.

För Stockholm och Uppsala kan bedömningen i viss mån vara orättvis på grund av att de självvärderingar som lämnats in inte är lika utförliga som den från Mittuniversitetet. Det allmänna intrycket är dock att man i Stockholm och Uppsala har förutsättningar att nå en acceptabel nivå på sina utbildningar på avancerad nivå. Men för att nå dit krävs det både tilläggsresurser i form av tillsvidareanställd personal och att planläggningen av undervisningen för-

ändras. Vi bedömer att Uppsala universitet har en något starkare miljö, men underlaget är dock så knapphändigt att det är svårt att göra en grundlig jämförelse av de två miljöerna. I både Stockholm och Uppsala verkar problematiken kring hur arkiv bildas få lite utrymme i utbildningen jämfört med frågan om hur redan framvuxna arkiv ska göras tillgängliga. Kopplingen till historieämnet verkar också vara starkast på dessa orter, vilket kan uppfattas som hämmande för en fokusering på arkivbildnings- och planeringsproblematik.

Göteborg kan knappast nå magisternivån utan en radikal omläggning av utbildningen, där universitetet måste allokera betydande resurser till fasta tjänster (minst en heltidsanställd) för planering och undervisning. Man måste då anställa någon som forskar och publicerar sig inom arkivvetenskap. I dag är det uppenbarligen landsarkivet i Göteborg som i praktiken har ansvaret för huvuddelen av undervisningen.

Sammanfattningsvis kan sägas att utbildningarna i Göteborg, Stockholm och Uppsala uppvisar en uppseendeväckande låg andel tillsvidareanställda lärare, som dessutom står för en liten del av den totala undervisningen. Detta återverkar negativt på kvaliteten i undervisningen.

Göteborgs universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare 2007	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	1	0,03	1	0,03
Docenter	0	0,00	1	0,02	1	0,02
Övriga disputerade	1	0,03	0	0,00	1	0,03
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	1	0,03	2	0,05	3	0,08

Visstidsanställda lärare 2007	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	1	0,15	1	0,15
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	6	0,95	2	0,20	8	1,15
Totalt antal	6	0,95	3	0,35	9	1,30

Studenter HT 2007	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	10,0	15,0	25,0
Helårsprestationer (HPR)	0,0	0,0	0,0
Antal examensarbeten			0

Eftersom uppgifterna om studenter endast gäller för höstterminen 2007 medan uppgifterna för lärare gäller hela 2007 kan inga nyckeltal beräknas. För övriga lärosäten i denna rapport gäller uppgifterna hela 2007 för både studenter och lärare.

Huvudområdet arkivvetenskap tillhör historiska institutionen. Utbildningen ges i nära samarbete med Göteborgs landsarkiv. Till och med våren 2007 gavs arkivkurser som kunde ingå i en kandidatexamen. Från hösten 2007 ger man en magisterutbildning med antagning vartannat år.

Undervisningen bedrevs i huvudsak av tre tillsvidareanställda lärare och nio visstidsanställda lärare. Antalet helårsstudenter på det nystartade magisterprogrammet är 25, vilket innebär att den är en av landets minsta utbildningar.

Eftersom utbildningen i arkivvetenskap ges på en annan nivå från och med hösten 2007 har Högskoleverket inte efterfrågat uppgifter från våren 2007 eller tidigare.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Enligt uppräknningen av de tillsvidareanställda lärarna som undervisar på magisterprogrammet i arkivvetenskap i Göteborg har tre doktorsexamen. Av dessa är en professor och en docent. Övriga nio lärare är visstidsanställda, en av dessa är docent.

Med lärarnas examina och anställningsvillkor som kriterium anser vi experter att lärarkapaciteten är tillfredsställande. De tre tillsvidareanställda lärarna med forskarutbildning ser ut att sakna yrkeserfarenhet inom arkivverksamhet,

om man bortser från historieforskning som grundar sig på arkivmaterial. Av dessa lärares redovisade arbetstid har endast 2–3 procent anslagits för undervisning på avancerad nivå, sammanlagt 8 procent av en heltidsanställning. Detta motsvarande endast 5,6 procent av den totala undervisningstiden för magisterprogrammet i arkivvetenskap. 94,4 procent av undervisningen, i tid räknat, sköts alltså av visstidsanställda lärare. De tillsvidareanställda lärarna står alltså för en uppseendeväckande liten del av den totala undervisningen.

Då forskarutbildning i arkivvetenskap i praktiken saknats i Sverige, kan man inte kräva att lärarna med forskarutbildning har doktorerat i denna disciplin. För att undervisningen i arkivvetenskap på avancerad nivå ska bli fullständig måste man dock förutsätta att huvudlärarna med doktorexamen även har behandlat arkivvetenskapliga frågeställningar som utgår från arkivvetenskaplig teoribildning. De tre lärarna med forskarutbildning saknar dock detta slag av vetenskaplig produktion. Detta får anses problematiskt med tanke på deras förutsättningar att ge sådan teori- och metodcentrerad undervisning som förutsätts på avancerad nivå.

Den övriga visstidsanställda lärarpersonalen har gedigen och mångsidig praktisk kompetens inom arkivarieprofessionen, som huvudsakligen inhämtats genom tjänstgöring vid landsarkiv. Några av dessa lärare har också på sin meritlista publikationer rörande dokumentförvaltning (”records management”, dvs. handbok i diarieföring) och traditionell arkivverksamhet (utredningar). Eftersom magisterutbildningen i arkivvetenskap är både teori- och yrkesinriktad, förutsätter undervisningen i hög grad även praktikrelaterad undervisning, och i detta avseende kan lärarnas kompetens anses stå på hög nivå. En mycket gedigen praktisk yrkeskompetens hos lärarpersonalen kan dock inte kompensera bristen på lärare med forskarutbildning som i sin vetenskapliga produktion behandlat arkivvetenskaplig problematik.

Av självvärderingen framgår inte om det bland den universitetsanknutna lärarpersonalen förekommer forskningsverksamhet eller kompetensutveckling inom huvudområdet arkivvetenskap.

Akademisk miljö

De tillsvidareanställda lärarna är aktiva forskare men deras forskning gäller inte det aktuella huvudområdet, arkivvetenskap, annat än marginellt. Forskning som nyttjar arkivmaterial för historievetenskapliga frågeställningar kan inte räknas till arkivvetenskapen.

Utbildningen är alltså i mycket liten utsträckning anknuten till arkivvetenskaplig forskning. Litteraturlistan ger intrycket att Göteborgs universitet inte i någon högre grad eftersträvat att bibringa studenterna ett bredare spektrum av teoribildningar. Ett visst inslag av pluralism i litteraturlistan finns, men bredden av presenterade teoribildningar ser närmast ut att motsvara grundnivå.

För att studenterna ska utveckla ett kritiskt och kreativt förhållningssätt måste de få olika skolbildningar presenterade för sig. Dessa måste sedan analyseras i den lärarledda undervisningen. Litteraturlistan ger en antydning i denna

riktning, men en mer fördjupad undervisning i detta avseende saknas. Inom den sida av det kritiska och kreativa förhållningssättet som kan sammanfattas under begreppet källkritik ser undervisningen dock ut att vara ambitiös och problemorienterad.

Den innehållsmässiga profilen i litteraturlistan, liksom även i lärarkårens mycket starka anknytning till praktisk arkivverksamhet, ger däremot goda förutsättningar för en utbildning som förbereder studerandena för ett självständigt yrkesarbete med tyngdpunkten förlagd till den traditionella arkivverksamheten men med ett stort inslag av dokumenthantering.

Nivå, progression och fördjupning

För studier på avancerad nivå förutsätter man inte några som helst förkunskaper i huvudområdet arkivvetenskap. Att så är fallet framgår även av att magisterkursen inleds med momentet *introduktion* som innehåller grundläggande baskunskaper om arkivverksamheten. Det är tveksamt om man inom ramen för 60 högskolepoäng har möjlighet att ge studenterna det kunskapsstoff, den teoretiska fördjupning och den mångfald, samt de metodrelaterade färdigheter som enligt examensordningen ska ges under en magisterutbildningen. Även litteraturlistan pekar i samma riktning. Det är alltså ytterst tveksamt om studenterna når en tillfredsställande kunskapsnivå under sin utbildning.

Vad gäller den innehållsmässiga bredden (dvs. olika sidor av arkivverksamheten) är omfattningen tillräcklig med tanke på de färdigheter som i regel krävs av arkivarier.

Det framgår inte om det finns någon tydlig fördjupning inom huvudområdet. Tyngdpunkten i undervisningen är förlagd till yrkesinriktade studier inom den traditionella arkivverksamheten, men inom denna framträder inte någon successiv fördjupning.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Med den undervisning och de examinationsformer som tillämpas kan studenterna till väsentliga delar nå de samlade kursmålen, såsom de formulerats i det aktuella magisterprogrammet. Detta innebär dock inte att kursmålen för magisterprogrammet motsvarar de krav som ställs på undervisning på avancerad nivå.

Eftersom magisterprogrammet inte är strukturerat så att det innebär fördjupade studier i teoretiskt och metodiskt avseende, kan det ifrågasättas om det ges reella förutsättningar för forskningsanknytning och progression. Examensarbetets funktion är centralt för detta. Såsom examensarbetet är utformat, kan det ifrågasättas om undervisningen och examinationen i någon högre grad bidrar till att säkra forskningsanknytning och progression.

Examensarbetets placering i utbildningen är reglerad och beskrivs i kursplanen (humanistiska fakultetsnämnden, kursplan HI2426). Experterna ifrågasätter om Göteborgs universitets examensarbete (15 högskolepoäng) för magisterexamen i arkivvetenskap är ändamålsenligt utformat, med tanke på att det

även ska fungera som kontrollmedel. Enligt kursplanen genomförs det i form av en gallringsutredning, utarbetande av en dokumenthanteringsplan eller utveckling av ett söksystem. Samtidigt ska det förbereda den studerande för självständig handläggning och arkivarbete i ledande funktion samt omfatta avsnitt om projektledning och retorik. Ett examensarbete bör vara en skriftlig problemcentrerad studie. Att inkludera allt det ovannämnda under rubriken ”examensarbete”, ger knappast den studerande möjlighet att mera ingående fördjupa sig i ett visst problemkomplex.

Av självvärderingen framgår endast vilka huvudområden som ingår i förkunskapskraven. Däremot framgår inte vilka kurser som kan kombineras inom huvudområdet i en examen på avancerad nivå.

Utbildningen skapar förutsättningar för att självständigt arbeta i kvalificerade sammanhang och att i viss mån bidra till kunskapsutvecklingen. Oklart är dock på vilken nivå detta yrkesarbete placerar sig.

Säkring av utbildningens kvalitet

Det går inte att uttala sig om denna aspekt på grund av brister i underlaget.

Mittuniversitetet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	2	1,40	2	1,40
Övriga	1	0,15	0	0,00	1	0,15
Totalt antal	1	0,15	2	1,40	3	1,55

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga*	3	0,35	1	0,10	4	0,45
Totalt antal	3	0,35	1	0,10	4	0,45

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	66,5	25,3	91,8
Helårsprestationer (HPR)	41,5	15,9	57,4
Antal examensarbeten			7

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	45,9
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	65,6
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	5,0
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	62,0
Andel tillsvidareanställda lärare %	55,3

* Hit räknas tre doktorander som är antagna och registrerade i data- och systemvetenskap

Huvudområdet arkiv- och informationsvetenskap har sin hemvist vid avdelningen för arkiv- och datavetenskap inom institutionen för informationsteknologi och medier (ITM).

Man kan studera till en kandidat- eller magisterexamen i arkiv- och informationsvetenskap. Utbildningen ges på distans med samlingar för studenterna på Campus i Härnösand, under tre till fem dagar, två till tre gånger per termin.

Antalet tillsvidareanställda lärare är tre . Det finns även fyra visstidsanställda lärare. Antalet helårsstudenter är 92, vilket innebär att utbildningen är den största i landet.

För tillfället har Mittuniversitetet ingen forskarutbildning i arkiv- och informationsvetenskap. Lärosätet har dock fem doktorander som är registrerade i ämnet data- och systemvetenskap. Tre av doktoranderna undervisar på grundnivå och avancerad nivå.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

År 2007 bestod lärarstaben i arkiv- och informationsvetenskap vid Mittuniversitetet av totalt sju lärare. Av de tre tillsvidareanställda lärarna, som samtliga arbetar på heltid, är två lektorer med doktorsexamen och en adjunkt. Av de visstidsanställda är en tillfälligt anställd konsult och tre doktorander. Av den översiktliga beskrivningen i självvärderingen framgår att man därutöver anlitar externa specialister inom områden som juridik och förvaltningskunskap samt som handledare vid metodövningar. De externa specialisternas undervisningstid uppges var och en vara mindre än 5 procent av en heltid.

Mittuniversitetet ger kurser i arkiv- och informationsvetenskap på såväl grundnivå som avancerad nivå men också vissa fortbildande och yrkesinriktade kurser. Huvudområdet kan ingå i en kandidat- eller magisterexamen.

Då utbildningen endast ges på distans, är det svårt att avgöra om lärarresurserna är tillräckliga. Men med tanke på det tämligen breda utbudet av kurser och program är det vår bedömning att lärarresurserna var något underdimensionerade höstterminen 2007. Det faktum att lärarkapaciteten vårterminen 2008 utökades med ytterligare två anställda inom huvudområdet, en professor och en adjunkt, talar också för att så var fallet.

Både på grundnivå och på avancerad nivå är arkivvetenskapen såväl teori- som yrkesinriktad, vilket förutsätter att undervisningen är praktikrelaterad. I detta avseende kan lärarnas kompetens anses helt adekvat. Åtminstone en av lärarna med forskarutbildning har en gedigen yrkeserfarenhet inom arkivverksamheten.

Akademisk miljö

Den tillsvidareanställda lärarkåren har goda möjligheter att forska. Att dessa tre anställda inom huvudområdet har 15–75 procents forskning avsatta i sina tjänster, och dessutom publicerat 1–2 artiklar var per år sedan 2004, indikerar att möjligheten till forskning och kompetensutveckling är både formell och reell.

Från 2004 har det också funnits en lektor med docentkompetens i informatik på halvtid som deltar i ett forskningsprojekt i arkiv- och informationsvetenskap (eftersom arkivvetenskap inte är ämnet för forskarutbildningen så tas denna lärare inte upp i faktatabellen). 2006 fanns även en gästforskare (associate professor) från Edith Cowan University, Perth, Australien. Mittuniversitetet har bedrivit forskning i arkiv- och informationsvetenskap sedan 2003, i första hand inriktad på elektronisk dokument- och arkivhantering i aktiva myndigheter och företag. Forskningen genomförs i projektform, men i avsaknad av egen forskarutbildning har doktoranderna i de olika projekten varit inskrivna i forskarutbildningsämnet data- och systemvetenskap.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att utbildningen i arkiv- och informationsvetenskap bedrivs i en aktivt forskande miljö med kopplingar till undervisningen.

För att skapa förutsättningar för ett kritiskt och kreativt förhållningssätt som gör det möjligt att självständigt kunna värdera och tillämpa teorier och metoder fordras bland annat att undervisningen ger studenterna kunskap om olika teoretiska riktningar inom huvudområdet som sedan analyseras och bildar basen för metodiska färdigheter. Såväl kursplaner som litteraturlistor visar i detta avseende på en aktningvärd bredd i utbildningen även om litteraturen dock har en viss slagsida mot den anglosaxiska teori- och metodbildningen. Det finns också ett problemorienterat förhållningssätt i undervisningen. Ett frågetecken är dock om andelen lärarledd undervisning i Mittuniversitetets distansundervisningar ger fullgoda möjligheter för studenterna till analys.

Både kursplaner och litteraturlistor har sin tyngdpunkt i det informations- teknologiska området och med påtaglig anknytning till praktisk arkivverksamhet, vilket ger goda förutsättningar för ett självständigt yrkesarbete.

Nivå, progression och fördjupning

Mittuniversitetet erbjuder fristående kurser på distans (halvfart) både på grundnivå och på avancerad nivå. Kurserna på grundnivå motsvarar de tidigare kurserna A–C, dvs. i dag totalt 90 högskolepoäng. Kurserna på avancerad nivå kan antingen läsas fristående som fördjupningsutbildningar eller som ett sammanhållet magisterprogram om 60 högskolepoäng i arkiv- och informationsvetenskap. Ambitionen är att ha en nära forskningsanknytning.

Av kursplaner och litteraturlistor framgår att undervisningen under de två inledande terminerna är högskolemässig. Likaså tycks examensarbetena (C-uppsatser) hålla kandidatnivå. Det finns en tydlig progression mellan kandidatnivån och första kursen i magisterprogrammet, även om lärandemålen delvis är överlappande. Orsaken är troligen att förkunskapskraven för magisterprogrammet och de fristående kurserna som ingår där, inte är avgränsade till en arkivvetenskaplig inriktning i kandidatexamen. Även en inriktning mot informationsvetenskap, informatik, systemvetenskap eller biblioteksvetenskap accepteras. Det innebär i praktiken att Mittuniversitetet för magisterutbildningen i arkiv- och informationsvetenskap inte förutsätter några förkunskaper inom huvudområdet arkivvetenskap. Hur studenterna ska uppnå lärandemålen för utbildningen utan grundläggande baskunskap om arkivverksamheten är oklart. Risken är uppenbar att det inom utbildningen på avancerad nivå utvecklas ett A- och ett B-lag, där A står för dem som har en arkivvetenskaplig inriktning i sin grundexamen.

På grundnivå är huvudområdets omfattning och avgränsning ändamålsenlig, och det är också på den nivån som majoriteten av studenterna återfinns. Det gäller särskilt kurserna motsvarande tidigare A- och B-kurserna som direkt svarar mot dagens grundkrav på arbetsmarknaden för att få arbete som arkivarie. Från tidigare C-kurserna och uppåt glesnar det påtagligt i studentledet. Ett av skälen till att förkunskapskraven för magisternivån är så utslätade, och utgår från en mer allmänt inriktad informationsbakgrund (se ovan), kan vara att man försöker öka studentantalet i magisterprogrammet.

Det vore dock mer fruktbart att gå den motsatta vägen och locka fler arkivstudenter på grundläggande nivå att läsa vidare genom att rejält skärpa den arkivvetenskapliga inriktningen i magisterutbildningen utifrån arbetsmarknadens behov. Med sin uttalade inriktning mot modern informationsteknologi har Mittuniversitetet goda förutsättningar att profilera sig som utbildare av spetskompetens på detta område.

Utbildningsbeskrivningen visar på en tydlig fördjupning inom huvudområdet. Tyngdpunkten på grundläggande nivå ligger på yrkesinriktade studier medan undervisningen på magisternivå kan läsas som fristående fortbildningskurser eller som ett sammanhållet magisterprogram.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Av självvärderingen framgår att de samlade kursmålen uppnås. Såsom undervisningen är upplagd på grundnivå och avancerad nivå, och med den forskningsinriktning som arkiv- och informationsvetenskap har vid Mittuniversitetet, är såväl forskningsanknytningen som progressionen säkrad. På grundnivå introduceras inom de olika etapperna (A, B och C) successivt kurslitteratur av vetenskaplig karaktär, och på avancerad nivå involveras studenterna i pågående forskningsprojekt.

Examensarbetet är placerat sist i utbildningen på grundnivå. Det har formen av en delkurs kallad "uppsats" om 15 högskolepoäng som innehåller teori och metod, problemformulering samt uppsatsskrivande. Examensarbetet kan därmed sägas fungera som ett medel för att kontrollera studenternas förmåga att självständigt och kritiskt kunna behandla en problemställning inom huvudområdet enligt vetenskapliga kriterier.

Även examensarbetets placering i utbildningen på avancerad nivå är reglerad och beskrivs i kursplanen för avancerad nivå. Liksom på grundnivå har arbetet formen av en delkurs om 15 högskolepoäng med specificerat innehåll: teori och metod, problematisering och problemformulering samt uppsatsskrivande. Examination sker dels genom skriftlig och muntlig avrapportering, dels genom opposition under examensseminarium.

Av det material som ställts till förfogande framgår inte vilka ämnen som kan kombineras med huvudområdet i en examen på avancerad nivå.

Både på grundnivå och avancerad nivå ger utbildningen i arkiv- och informationsvetenskap vid Mittuniversitetet förutsättningar både för att bidra till kunskapsutvecklingen och för ett självständigt yrkesarbete.

Säkring av utbildningens kvalitet

Kvalitetsarbetet sker fortlöpande och i enlighet med den kvalitetsplan som universitetet och institutionen tillämpar. Hur planen är uppbyggd framgår dock inte i självvärderingen.

Det sker också fortlöpande en kontroll av utbildningens relevans genom kontakter med yrkesverksamma och arbetsgivare samt genom nationell och internationell omvärldsbevakning av arkivutbildningar.

Stockholms universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	1	0,05	1	0,05
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	0	0,00	1	0,05	1	0,05

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	1	0,25	1	0,25
Docenter	2	0,15	0	0,00	2	0,15
Övriga disputerade	0	0,00	2	0,25	2	0,25
Övriga	1	0,05	3	0,20	4	0,25
Totalt antal	3	0,20	6	0,70	9	0,90

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	40,8	18,4	59,2
Helårsprestationer (HPR)	22,2	11,1	33,3
Antal examensarbeten			0

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	62,3
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	84,6
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	0,0
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	56,0
Andel tillsvidareanställda lärare %	16,0

Huvudområdet arkivvetenskap är knutet till historiska institutionen. Under våren 2007 kunde man ta både kandidat- och magisterexamen i arkivvetenskap. Från och med hösten 2007 kan man även ta masterexamen.

År 2007 bedrevs undervisningen i huvudsak av en tillsvidareanställd och nio visstidsanställda lärare. Samma år studerade motsvarande 59 helårsstudenter, vilket gör utbildningen till den näst största i landet.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Under 2007 bestod den tillsvidareanställda lärarkåren av en docent i historia som undervisar på 5 procent. Utbildningen har alltså en anmärkningsvärt låg andel tillsvidareanställda lärare.

Övrig undervisning inom arkivvetenskap täcks av nio stycken visstidsanställda lärare som tas in på timbasis, är anställda på vikariat eller anställda av annan huvudman. Deras utbildningsvolym motsvarar tillsammans 90 procent av en heltidstjänst. Fem av dessa lärare har disputerat varav två är docenter

och en är professor. De övriga lärarna är till övervägande del praktiskt verk-samma tjänstemän vid arkivinstitutioner eller arkivbildarorganisationer. Dessa har i regel långvarig och mångsidig tjänstgöring i arkivrelaterade uppgifter. De samlade lärarresurserna vid utbildningen i arkivvetenskap vid Stockholms universitet omfattar i dag alltså 0,95 heltidstjänst, varav endast 0,05 utgörs av en tillsvidareanställd lärare.

Utbildningen bedrivs på helfart och är campusförlagd. Vi kan konstatera att antalet lärare och antalet timmar lärarledd undervisning väl står i pro-portion till utbildningens omfattning.

De två huvudlärarna, som är docenter, tjänstgör eller har tjänstgjort vid arkivinstitutioner och förenar således forskarutbildning med erfarenhet från praktisk arkivverksamhet; detta gäller även för de forskarutbildade bland den övriga lärarkåren.

Då forskarutbildning i arkivvetenskap i praktiken saknats i Sverige, kan man inte kräva att lärarna med forskarutbildning har doktorerat i denna disci-plin. För att undervisningen i arkivvetenskap på avancerad nivå ska vara full-lödlig måste man dock förutsätta att huvudlärarna med doktorsexamen även har behandlat arkivvetenskapliga frågeställningar i sin vetenskapliga produktion i tillräckligt stor utsträckning. Detta krav uppfylls av den adjungerade professorn som har en omfattande arkivvetenskaplig produktion med teore-tisk inriktning. Även en av doktorerna bland de visstidsanställda lärarna har en betydande produktion inom centrala delar av arkivverksamheten. Inom kategorin övriga lärare har dessutom flera publicerat artiklar med relevans för arkivvetenskapen. Den tillsvidareanställda läraren har inte inom tjänsten möjligheter till egen forskningsverksamhet eller kompetensutveckling inom arkivvetenskap. Det innebär att forskning och kompetensutveckling med rele-vans för huvudområdet måste bedrivas på egen tid.

Akademisk miljö

Den tillsvidareanställda läraren är aktiv forskare, även om han tvingas forska utanför ordinarie tjänstgöring. Den visstidsanställda professors forskning är i hög grad teoriorienterad. Sålunda existerar förutsättningar för skapandet av en forskande miljö men det är mycket tveksamt om det existerar en sådan miljö. Det finns ingen forskarutbildning inom arkivvetenskap vid Stockholms universitet.

För att studenterna ska utveckla ett kritiskt och kreativt förhållningssätt måste de få olika skolbildningar presenterade för sig. Dessa måste sedan ana-lyseras i den lärarledda undervisningen. Den enda tillgängliga litteraturlistan gäller arkivvetenskap I som närmast ger baskunskaper om olika sidor av disci-plinen arkivvetenskap. I fråga om litteraturen gällande gallring kan man dock finna en antydning i denna riktning. Att sökande med doktorsexamen har företrädare framför andra till den arkivvetenskapliga utbildningen vid Stock-holms universitet kan tänkas skapa förutsättningar för ett kritiskt och kreativt

förhållningssätt inom huvudområdet arkivvetenskap, men av det tillgängliga materialet kan dock inga sådana slutsatser dras.

Undervisnings- och examinationsformer är relevanta och utvecklade, men studerandeenkäten ger vid handen att det rått ett starkt missnöje med såväl undervisnings- som examinations- och utvärderingsformer. Av institutionens självvärdering framgår även att man haft stora problem att vid universitetet anpassa sig till den nya utbildnings- och examensstrukturen och att detta varit speciellt svårt vid denna utbildning då flertalet lärare inte varit anställda vid universitetet. Institutionen är också tydlig med att man uppträckt formella brister i anpassningen av kurserna i arkivvetenskap och att man nu sätter in resurser för att rätta till bristerna framför allt rörande betygskriterier och betygsskalor.

Utbildningen ger förutsättningar för ett självständigt yrkesarbete inom arkivverksamheten eftersom flertalet lärare har en gedigen bakgrund inom arkivyrket förutom den akademiska utbildningen. Den relativt omfattande poänggivande praktiken där studenterna handleds av aktiva arkivarier kan även ses som en möjlighet att skaffa praktiska erfarenheter som kan kombineras med och relateras till de teoretiska momenten i utbildningen.

Nivå, progression och fördjupning

Enligt kursplanerna för huvudområdet arkivvetenskap omfattade undervisningen för magisterexamen sammanlagt 60 högskolepoäng (30 högskolepoäng vardera för ”arkivvetenskap I” och ”arkivvetenskap II – magisterkurs”), varin ingick 15 poäng för examensarbete. Den andra kursen bygger på den första. Innehållsmässigt är utbildningen tillräckligt bred (tar upp olika sidor av arkivverksamheten) med tanke på de färdigheter som i regel krävs av arkivarier. Under perioden 2003–2007 har endast två kandidatuppsatser och ingen magisteruppsats examinerats.

Egentlig fördjupning upp till och med magisternivå nås för närvarande endast genom de tematiska studierna (kurserna ”arkivteori utifrån internationella perspektiv” och ”arkiv och informationsteknologi”), sammanlagt endast 15 poäng. En verklig och säkerställd fördjupning på avancerad nivå förutsätter att undervisningen till väsentliga delar får karaktären av fördjupade studier med ett inslag av pluralism så att olika skolbildningar i den internationella arkivvetenskapen beaktas.

Det finns alltså ingen tydlig fördjupning genom huvudområdet. Tyngdpunkten i undervisningen är förlagd till yrkesinriktade studier inom den traditionella arkivverksamheten.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Med de undervisnings- och de examinationsformer som tillämpas kan de samlade kursmål som redovisas i kursplanerna inom huvudområdet nås till väsentliga delar. Vissa skillnader finns dock mellan å ena sidan kursplanernas mål och å andra sidan examensordningens mål att studenten ska få insikt i aktuellt

forsknings- och utvecklingsarbete, metodkunskap, kritisk förmåga, färdigheter för att delta i FoU-arbete eller annan kvalificerad verksamhet nationellt eller internationellt. Motsvarande gäller även kraven på värderingsförmåga och förhållningssätt. Det kan även påpekas att ”det vetenskapliga hantverket” i magisterkursens mål definieras som att studenten tillämpar metoderna praktiskt.

Studeraendekäten antyder att brister i utbildnings- och examinationsformer kan förekomma, vilka gör det svårare att uppnå de samlade kursmålen. Detta är emellertid frågor som institutionen enligt sin självvärdering haft för avsikt att åtgärda under 2008. Det är inte möjligt att bedöma om undervisning och examination är så utformade att de säkrar forskningsanknytning och progression.

Av underlaget framgår vilka huvudområden som ingår i förkunskapskraven. Däremot framgår inte vilka ämnen som kan kombineras med huvudområdet i en examen på avancerad nivå. Examensarbetet är placerat som avslutande kurs efter de obligatoriska ämnena i utbildningen.

Utbildningen ger studenterna förutsättningar att bidra till kunskapsutvecklingen och att arbeta självständigt i kvalificerade sammanhang. Oklart är dock på vilken nivå detta självständiga yrkesarbete placerar sig. Det knappa antalet högskolepoäng som studierna i huvudområdet omfattar medför att detta yrkesarbete kvalitetsmässigt knappast i alla avseenden kan motsvara nivån på de färdigheter man kan förvänta sig för examen på avancerad nivå.

Det finns vissa brister i beskrivningen av kursmålen och lärandemålen i kursplanerna i fråga om vetenskaplig kommunikation i internationella sammanhang. De tematiska kurserna på avancerad nivå (t.ex. arkivteori i internationella perspektiv) bör skapa förutsättningar för detta. Men eftersom litteraturlistor saknas för dessa kurser är det omöjligt att bedöma i hur stor utsträckning masterprogrammet förbereder för detta.

Säkring av utbildningens kvalitet

Studeraendekäten antyder att det finns brister i kvalitetskontrollen av såväl undervisning som examination. Bakgrunden till det kan misstänkas vara att det för denna utbildning i realiteten endast funnits en person – kursföreläsaren – som genom sin 100-procentiga anställning vid historiska institutionen haft direkt kontakt med den generella diskussionen om att införa den nya utbildnings- och examensstrukturen vid universitetet. Men han har endast varit anställd 35 procent av sin tjänst på arkivutbildningen och har ägnat 25 procent av dessa till administration av i första hand de pågående kurserna, så troligen har det inte funnits större resurser för arbetet med att anpassa den arkivvetenskapliga utbildningen till den nya examensordningens krav. I vilken utsträckning gästlärarna eller den visstidsanställda professorn haft möjlighet att delta i det arbetet är oklart.

Uppsala universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	1	0,47	1	0,47
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	1	0,16	1	0,16
Totalt antal	0	0,00	2	0,63	2	0,63

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	1	0,07	1	0,07
Totalt antal	0	0,00	1	0,07	1	0,07

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	16,2	9,0	25,2
Helårsprestationer (HPR)	18,1	12,3	30,4
Antal examensarbeten			8
Nyckeltal, grund- och avancerad nivå			
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare			36,0
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare			53,6
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare			17,0
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %			120,0*
Andel tillsvidareanställda lärare %			94,5

* Prestationsgraden översteg 100 procent beroende på att ett stort antal studenter passade på att ta ut examina enligt den gamla examensordningen under 2007.

Huvudområdet arkivvetenskap är knutet till institutionen för ABM (arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap och museologi). Till och med våren 2007 gavs arkivkurser som kunde ingå i en kandidatexamen. Från hösten 2007 ges utbildningen som en inriktning av institutionens masterutbildning. Vid institutionen för ABM bedrivs forskarutbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap men inte inom arkivvetenskap.

Undervisningen bedrevs 2007 i huvudsak av en tillsvidareanställd och två visstidsanställda lärare. Antalet helårsstudenter var samma år 25, vilket gör den till en av landets minsta utbildningar.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Under 2007 fanns endast två tillsvidareanställda anställda lärare direkt knutna till arkivvetenskapen. En av dessa var docentkompetent, och till skillnad mot

vad som var fallet vid flera av de andra lärosätena var han till 100 procent anställd som ansvarig för arkivvetenskapen. Den andra läraren var icke disputerad. Utbildningen ges som en inriktning av masterutbildningarna vid institutionen för ABM (arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi). Det fanns dessutom en visstidsanställd lärare (adjunkt) som undervisade i ämnet 2007.

Arkivvetenskapens inriktning på både grundnivå och avancerad nivå är till sin natur både teoretisk och praktisk, vilket gör att lärarna förutom akademisk kompetens också bör ha praktisk erfarenhet av yrkesverksamhet inom området. Den för utbildningen ansvariga docenten har en bakgrund som bland annat arkivarie vid en större. Det framgår dock inte om någon av de övriga lärarna har sådan praktisk erfarenhet. Detta kan medföra en bristande koppling mellan det praktiska och teoretiska området om inte huvudläraren medvetet arbetar för en sådan koppling i samband med teori- och metodundervisningen och handledningen vid examensarbetet. Den stora omfattningen av korta gästföreläsningar av yrkesverksamma arkivarier från olika sektorer ökar kopplingen till praktisk verksamhet. Dessa insatser redovisas dock inte i basfaktarutan eftersom de var och en undervisar mindre än 5 procent av en heltidstjänst på utbildningen.

Huvudläraren har en gedigen publicering inom historieämnet och då främst förvaltningshistoria, som kan anses utgöra en del av det arkivvetenskapliga ämnesområdet. Man saknar dock publikationer inom arkivvetenskapens teoretiska och metodiska fält. Övriga lärare har lämnat uppgifter om publikationer (tre stycken) som även dessa rör sig inom ett mycket begränsat fält av den svenska förvaltningshistorien, nämligen statens antikvariska verksamhet under karolinsk tid. Den ovan beskrivna situationen gör att trots att utbildningens lärarresurser är relativt omfattande kan det finnas risk för att man inte tillräckligt kan koppla undervisningen till den pågående nationella och internationella teori- och metoddebatten inom arkivvetenskapen.

I och med att det anges att huvudläraren har 20 procent av sin tjänst avsatt för egen forskning, kan möjligheterna till egen forskning anses vara goda. Detta bekräftas av att han regelbundet publicerar sig.

Akademisk miljö

Kopplingen till en forskande miljö i själva ämnet arkivvetenskap måste betraktas som svag i Uppsala. Det förhållandet att utbildningen ingår i ett gemensamt masterprogram vid institutionen för ABM bör dock ge förutsättningar för en forskningsanknytning inte minst i de delar där man har gemensamma frågeställningar med övriga ämnen inom ABM. Hur en sådan forskningsanknytning ser ut framgår dock inte av självvärderingen. Biblioteks- och informationsvetenskap är det enda forskarutbildningsämnet vid institutionen.

För att skapa förutsättningar för ett kritiskt och kreativt förhållningssätt som gör det möjligt att självständigt kunna värdera och tillämpa teorier och metoder fordras bland annat att undervisningen ger studenterna kunskap om olika teoretiska riktningar inom huvudområdet som sedan analyseras och bildar basen för metodiska färdigheter. Att man har ett problemorienterat förhållningssätt vid utbildningen i Uppsala framgår av självvärderingen.

Nivå, progression och fördjupning

Under våren 2007 gavs B-kursen i arkivvetenskap enligt den gamla examensordningen, och under hösten 2007 påbörjades utbildningen på avancerad nivå med ”arkivvetenskap, magisterkurs” med 60 högskolepoäng. Sedan hösten 2007 är arkivvetenskap en av tre valbara inriktningar inom det tvååriga masterprogrammet i ABM.

För antagning till den utbildning på grundnivå som gavs vårterminen 2007 enligt den gamla examensordningen krävdes 60 poäng tidigare studier. Från hösten 2007 är antagningskravet för masterutbildningen avlagd kandidatexamen. Dock ställs inga krav på att de tidigare studierna ska ha omfattat vissa ämnen/ämnesområden.

Av kursplaner och litteraturlistor framgår att undervisningen är högskolemässig. Studenterna har under 2007 producerat ett flertal examensarbeten som förefaller hålla god nivå. Progressionen genom den avancerade nivån är dock svår att uttala sig om eftersom litteraturlistor från andra årets kurser saknas i materialet. Enligt självvärderingen finns dock en uttalad tanke om en sådan, men de praktiska erfarenheterna saknas eftersom man just påbörjat första terminens masterprogram.

För grundnivån förefaller omfattningen och avgränsningarna av huvudområdet lämpliga. Då det gäller målen för masterutbildningen i arkivvetenskap kan de i viss mån förefalla alltför allmänna i förhållande till de krav som ställs enligt den nya examensordningen, främst på grund av vaga krav när det gäller den teoretiska och internationella aspekten. Kraven definieras som ”god kunskap om” dessa förhållanden.

Eftersom vi enbart fått tillgång till litteraturlista för termin 1 är det svårt att avgöra hur fördjupningen mellan de olika terminerna förhåller sig till varandra. Enligt självvärderingen återfinns progressionen dels i kursen elektronisk dokumenthantering II som bygger på kunskaperna för motsvarande kurs föregående termin, dels i den tredje terminens teori- och metodkurs. Litteraturlistan saknas dock för dessa kurser.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Masterexamen kan inte utvärderas i sin helhet då man just påbörjat denna utbildning och inte har presenterat litteraturlistor för andra terminen.

Masterexamensarbetet har formen av en delkurs på 30 högskolepoäng som innebär att studenten författar en vetenskaplig uppsats och ventilerar den vid ett seminarium. Placeringen i utbildningen är reglerad och beskrivs i utbildningsplanen. Arbetet påbörjas under termin 3 och slutförs under termin 4. Innehållet i delkursen specificeras inte ytterligare. Avsikten med examensarbetet är att det ska ha anknytning till den internationella arkivvetenskapliga forskningen. Eftersom kursen ännu inte genomförts kan institutionen inte uttala sig om utfallet.

Som tidigare påpekats, har man vid institutionen tydligt lyft fram yrkesrelevansen som mål för masterutbildningen. Denna säkras genom lärare med både akademisk- och yrkeskompetens, omfattande praktikperioder samt litteratur med främst praktisk inriktning.

Säkring av utbildningens kvalitet

Ett tydligt system för säkring av examinationsformer men även för regelmässig utvärdering av varje delkurs har tagits fram vid institutionen och tillämpas. Beslut om utbildningsplaner tas av historisk-filosofiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet. Inrättande av utbildningsprogram tas av konsistoriet.

Biblioteks- och informationsvetenskap

Ämnesbeskrivning och internationell utveckling

Den fortfarande mest erkända ämnesbeskrivningen på svenska formulerades i Forskningsrådsnämndens utredning om biblioteksforskningen från 1989.¹¹

”Biblioteks- och informationsvetenskapen tar sin utgångspunkt i problem kring förmedling av information eller kultur som är lagrad i någon form av dokument. Inom ämnet studeras den process, som beroende på syfte och innehåll, kan benämnas informationsförsörjning eller kulturförmedling, samt bibliotek och andra institutioner med en likartad funktion som medverkar i denna process. Ämnet har anknytningar till en rad andra discipliner inom såväl samhällsvetenskap, humaniora som teknik.” Utredningen ledde fram till att riksdagen 1990 inrättade den första professuren i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige, med placering vid Göteborgs universitet.

Forskningsfältets historia och många benämningar beskrevs grundligt i en bilaga till Högskoleverkets senaste utvärdering av utbildningen från 2004, skriven av Birger Hjørland.¹²

Forskning kring bibliotek har en lång historisk tradition. Termen biblioteksvetenskap kan enligt Hjørland tidigast beläggas 1807 och en forskningsdisciplin i modern mening växte fram under slutet av 1800-talet, i den anglosaxiska kulturkretsen till en början under beteckningen ”Library Economy”. På 1930-talet utvecklades en biblioteksforskning med sociologisk inriktning i USA kring biblioteksskolan i Chicago. Här togs också forskning kring folkbiblioteken upp. Från omkring 1900 ledde behoven att kunna söka mer specifikt i stora naturvetenskapliga och tekniska litteraturmängder fram till att *dokumentation* och *dokumentalist* etablerades som en särskild verksamhet respektive yrkesbeteckning, skild från *biblioteksverksamhet* och *bibliotekarie*. Med utvecklingen av kraftfull informationsteknik under efterkrigstiden formerades ett forskningsfält med fokus på sökning och återvinning av information oberoende av var den lagras. Det rubricerades först som ”information retrieval” och sedan i en bredare mening som ”information science” under 1950- och 60-talen. Bibliometrin, eller det kvantitativa studiet av egenskaper i den vetenskapliga litteraturproduktionen, utvecklades som ett tydligt delfält med sina första arbeten redan under 1920-talet.

Inom forskningsområdet internationellt har det därför sedan länge funnits två grenar, en med fokus på biblioteken och en med fokus på processen för förmedling av information. När biblioteken sedan i stor skala tog till sig informationstekniken försvagades dessa klyftor mellan biblioteksverksamhet

11. FRN, *Biblioteks- och informationsvetenskap – förslag inför 90-talet*, Stockholm, 1989.

12. ”En historisk och kritisk belysning av ämnet biblioteks- och informationsvetenskap (B & I) med fokus på dess identitet och olika benämningar”. Bilaga till rapporten HSV, 2004:27 R.

och dokumentation/information retrieval. Detta ledde till att man från 70-talet började se området som en helhet och att "library and information science" blev den dominerande ämnesbeteckningen, särskilt i de anglosaxiska länderna.¹³

Norden och Europa

Danmark

Utbildningen i Danmark har sitt ursprung i yrkesutbildningen med Danmarks biblioteksskole som enda utbildningsenhet. År 2000 ändrades skolans status till högre högskoleutbildning och man inrättade två professurer vid skolan. Danmarks biblioteksskole är en stor utbildningsenhet med 1 000 studerande varav 200 i Århus och 800 i Köpenhamn. Utbildningen fokuserar bl.a. på centrala verktyg inom biblioteks- och informationsvetenskapen såsom kunskapsorganisation och "information retrieval" (IR). Samma profilområden återfinns i den forskning som bedrivs vid enheten: informationsinteraktion och -arkitektur (kunskapsorganisation, informationssystem och interaktivitet, informetri och bibliometri), kunskapskultur och media, samt "knowledge management", biblioteksutveckling och lärande. Vid skolan ges bachelorutbildning, bibliotekarieutbildning samt kandidat- och forskarutbildning i biblioteks- och informationsvetenskap. Dessutom har man en rad diplom- och masterutbildningar.

Finland

I Finland har biblioteks- och informationsvetenskap varit ett vetenskapligt ämne sedan 1970-talet. Den första professuren i ämnet inrättades vid Tammerfors universitet år 1971. År 1982 inrättades en professur vid Åbo Akademi för att svara mot det svenskspråkiga utbildningsbehovet. Av bl.a. regionala skäl fick även Uleåborgs universitet en professur 1988. Vid samtliga enheter ger man utbildning på alla nivåer enligt Bologna-strukturen (kandidat, magister, doktor) samt behörighetsgivande utbildning för bibliotekarier. Forskningsanknytningen är stark med långa traditioner. Tammerfors är den största enheten i landet med fyra professorer. Det starkaste forskningsområdet ligger inom informationssökning (information retrieval, IR). Andra profilområden är informationsbeteende, informationskompetens samt arkivvetenskap (Mäkinen 2007). Vid Åbo Akademi fokuserar forskningen i första hand på informationsbeteendeforskningen. Större forskningsprojekt har behandlat bl.a. hälsoinformation, pedagogiska, psykologiska och sociala aspekter på informationsbeteende, bibliometriska metoder samt information management (IM). Vid Uleåborgs universitet är forskningen fokuserad på frågor om kunskapsadministration (KM), bibliometri, samt biblioteksforskning. Enheterna vid de olika universiteten finns vid olika fakulteter som i viss mån påverkar

13. FRN, *Biblioteks- och informationsvetenskap – förslag inför 90-talet*, Stockholm, 1989, s. 22–23.

utbildnings- och forskningsprofilerna (humanistisk, samhällsvetenskaplig och informationsvetenskaplig fakultet). Biblioteksutbildning finns även på lägre nivåer, dvs. på yrkeshögskolor och institut som utbildar biblioteksfunktionärer och -assistenter.

Island

Biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningen på Island startade 1956 vid Islands universitet och finns idag vid universitetets samhällsvetenskapliga fakultet. Det är den enda biblioteksutbildningen i landet, och den har två permanenta tjänster.

Utbildningen ges både på kandidatnivå (bachelor degree, BA) och på masternivå. Man har även nyligen inrättat en forskarutbildning i ämnet. Tonvikten i utbildningen ligger på kunskapsorganisation och informationsförmedling. Forskningen vid institutionen fokuserar på informationsbeteende och arkivvetenskap (records management).

Norge

Från 1940 till 1995 var utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap i Oslo den enda högre utbildningen inom området i Norge (Audunsun & Lund 2005). Sedan 1994 utgör den en del av avdelningen för journalistik, biblioteks- och informationsvetenskap vid högskolan i Oslo. Utbildningen innefattar bachelor- och masterutbildningar samt en forskarutbildning i samarbete med tre andra avdelningar på högskolan. Det är den största utbildningen inom huvudområdet i Norge med 400 bachelor- och cirka 70 masterstudenter. Den första professuren tillsattes 1999. Man har profilerat utbildningen mot kunskapsorganisation och -sökning men har också en stark miljö inom informationspolitik -ekonomi och litteratursociologi.

1995 etablerades utbildning i dokumentationsvetenskap vid universitetet i Tromsø som fick en professur redan 1996. Här ges utbildning också på alla tre nivåer. Ämnet är ganska litet och har ett humanistiskt perspektiv. Samtidigt med Tromsø startade Norges teknisk-naturvetenskapliga universitet (NTNU) i Trondheim en utbildning i informationsförvaltning med tillhörande professur. Utbildningen ges även här på alla tre nivåer, är tekniskt orienterad och ligger under institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap. Utöver dessa utbildningar kan man även läsa skolbibliotekskunskap på universitetet i Agder.

Europa

I samband med Bolognaprocessen uppstod ett behov av att kartlägga biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningen i Europa. Målsättningen med Bologna har varit att harmonisera utbildningarna i Europa, och därför var det angeläget att se hur olika utbildningar egentligen är uppbyggda och

vad de innehåller. I en kartläggning från 2005¹⁴ framgår att det finns en hel del svårigheter i att skapa en s.k. Joint European Curriculum in Library and information Science (LIS), (Kajberg and Lørring 2005). Utbildningarna ges vid allt från humanistiska till tekniska fakulteter. Detta påverkar utbildningarnas innehåll och profil. Även studiernas strukturer varierar och det finns nationella skillnader i kraven på bibliotekarieutbildningen. Det finns även skillnader i hur de olika delområdena inom LIS definieras, och centrala koncept kan ha ganska olika innebörd. Samtidigt kunde man vid kartläggningen identifiera centrala ämnesområden som var gemensamma för de flesta utbildningarna. Traditionella aspekter såsom informationsökning och information retrieval (IR), biblioteksadministration och kunskapsorganisation var representerade inom de flesta utbildningarna. Ungefär hälften av utbildningarna innehöll också aspekter på ”knowledge management”, informationskompetens och informationsmiljön. Kulturella frågor, kulturarv och historiska aspekter var ganska sällan representerade i utbildningarna. Samtidigt konstaterar man att trots att utbildningarna innehöll många traditionella rubriker var innehållet i kurserna allt mera teknikorienterat och pedagogiska färdigheter understryks (Widén-Wulff 2006). Sammanfattningsvis kan man konstatera att utbildningssystemen har en stor mångfald i Europa både struktur- och innehållsmässigt. Ofta är de uppbyggda utgående från traditionella ämnen inom biblioteks- och informationsvetenskap med ett växande innehåll av teknologi och pedagogik. Detta kan vi också se på nationell nivå i Sverige.

Ämnets utveckling i Sverige

Länge bestod forskning om bibliotek i stort sett enbart av bok- och bibliotekshistoria. Från mitten av 1900-talet kom enstaka forskningsarbeten i skilda ämnen inom i första hand humaniora och samhällsvetenskap. De viktigaste delområdena var användnings- och användarstudier, bok- och bibliotekshistoria, litteraturvetenskaplig/litteratursociologiskt inriktade studier, studier över bibliotekens inre verksamhet och studier inriktade på informationsförsörjningsfrågor.

En form av institutionalisering inleds med tillkomsten av forskningsgrupperna Inforsk vid Umeå universitet på 70-talet och Liblab vid Linköpings universitet på 80-talet, som båda fick en långsiktig finansiering från nya myndigheter inom informationsförsörjning, SINFODOK¹⁵ och senare DFI¹⁶.

Behovet av forskningsanknytning till bibliotekarieutbildningen var tidigt ett framträdande motiv för en institutionalisering av biblioteksforskningen. Bibliotekshögskolan vid högskolan i Borås tog själv initiativ till en utredning

14. Initierat av EUCLID (European Association for Library & Information Education and Research).

15. Statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

16. Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning.

som resulterade i ett program för biblioteksforskning som lades fram 1980.¹⁷ Dåvarande Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) gav 1985 professor Emin Tengström vid Göteborgs universitet i uppdrag att utreda forskningsanknytningen av bibliotekarieutbildning. Tengström gjorde en avgränsning av ämnet utifrån biblioteket som institution och identifiera tre delområden: biblioteken som informationsomsättande enheter, biblioteken som tjänsteproducerande enheter samt biblioteken som kulturfrämjande enheter.¹⁸ Det viktigaste konkreta resultatet av utredningen var att det upprättades ett centrum för biblioteksforskning vid Göteborgs universitet från och med läsåret 1987/88.

Som en följd av avvecklingen av DFI 1988 fördes medel över till Forskningsrådsnämnden att fördela till biblioteksforskning. Nämnden fick också i uppdrag att lägga fram förslag om hur man skulle disponera de medel man förfogade över för biblioteksforskning, inklusive att finna mer permanenta former för en anslutning till annan verksamhet inom högskolan. Utredningen¹⁹ genomfördes av huvudsekreteraren Hans Landberg och forskningssekreterarna Jan Hagerlid och Staffan Parnell. Underlag hämtades in med stöd av svenska och utländska forskare.

Utredningen konstaterade inledningsvis att slutsatser angående forskningsorganisation och struktur måste bli olika beroende på vilket av följande synsätt man väljer att utgå ifrån:

- Biblioteksforskning uppfattas enbart som en beteckning på forskning som rör bibliotek.
- Biblioteksforskning uppfattas som ett eget ämne med en viss unik identitet i form av grundläggande problemställningar, egna teorier och metoder.

Man pekade på två dimensioner i de dåvarande diskussionerna om ämnets avgränsning: spänningen mellan uppgifterna att förmedla information/kunskap respektive kultur/upplevelse som i hög grad är knutet till olika bibliotekstyper och frågan om avgränsningen ska utgå från institution eller process. Utredningen föreslog att man borde utgå från bibliotekens funktion som förmedlare och studera denna som en del av en process där dokument produceras, förmedlas och används istället för endera av ovanstående alternativ. Beroende på dokumentens syfte, karaktär eller användning kan processen benämnas informationsförsörjning eller kulturförmedling. Man skulle enligt utredningen vinna flera fördelar genom denna bredare avgränsning framför att utgå från biblioteken som institutioner. Det ger området en klarare identitet och ett grundproblem kan formuleras. Det överensstämmer bättre med den dominerade tendensen inom forskningsfältet internationellt och under-

17. Program för biblioteksforskning. Högskolan i Borås. Arbetsgruppen för utarbetande av program för biblioteksforskning. Borås: Högsk., 1980.

18. Tengström, Emin, *Forskningsanknytning av bibliotekarielinjen*. UHÄ-rapport 1986:1. Stockholm, 1986.

19. FRN, *Biblioteks- och informationsvetenskap – förslag inför 90-talet*, Stockholm, 1989.

lättar internationella kontakter. Det är mer fruktbart ur forskningssynpunkt och troligen mer användbart ur bibliotekens synpunkt. Utredningen anser att forskningsfältet inte har någon gemensam teoretisk och metodologisk grund för hela fältet och i den meningen kan beskrivas som flervetenskapligt. Det beskrivs som ett ämne under formering med anknytningar till en mängd andra discipliner. Utifrån dessa resonemang lades den inledningsvis citerade ämnesbeskrivningen fram.²⁰ FRN ansåg att ämnet skulle ha en dubbel anknytning till såväl humanistisk som samhällsvetenskaplig fakultet. FRN förordade också att fasta forskningsresurser skulle koncentreras till Göteborgs universitet och att först en och senare en andra professur skulle inrättas där. Till att börja med skulle 1,5 miljoner kronor överföras från FRN till Göteborgs universitet. FRN ansåg att det därutöver behövdes ett fortsatt projektstöd under en tioårsperiod och var villig att åta sig den uppgiften.²¹

Centrum för biblioteksforskning omvandlades till avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap enligt riksdagsbeslut 1990. Den danske biblioteksforskaren Erland Munch-Petersen utsågs till tillförordnad professor, och 1994 utsågs Lars Höglund²² till den förste ordinarie professorn i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige.²³

Därmed var en lång institutionaliseringsprocess fullbordad och ämnet fick de grundläggande ramar som fortfarande gäller. Att frågan hamnade på Forskningsrådsnämndens bord var det som slutligen ledde till resultat, troligen beroende på FRN:s breda erfarenhet av att arbeta med nya tvär- eller flervetenskapliga områden och dess utarbetade kanaler till beslutande nivåer. Den främsta pådrivande faktorn var sannolikt behovet av forskningsanknytning till bibliotekarieutbildningen.

Ämnets utveckling efter institutionaliseringen 1990 har präglats av att forskningen stärkts på flera orter samtidigt som grundutbildningen spritts till flera universitet.

Ett ABM²⁴-perspektiv har stärkts inom flera av utbildningarna, speciellt i Uppsala och Lund. Forskarutbildningen vid Göteborgs universitet slogs samman med grundutbildningen i Borås till en gemensam enhet 1999. I likhet med utbildningarna vid Högskolan i Oslo och Danmarks biblioteksskole har Borås en bred och traditionell profil som utbildar studenter för arbete på folkfack- och forskningsbibliotek. De tre utbildningarna har alla också under de senaste åren utvecklats och utbildar nu sina studenter för en bredare arbetsmarknad inom informations- och kunskapsförvaltning samt informationsarkitektur. I förhållande till utbildningen i Oslo har Borås lagt större vikt vid kulturpolitik medan Oslo har haft mer fokus på informationssökning.

20. FRN, s. 21–31.

21. FRN, s. 5–8.

22. Höglund var med och grundade forskningsgruppen Inforsk i Umeå på 70-talet.

23. Marcusson, Anne. Biblioteks- och informationsvetenskapens framväxt och institutionalisering i Sverige. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås, institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap, 2003:26, s. 19.

24. Arkiv, bibliotek och museer.

Några steg i utvecklingen av bibliotekarieutbildningen i Sverige

En formaliserad, nationell utbildning för folkbibliotekarier startades av Skolöverstyrelsen 1926. De stora forskningsbiblioteken hade egna internutbildningar för bibliotekarier och biblioteksassistenter.

1972 skapades Bibliotekshögskolan i Borås, med status av självständig fackhögskola, som erbjöd en tvåårig utbildning riktad både till folk- och forskningsbibliotek. Högskolereformen 1977 medförde att Bibliotekshögskolan införlivades i Högskolan i Borås och att ett krav på forskningsanknytning ställdes.²⁵

Utredningen *Bibliotekarieutbildningen i framtiden* som las fram 1991 av UHÄ innebar slutet på det dittillsvarande monopollet på bibliotekarieutbildning för högskolan i Borås. Huvudförslag var att bredda lokaliseringen av bibliotekarieutbildning även till universiteten i Lund och Umeå. Dessutom föreslog man att utbildningen för bibliotekarieexamen borde omfatta 160 poäng, varav 80 poäng i biblioteks- och informationsvetenskap och 80 poäng i valfria ämnesstudier. Man tog också upp att forskningsanknytning måste garanteras genom institutionell gemenskap med forskning.²⁶

Nya bibliotekarieutbildningar med varierande profil skapades därefter i Umeå (1993), Lund (1994), Uppsala (1995) och senare i Växjö (2003). Utbildningen i Borås är dock fortsatt den klart dominerande.

Den nya högskolelagen 1993 innebar att yrkesförberedande utbildningar förändrade karaktär till att bli mer akademiska utbildningar som skulle leda till en kandidat- eller magisterexamen medan den rent yrkesförberedande uppgiften tonades ned.²⁷

Nationell bild

I Sverige finns det utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap vid sex lärosäten. Den nationella bilden präglas av att man har en stor och fem mindre enheter i biblioteks- och informationsvetenskap. Högskolan i Borås är den äldsta och den största utbildningsenheten med ca 70 anställda. Dessutom samverkar forskarutbildningen vid Göteborgs universitet med Högskolan i Borås. Sedan starten har 15 doktorsexamina avlagts där. Under 1990-talet startades en rad mindre enheter för biblioteksutbildning. Utbildningen vid Umeå universitet startade 1993 och i dag sköts undervisningen i huvudsak av en professor, en lektor samt en doktorand. Utbildningen sker på alla nivåer. På grundnivå är 35 studenter registrerade och på magisternivå utexamineras runt 20 studenter per år. År 1994 inleddes biblioteksutbildningen vid Lunds universitet. I dag finns sex lärartjänster och några doktorander. Ämnet är placerat vid en större institution för ABM med flera huvudämnen. Vid utbildningen finns ett 50-

25. Marcusson, s. 20.

26. Gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen. *Bibliotekarieutbildningen i framtiden: slutrapport från gruppen för översyn av bibliotekarieutbildningen*. UHÄ-rapport 1991:17.

27. Marcusson, s.21.

tal inskrivna studerande på grundnivå och avancerad nivå. År 1995 startade utbildningen vid Uppsala universitet. Det är också en medelstor enhet med tre heltidsanställda lektorer och tre doktorandtjänster. Undervisningen sker på avancerad och forskarutbildningsnivå. År 2007 examinerades 64 magisteruppsatser där. Den nyaste utbildningsenheten i biblioteksvetenskap finns vid Växjö universitet som startade sin verksamhet år 2003. Under det senaste året hade man haft 20 till 30 studerande per årskurs på grundnivå. Magisterprogrammets examensarbeten avläggs vid högskolan i Borås. Lärosäten med forskarutbildning ingår i ett nordiskt/baltiskt forskarnätverk (Norslis²⁸) som bl.a. gett doktoranderna möjlighet att delta i nordiska/baltiska forskarkurser och seminarier. Forskarskolan inom Norslis leds av Umeå universitet. Den nationella bilden av huvudområdet biblioteks- och informationsvetenskap avser i huvudsak höstterminen 2007, men för att få en mer rättvisande bild av utbildningsmiljöerna har även data från perioden 2003–2007 behandlats. För de utbildningar som är nystartade eller som genom omformningen under den nya utbildnings- och examensstrukturen inte går att jämföra med tidigare utbildningar inom huvudområdet (Umeå universitet) har dock inget tidigare jämförelsematerial begärts in.

Prestationsgraden vid utbildningarna varierar mellan 63 och 103 procent²⁹. Vid Uppsala universitet och Högskolan i Borås har prestationsgraden varit jämn, medan den vid Växjö universitet varit högst variabel under de tre senaste åren (fig. 6, bilaga 1). Umeå universitet har den lägsta prestationsgraden, men har endast redovisat data för höstterminen 2007 vilket gör att det inte går att dra några långtgående slutsatser. Lärarkapaciteten är i jämförelse med andra kulturämnen relativt god (fig. 7) så även lärarkompetensen (fig. 8). Noterbart är att Växjö universitet tillsammans med Umeå universitet är det lärosäte som har den största lärarkompetensen trots att man i självvärderingen angett att man har svårt med rekryteringen av disputerade lärare. Handledarkompetensen (fig. 9) visar, liksom lärarkapaciteten, på ett sämre värde för 2007 gentemot tidigare år. Uppsala universitet och Högskolan i Borås har höga värden, framförallt beroende på att man examinerat ett stort antal uppsatser 2007. Umeå universitet uppvisar däremot ett mycket lågt värde för 2007 trots ett stort antal examinerade uppsatser (fig. 9). Andelen tillsvidareanställda lärare varierar under 2007 mellan 49 och 87 procent. Vid Uppsala universitet har den tidigare varit låg, mellan 25 och 44 procent, tills år 2007 då den steg till 85 procent (fig. 10).

Fokusområden och profiler vid de olika lärosätena

De olika lärosätena ger alla i grunden biblioteksutbildning med något olika fokusområden. Högskolan i Borås har sitt ursprung i en yrkesinriktad examen som gavs under 1970–90-talen och ger sedan 1990 även forskningsinriktad

28. Nordic Research School in Library and Information Science <http://www.norslis.net/>.

29. Att Växjö universitet presterade över 100 procent 2006 beror på en viss eftersläpning av studenter från föregående år.

utbildning med en professor vid Göteborgs universitet (GU). Borås har fyra olika utbildningsprogram. Forskningen är inriktad på biblioteks- och kulturpolitik, kunskapsorganisation, informationssökning och -beteende samt "information management". Forskarutbildningen ges gemensamt av Göteborgs universitet och Högskolan i Borås sedan 1998.

Utbildningen vid Umeå universitet omformades höstterminen 2007 då det tidigare magisterprogrammet gjordes om till två program. Man har nu ett kandidatprogram och ett magisterprogram. Kandidatprogrammets mål är att utveckla studenternas förmåga att förstå, analysera och hantera olika former av informationssystem. Centralt är informationsförmedling, informationens produktion, organisation, förmedling, sökning och användning, dvs. traditionell bibliotekarieutbildning. Det nya magisterprogrammet ges från och med vårterminen 2009 och är en utveckling av det äldre magisterprogrammet. Utbildningen är forskningsorienterad med kurser också i organisation och ledarskap. Avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap är en del av sociologiska institutionen. Forskningsanknytningen är stark då de forskande lärarna vid avdelningen är internationellt aktiva inom bibliometrisk forskning.

ABM-enheten vid Lunds universitet hör till en större institution för kulturvetenskaper där man har två huvudområden: kulturvetenskaper (bok- och bibliotekshistoria, ABM, kulturvetenskap) och idé- och lärdomshistoria. Samordningen gäller främst administration och ekonomi, i mindre grad forskning och utbildning. Man har en ny utbildning på avancerad nivå som startar höstterminen 2008. ABM-mastern fokuserar på den kompetens som behövs på arkiv, bibliotek och museer idag. Biblioteken, arkiven och museerna har nya samhälleliga uppdrag och kravet på tillgänglighet förändras och behovet av samverkan mellan dessa utbildningsområden understryks. ABM-mastern riktar främst in sig på kommunikation av information och kultur i arkiv, bibliotek och museer för att skapa tillgänglighet. Man fokuserar även på digitalisering och webben som professionellt redskap. Eftersom ABM-utbildningarna i Lund ligger under huvudområdet kulturvetenskaper presenteras resultaten av 2008 års granskningar av Lunds utbildningar i en annan rapport (i manus).

Även vid Uppsala universitet ges utbildningen inom biblioteks- och informationsvetenskap som en inriktning inom ett tvåårigt masterprogram i ABM vid institutionen för ABM. Utbildningen är en generalistutbildning som ger kompetens för arbete inom hela bibliotekssektorn. Man har strävat efter att anlägga en ABM-profil genom vissa ämnesövergripande inslag tillsammans med arkivvetenskap och musei- och kulturarvsvetenskap. Vissa moment i dessa utbildningar läses gemensamt t.ex. elektronisk dokumenthantering. Utbildningen präglas av probleminriktat arbetssätt och ger stort utrymme åt informations- och kommunikationsteknik (IKT).

Biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningen vid Växjö universitet har en uttalat *pedagogisk profil*. Pedagogisk förmåga understryks som bibliotekariens främsta redskap i informationssamhället där tekniken är tillgänglig för de flesta. Syftet med utbildningen är att studenterna ska få goda teoretiska

och praktiska kunskaper i biblioteks- och informationsvetenskap med speciell inriktning mot lärande och kunskapsprocesser. Syftet är också att ge kunskap för verksamhet inom alla typer av bibliotek. Sammanfattningsvis kan sägas att Lunds universitet och Uppsala universitet har tydliga ABM-profiler, Växjö har en klar pedagogisk inriktning medan Umeå ger mer av en generalistutbildning med forskningsanknytning speciellt inom bibliometrin. Borås/Göteborg erbjuder flera olika profilmråden inom undervisning och forskning. Vad gäller forskningsmiljöer så är Högskolan i Borås/Göteborgs universitet och Umeå universitet väl etablerade. Lunds universitet och Uppsala universitet är växande forskningsmiljöer och Växjö universitet är i ett uppbyggnadsskede utan egen forskarutbildning.

Arbetsmarknaden och utbildningarna

Arbetsmarknadsläget för bibliotekarier är en viktig faktor för utbildningarnas framtida utveckling. Tillgången på nyexaminerade har blivit allt större i förhållande till rekryteringsbehovet sedan år 2001. Samtidigt har antalet nybörjare inom bibliotekarieutbildningsprogrammen växt, från 507 läsåret 2001/02 till 645 läsåret 2005/06.³⁰ Under perioden fram till 2020 beräknas det bli ett växande överskott av nyexaminerade bibliotekarier. Detta gäller även om man tar hänsyn till relativt stora pensionsavgångar och en viss breddning av arbetsmarknaden utanför traditionella bibliotekarieuppgifter. ”Antalet utbildningsplatser är trots detta högt i förhållande till vad som i dag förutses när det gäller arbetsmarknadens behov, både på kort sikt, det vill säga när de som nu börjar sin utbildning lämnar utbildningsväsendet runt år 2010, och på längre sikt.”³¹ Detta förstärker betydelsen av att utbildningarna har bra modeller för yrkesanknytning. Utfallet av studentenkäten pekar dock tydligt på att studenterna upplever brister i detta avseende.

Styrkor och utvecklingsområden vid utbildningarna

Sammanfattande styrkor för lärosätena är att utbildningarna och kurserna är aktivt förankrade i den forskning som finns på området. Forskningsinriktningarna vid de olika lärosätena kompletterar varandra i viss mån och det finns alltså experter och specialkunskap inom olika forskningsområden. Man har också etablerade och fungerande samarbetsnätverk både lokalt, nationellt och internationellt.

Över lag finns dock relativt lite tid för egen forskning. De anställda lärarnas tid går i första hand åt till undervisning och i andra hand till administration. Detta medför att det finns brister i den akademiska miljön, Det finns också

30. Arbetskraftsbarometern '07. Utsikterna på arbetsmarknaden för 70 utbildningar. Statistiska centralbyrån, 2007. Information om utbildning och arbetsmarknad, 2007:4. Tillgänglig på webben: www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0505_2007A01_BR_AM78ST0704.pdf.

31. *Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden. Ett planeringsunderlag inför läsåret 2007/08.* Rapport 2007:7 R. Tillgänglig på webben: <http://hsv.se/download/18.44aba2dc11030072f75800084063/0707R.pdf>.

relativt begränsade lärarresurser speciellt vid de mindre lärosätena. De studenter som besvarat enkäten är dock relativt nöjda med utbildningen, men många anser att den lärarledda undervisningen är något otillräcklig

Kurslitteraturens svårighetsgrad bedöms som hög och de flesta upplever att det ges för lite konstruktiv feedback samt för lite information om kursvärderingsresultat. Det finns en del kritik mot slentrianmässiga former för examination, och studenterna är även missnöjda med hur utbildningen förbereder för arbetslivet.

Alla utbildningar har haft någon form av större förändring under granskningsperioden (t.ex. nya masterprogram, omorganisering). De utvecklingsbehov vi framförallt noterat under granskningen är:

- Utbildningen vid Högskolan i Borås har inte så tydlig progression mellan grund- och avancerad nivå. Andelen disputerade lärare i utbildningen är anmärkningsvärt låg. Det finns också vissa indikationer på brister i handledningens omfattning och kvalitet.
- Vid Umeå universitet är lärarresurserna relativt knappa och lärarna har dessutom lite tid avsatt för forskning och kompetensutveckling. Kurslitteraturen är också till vissa delar något föråldrad.
- Vid Uppsala universitet är målbeskrivningen för masterprogrammet i ABM outvecklad. Det har också funnits en påtalad brist på specifik forskarkompetens inom biblioteks- och informationsvetenskap som dock har börjat åtgärdas. Handledarkompetens är enligt redovisade nyckeltal (fig 9 bilaga 1) relativt låg.
- Vid Växjö universitet har utbildningen svag forskningsanknytning. Lärarna har mycket lite tid avsatt för forskning. Ämnet kunskapsorganisation, som är centralt för all informationsvetenskaplig utbildning ges mycket lite utrymme.

Referenser

Audunson, Ragnar & Lund, Niels Winfeld (2005). A fruitful decade for Norwegian LIS research. *Bibliotekforum*, 30(6), 52–54

Kajberg, Leif & Lørring, Leif, Eds. (2005). *European curriculum reflections on library and information science education*. Copenhagen: The Royal School of Library and Information Science.

Mäkinen, Ilkka (2007). Informaatiotutkimus-lehti 25 vuotta. *Informaatiotutkimus* 26(2), 34–47.

Widén-Wulff, Gunilla (2006). *Key Skills for Today's Information Professional: an Educational Challenge*. Online Information 2006 Proceedings. Preparing for Information 2.0, London.

Högskolan i Borås

Basfakta 2007. Data för forskarutbildning och forskarstuderande presenteras under Göteborgs universitet.

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	1	0,10	2	0,33	3	0,43
Docenter	0	0,00	2	0,56	2	0,56
Övriga disputerade	5	1,93	6	2,84	11	4,77
Övriga	11	5,77	9	5,65	20	11,42
Totalt antal	17	7,80	19	9,38	36	17,18

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	1	0,70	1	0,70
Övriga	10	3,30	9	3,96	19	7,26
Totalt antal	10	3,30	10	4,66	20	7,96

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	411,1	134,5	545,5
Helårsprestationer (HPR)	340,7	101,2	441,9
Antal examensarbeten			229
Nyckeltal, grund- och avancerad nivå			
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare			21,7
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare			84,4
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare			35,4
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %			81,0
Andel tillsvidareanställda lärare %			67,2

Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap är en av sex institutioner vid Högskolan i Borås. Inom huvudområdet ges tre utbildningsprogram på grundnivå: bibliotekarie 180 högskolepoäng, informationsspecialist 180 högskolepoäng, informationsarkitekt 180 högskolepoäng. På avancerad nivå fanns också ett masterprogram i biblioteks- och informationsvetenskap höstterminen 2007. Undervisningen på grund- och avancerad nivå bedrevs i huvudsak av 36 tillsvidareanställda och 20 visstidsanställda lärare. Utbildningen är med sina 545 helårsstudieplatser (2007) den största i landet. Forskarutbildning bedrivs gemensamt med Göteborgs universitet och redovisas under Göteborgs universitet.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Institutionen har utan tvekan den mest omfattande och heltäckande lärarstaben av de svenska bibliotekarieutbildningarna med totalt 36 tillsvidareanställda lärare. Den höga andelen odisputerade lärare och utbildningen stora

omfattningen gör dock att kvoten för lärarkompetens blir relativt låg. Från 1972 fram till 1993 ledde utbildningen till en yrkesexamen som bibliotekarie. Mellan 1993 och 2007 har utbildningen bedrivits som magisterutbildning inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, med kurser på A-, B-, C- och D-nivå. Från och med hösten 2007 bedrivs den i form av program på grund- och avancerad nivå.

Samtliga kursansvariga lärare på den avancerade nivån är disputerade och är aktiva forskare enligt institutionens självvärdering.

Akademisk miljö

Institutionens forskning är för närvarande organiserad i fyra teman inriktade mot bibliotek och kulturpolitik, ”information sharing” med kunskapsorganisation, informationsåtervinning och bibliometri, informationsökning och informationsbeteende samt ”information management”. Inom vart och ett av institutionens forskningsteman finns en eller flera professorer och ett flertal doktorander och forskare. Det framgår också att samtliga professorer är engagerade i undervisningen på olika nivåer; större delen av undervisningen sköts dock av odisputerade lärare.

Forskarutbildningen innefattar idag ett 15-tal doktorandtjänster, varav flera ingår i externfinansierade projekt. Institutionen har ett omfattande samarbete med andra lärosäten både inom och utom landet.

För närvarande finns ett 20-tal doktorander antagna och hittills har 15 disputationer genomförts sedan ämnet introducerades i Sverige med den första professuren 1993.

Under 2007 publicerade lärarna tillsammans 22 vetenskapliga artiklar, och av dessa var 14 kollegialt granskade. Därtill kommer fem kollegialt granskade konferensbidrag, två böcker och sex kapitel i böcker. Jämfört med 2006 är det ett steg i rätt riktning då det sammanlagt publicerades 19 dokument som hade genomgått kollegial granskning.

Generellt är det tydligt att det finns många aktiva forskare. Enligt självvärderingen innehåller alla kurser på avancerad nivå och flertalet på grundnivå inslag som orienterar om problem och inriktning i den nationella och internationella forskningen. Kurslitteraturen består nästan uteslutande av forskningslitteratur (avhandlingar, uppsatser, forskningsartiklar etc.). Det är en styrka, men vi anser att ett något större inslag av utredningar och annan litteratur som inte har direkt forskningsanknytning skulle kunna ge en större bredd.

Nivå, progression och fördjupning

Det är svårt att bedöma progressionen fullt ut eftersom man befinner sig i en övergång mellan olika utbildningsmodeller och det underlag vi fått saknar ett stort antal kursplaner.

På avancerad nivå har man ställt in två masterprogram som skulle ha getts höstterminen 2008: masterprogram i biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) med inriktning mot nordiskt ledarskap i B&I, 120 högskolepoäng, samt

Master's program in Library and Information Science, Digital Libraries and Information Services, 120 högskolepoäng. Kandidatprogrammet är treårigt (180 hp. Man har bifogat kursplaner för de två kurserna under den första terminen inom kandidatprogram, bibliotekarie, 180 högskolepoäng (gäller från och med ht 2007): introduktionskurs till biblioteks- och informationsvetenskap samt "bibliotek i samhälle".

Vad gäller masterprogrammet i biblioteks- och informationsvetenskap så redovisas en översiktsplanering för två år samt kursplaner för kurserna under den första terminen. Av detta framgår att den första terminen utgörs av kurser som i princip komprimerar det stoff som tidigare gått igenom på grundnivå. Detta är ju en nödvändighet eftersom behörighetskravet enbart är kandidatexamen utan ämnesbestämning. Motivet är att kunna rekrytera studenter från ett flertal ämnesområden. Hur en progression sedan skulle kunna ske framgår inte helt tydligt, eftersom en stor del av termin två och tre består av valbara kurser (sammanlagt 30 hp) där inga kursplaner bifogats.

Det finns vissa inbyggda problem i konstruktionen med en kandidatexamen i biblioteks- och informationsvetenskap och därefter en påbyggnad på två år med en master som inte har krav på förkunskaper inom B&I. För den student som tagit en kandidatexamen i B&I måste första terminen i masterprogrammet i stort sett bli en tämligen onödig repetition. För de studenter som har en annan kandidatexamen i botten och väljer ett masterprogram i B&I så torde i de allra flesta fall motivet vara att skaffa sig ett framtida yrke, vilket står i kontrast till masterprogrammets starka inriktning på att vara forskningsförberedande. Det är förvisso en svår avvägning mellan dessa problem och ambitionen att förankra biblioteks- och informationsvetenskap som ett akademiskt ämne med en bredare arbetsmarknad än enbart biblioteken.

Säkring av kursmål och examensmål

Kandidatuppsatsen skrivs under termin sex och masteruppsatsen ligger under sista terminen på avancerad nivå.

På kandidatnivå kan man ta upp till 60 högskolepoäng i ett annat ämne. Masterprogrammet är som helhet inom huvudområdet men har inom detta ett stort urval av valbara kurser (30 hp).

I kursplaner anges olika typer av examinationsformer som hemtentamen, tentamen, slutseminarium, rapport, projektarbete, obligatoriska examinerande seminarier. En del studenter anser att examinationsuppgifterna är orimligt omfattande. Andra anser att det är för lite variation i examensformerna, att hemtentorna dominerar på ett orimligt sätt.

De studenterna som besvarat enkäten³² anser att utbildningen håller hög kvalitet och att det ställs höga krav, men i två avseenden är studenter mindre nöjda. I första hand gäller det handledningens omfattning och kvalitet, men resultaten är osäkra eftersom svarsfrekvensen från högskolans studenter

32. 133 av 637 studenter besvarade enkäten vilket motsvarar en svarsfrekvens på 21 procent.

var låg. Missnöjet kan möjligen förklaras av den låga handledarkompetensen, enligt jämförande nyckeltal (fig. 9, bilaga 1). Å andra sidan borde Högskolan i Borås ha goda möjligheter att hitta kompetenta handledare med tanke på bredden i sin lärarkår. I enkäten framgår också att få studenter anser att utbildningen på avancerad nivå förberedde dem för kommande yrkesverksamhet. I självvärderingen skriver institutionen: ”För att säkerställa att studenterna i utbildningsprogrammen når målet om anställningsbarhet utvärderas programmen kontinuerligt med avseende på professionell relevans. Här inkluderas även institutionens arbete med att informera professionen om de utbildningar som erbjuds.” Detta preciseras inte närmare. Man kan konstatera att institutionen har valt att inte ha någon praktik inom utbildningen till skillnad från t.ex. utbildningen vid Uppsala universitet.

Inom kandidatprogrammet ingår biblioteks- och informationsvetenskapliga fallstudier på termin fyra med 15 högskolepoäng, och i masterprogrammet ingår professionsanknutna projekt med 7,5 högskolepoäng. Det vore intressant att få veta mer om hur dessa kurser har fungerat. Kandidatuppsatserna har i hög grad karaktären av fallstudier, snarare än rent teoretiska uppgifter, och bygger förmodligen vidare på fallstudierna .

Inslaget av yrkesanknytning tycks vara starkare inom informationsarkitekturprogrammet som framhäver ”professionsanknutet lärande”. Under det första året knyts studenterna i grupper till en partnerorganisation. De ska sedan under utbildningens gång interagera med denna. I informationsspecialistprogrammet genomförs projekt med praktiska tillämpningar vid en extern organisation både under termin fem (7,5 hp) och termin sex (7,5 hp).

Säkring av utbildningens kvalitet

Kvalitetssäkringen sker genom att arbetet i de olika utbildningsprogrammen leds av en programansvarig som till sin hjälp har en programgrupp bestående av lärare/forskare som undervisar inom programmet. Programansvarig rapporterar till institutionens ledning samt till institutionsstyrelsen. Det systematiska kvalitetsarbetet i programmen bedrivs utifrån fyra perspektiv:

- Strukturell kvalitet
- Professionell relevans
- Pedagogisk kvalitet
- Forskningsanknytning

”Rent praktiskt utvärderas samtliga kurser både av de inblandade lärarna samt av studenterna. Resultatet ligger till grund för en rapport som redovisas för programansvarig samt institutionens ledning och styrelse. Programmen utvärderas som helhet efter varje år samt efter avslutade omgångar. Erfarenheterna ligger sedan till grund för det fortsatta kvalitets- och utvecklingsarbetet av institutionens utbildningar.” Detta framstår som genomtänkt och bra.

Göteborgs universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	2	0,45	2	0,28	4	0,73
Docenter	0	0,00	2	0,09	2	0,09
Övriga disputerade	3	0,23	4	0,32	7	0,55
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	5	0,68	8	0,69	13	1,37

Visstidsanställda lärare	Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	1	0,10	0	0,00	1	0,10
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	1	0,10	0	0,00	1	0,10

Doktorander	Kvinnor	Män	Totalt
Antal doktorander	16	5	21
Heltidsekvivalenter (studietakt)	12,2	3,8	16,0
Licentiatexamina	0	0	0
Doktorsexamina	1	0	1

Nyckeltal, forskarnivå	
Handledarkompetens: heltidsekvivalenter doktorander/heltidsekvivalenter docenter och professorer	17,4

På Göteborgs universitet ges endast forskarutbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap. Utbildningen ges i samarbete med högskolan i Borås. Institutionens fyra professorer har huvudansvaret för handledning. År 2007 hade institutionen 24 doktorander varav 21 med en studietakt på 50 procent eller mer. En forskarstuderande finansierades med fakultetsmedel.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Forskarutbildningen vid Göteborgs universitet är den största inom biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige. Utbildningen startade 1993 och ingår i samhällsvetenskapliga fakulteten. Sedan 1998 har forskarutbildningen via avtal med Högskolan i Borås drivits gemensamt. Formellt är alltså forskarutbildningen knuten till Högskolan i Borås och bör därför relateras till ovanstående granskning av utbildningen där. Redan från start fanns en inrättad professur vid Göteborgs universitet knuten till utbildningen. Man har dessutom knutit till sig tre professorer från Högskolan i Borås (redovisas under granskningen av Högskolan i Borås). Det är främst dessa fyra professorer som står för handledning, men även docenter och lektorer medverkar. De senare

arbetar framförallt som biträdande handledare. Sedan 1993 har 15 disputationer genomförts och 2007 var 24 forskarstuderande registrerade vid institutionen. Av dessa hade 15 minst 70 procents studietakt. De flesta var externt finansierade, varav 12 helt eller delvis finansierade av Högskolan i Borås. Vi anser att lärarkompetensen och lärarkapaciteten uppfylls. Vi vill påpeka att medianstudietiden har minskat från 10,5 år till 5,5 sedan 2004 vilket vittnar om att man har lagt resurser på att förbättra studieprogressionen.

Akademisk miljö

Det är anmärkningsvärt att professorn vid institutionen endast har 31 procent av sin tid avsatt för forskning, men de professorer som är verksamma vid Högskolan i Borås har mellan 50 och 60 procent. Publikationslistorna visar att de publicerat relativt mycket. Eftersom listan som lämnats in för Göteborgs universitet är identisk med den som lämnats in för högskolan i Borås är det dock svårt att avgöra hur mycket som är direkt relaterat till forskarutbildningen. Doktorandernas deltagande i högre seminarier är obligatoriskt. Det förväntas även att den studerande ska hålla minst tre presentationer under utbildningen:

- a) en utförlig avhandlingsplan det första halvåret
- b) ett halvtidsseminarium
- c) ett slutseminarium med en externt kvalificerad opponent.

Enkätsvaren bekräftar att de forskarstuderande deltar på seminarierna och att de flesta dessutom gör det regelbundet. En del doktorander deltar även i andra högre seminarier för forskare på institutionen. Trots detta svarar fyra av de tretton doktoranderna som besvarat enkäten att de inte upplever att de sitter i en forskande miljö. Ytterligare fyra har ingen uppfattning om det.

De flesta forskarstuderande som besvarat enkäten upplever dock att handledningen ges i tillräcklig omfattning och att den utgör ett stort eller mycket stort stöd i utbildningen. Av enkäten framgår också att alla svarande har biträdande handledare vilket vi tycker visar på att det finns en akademisk uppbackning. Fem av studenterna anger dock att forskarutbildningen inte är så kreativ och utvecklande. Vi anser att det bör ses som en varningssignal om att det kan finnas behov av förbättringar i utbildningen.

Nivå, progression och fördjupning

En genomgång av avhandlingsämnen som lagts fram 2003–2007 visar att utbildningen verkar täcka hela bredden inom forskarämnet så som t.ex. kulturpolitik, informationshantering (information management), information retrieval och informationssökning .

Hälften av kurspoängen består av obligatoriska moment vid Göteborgs universitet eller högskolan i Borås. Kurser på resterande 45 högskolepoäng bestäms

i samråd med handledare. Av enkäten framgår att 11 av de 13 som besvarat enkäten inte är helt nöjda med kursutbudet. Vi anser därför att kursutbudet borde ses över.

Säkring av examensmålen

Examensmålen säkras genom den allmänna studieplanen för utbildning på forskarnivå i biblioteks- och informationsvetenskap. Dessutom säkras de av de riktlinjer för avhandlingsarbete, handledning och forskarseminarier som utarbetats vid bibliotekshögskolan i Borås. I dokumenten finns obligatoriska seminarier reglerat.

Säkring av utbildningens kvalitet

Det finns regler för extern läsning av avhandlingen inför disputationen. Den ska utföras av två professorer eller docenter inom området. De ger sedan ett skriftligt omdöme med kommentarer till institutionen.

Av enkäten framgår att de flesta studenterna anser att utbildningen i hög eller mycket hög grad förbereder dem för en forskarkarriär, men att den i lägre grad förbereder för ett yrkesliv utanför akademien.

Sammantaget tycker vi dock att Göteborgs universitet har ett fullgott system för att säkra kvaliteten i forskarutbildningen och i avhandlingarna.

Umeå universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	1	0,20	1	0,20	0	0,00	1	0,15	1	0,15
Docenter	0	0,00	2	0,25	2	0,25	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	3	0,50	2	0,70	5	1,20	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,10	1	0,10	2	0,20
Totalt antal	3	0,50	5	1,15	8	1,65	1	0,10	2	0,25	3	0,35

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	1	0,20	1	0,15	2	0,35	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	1	0,20	1	0,15	2	0,35	0	0,00	0	0,00	0	0,00

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	67,0	26,0	93,0
Helårsprestationer (HPR)	44,0	15,0	59,0
Antal examensarbeten			21

Doktorander	Kvinnor	Män	Totalt
Antal doktorander	1	0	1
Heltidsekvivalenter (studietakt)	1,0	0,0	1,0
Licentiatexamina	0	0	0
Doktorsexamina	0	0	0

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	46,5
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	56,4
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	12,7
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	63,0

Nyckeltal, forskarnivå	
Handledarkompetens: heltidsekvivalenter doktorander/heltidsekvivalenter docenter och professorer	6,7

Nyckeltal, alla nivåer	
Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt, i procent	87,0

Huvudområdet ligger vid sociologiska institutionen. Utbildning bedrivs på grund-, avancerad och forskarutbildningsnivå. På grundnivå ges ett kandidatprogram och på avancerad nivå ges ett magisterprogram. År 2007 bedrevs undervisningen i huvudsak av åtta tillsvidareanställda och två visstidsanställda

lärare. Samma år fanns 93 helårsstudenter inom huvudområdet, vilket innebär att det var landets tredje största utbildning. Inom forskarutbildningen fanns en studerande inskriven 2007. Den forskarstuderade finansierades genom fakultetsmedel.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningen finns vid sociologiska institutionen vid Umeå universitet. Huvudområdet har en heltidsanställd professor och en heltidsanställd disputerad lektor. Till detta kommer ytterligare sex tillsvidareanställda lärare från angränsande ämnen såsom sociologi och informatik. Alla åtta lärarna undervisar på grundnivå, sju av dem på avancerad nivå medan professorn ensam ansvarar för forskarutbildningen tillsammans med två ickedisputerade bibliotekarier. För närvarande är endast en doktorand aktiv.

Höstterminen 2007 fanns det 35 registrerade studenter på grundnivå (22 kvinnor och 13 män). Under vårterminen 2007 var 45 kvinnor och 13 män registrerade.

Lärarkapaciteten är förhållandevis dålig, medan kompetensen är hög jämfört med andra utbildningar inom huvudområdet. Att forskarutbildningen i stort sett drivs av en person från avdelningen kan tyckas anmärkningsvärt, men med tanke på att det för närvarande bara är en doktorand antagen är det fullt förståeligt. Den nordisk/baltiska forskarskolan Norslis leds också från institutionen vilket medför att det finns tillgång till en mycket större forskarmiljö än den som finns på institutionen

Akademisk miljö

Lärarna har lite tid avsatt för egen forskning. Professorn har 15 procent medan lektorn inte har någon tid alls avsatt för detta.

Professorn är ansvarig för en nordisk forskarutbildning och ämnet har en speciell forskningsinriktning som ligger på toppnivå internationellt. Detta är således en relativt stark vetenskaplig miljö trots litenheten, framförallt beroende på många kontakter med andra forskande miljöer. Lärarna har främst publicerat artiklar i internationella vetenskapliga tidskrifter. En doktorsavhandling har lagts fram under de senaste fem åren. Professorn fungerar som handledare på forskarnivå.

Studenterna på grund- och avancerad nivå tränas i att delta i forskningsarbete genom att analysera och kritiskt bedöma nationella och internationella vetenskapliga publikationer i anslutning till kurserna. I magisterutbildningen genomförs en självständig vetenskaplig studie som genomgår en opponering och försvar för att träna studenterna att också diskutera kritiskt.

Enligt enkäten är den lärarledda undervisningen av god kvalitet även om cirka hälften av de respondenter som besvarat studentenkäten uppfattar

omfattningen som något otillräcklig³³. De öppna kommentarerna ger en lite annan bild där flera kritiska kommentarer kommer fram såsom att kvaliteten på undervisningen varierar från lärare till lärare och att den inte är så väl kopplad till arbetslivets krav och förväntningarna. Merparten av respondenterna anser dock att lärarna ger konstruktiv feedback.

Nivå, progression och fördjupning

Ett av målen med utbildningen på grundnivå är att utveckla studenternas förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar. Problemlösning, beredskap för arbetslivet bl.a. genom studiebesök och obligatorisk praktik är andra områden som det fästs stor vikt vid i utbildningen. Kurserna är förankrade i ett samhällsperspektiv, och internationell utveckling beaktas. Ett annat övergripande mål är att utveckla förståelse för och förmåga att analysera olika former för informationshantering.

Det finns en tydlig progression från grund- till avancerad nivå med en ämnesmässig fördjupning, och en breddning av kandidatprogrammet till exempel inom organisationskunskap och administration. Kurserna på avancerad nivå fokuserar bland annat på vetenskapsteori och forskningsinriktad metod.

Säkring av samlade kursmål och examensmål inom huvudområdet

Litteraturen på grundnivå, är ganska avancerad med många engelskspråkiga, vetenskapliga artiklar. Det kan tänkas att studenter utan förkunskaper i ämnet har svårt att ta till sig innehållet och terminologin i denna typ av artiklar. Litteraturen är i viss mån av äldre datum men kompletteras också med aktuella artiklar. På avancerad nivå är litteraturlistorna förhållandevis korta och i vissa fall är litteraturen gammal. Det finns definitivt nyare litteratur i ämnet som kunde utnyttjas. Av enkätsvaren att döma uppfattas kurslitteraturen i allmänhet vara av god kvalitet, ett stöd för inläringen och lagom svår. Några studenter anser dock att den inte är relevant och i viss mån föråldrad. Utbildningen på avancerad nivå är starkt forskningsanknuten. Anknytningen till arbetslivet är inte lika klart. Det framkommer också i enkätsvaren att studenterna upplever att de får god inblick i forskningen inom huvudområdet medan de inte känner sig särskilt förberedda inför ett yrkesliv utanför akademien. Examinationerna är varierade och verkar ändamålsenliga. Studenterna som besvarat enkäten upplever att den håller en god kvalitet och att den är i linje med kursens mål och innehåll. Kurserna är strukturerade och organiserade som delkurser och moment till en väldefinierad helhet. I utbildningsplanen framkommer de nationella målsättningarna för kandidat-, magister- och doktors-examina. Därutöver definieras målsättningarna för det lokala programmet och vad som förväntas att studenterna ska behärska efter genomförd utbildning.

33. 27 av 59 studenter besvarade enkäten vilket motsvarar en svarsfrekvens på 46 procent.

På kandidatnivå ser vi en viss skillnad mellan målet att studenten ska kunna redogöra för ämnets internationella utveckling och den litteratur som ingår i kurserna. På avancerad nivå är det oklart om studenten utvecklar förmågan att analysera olika former av informationshantering. I övrigt verkar undervisningen stödja säkringen av kursmålen.

I kursplanerna framkommer tydligt vilka förkunskaper som krävs samt studiernas struktur. Valbara ämnen som kan kombineras definieras inte. Magisteruppsatsen definieras som den sista kursen i biblioteks- och informationsvetenskapliga programmet.

Att döma av kursplanerna borde studenterna lära sig de verktyg som behövs för att utöva bibliotekarie- och informatikyrket. Det ingår också obligatorisk praktik i studierna vilket i viss mån säkrar yrkesrelevansen. Majoriteten av de studenter som besvarat enkäten upplever dock att studierna är ”i liten eller mycket liten utsträckning förberedande för yrkeslivet”.

Kursinnehållet och litteraturen ger en bild av att internationell forskning är välrepresenterad i utbildningen. Magisteruppsatsen ger också övning i vetenskaplig kommunikation. Forskarstuderanden har en individuell studieplan där finansiering, handledning, kurser och avhandlingsarbete specificeras. Studierna omfattar obligatoriska kurser i vetenskapsteori, biblioteks- och informationsvetenskaplig teori och metod samt i vetenskapliga metoder. Handledningen är formellt beslutad och uppföljning av individuell studieplan rapporteras till fakulteten.

Trots vissa brister i litteraturen anser vi att utbildningen har en rimlig säkring av de samlade kursmålen och examensmålen.

Säkring av utbildningens kvalitet

Kvalitetssäkring sker genom kontinuerlig utvärdering. Resultaten från utvärderingarna delges studenterna. Enligt självvärderingen är fortlöpande samtal med de studerande inom ramen för programkommitténs arbete en viktig del av kvalitetsarbetet. Detta har visat sig fungera bra och enkäten visar att studenterna upplever att de får information om utvärderingarnas resultat. Programkommitténs protokoll granskas även av fakultetens utbildningsråd.

Uppsala universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	2	0,50	0	0,00	2	0,50	2	0,25	0	0,00	2	0,25
Övriga disputerade	2	0,77	0	0,00	2	0,77	0	0,00	1	0,05	1	0,05
Övriga	0	0,00	2	0,89	2	0,89	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	4	1,27	2	0,89	6	2,16	2	0,25	1	0,05	3	0,30

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	1	0,15	1	0,15	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	4	0,22	1	0,05	5	0,27	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	2	0,20	1	0,10	3	0,30	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	6	0,42	3	0,30	9	0,72	0	0,00	0	0,00	0	0,00

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	98,5	38,1	136,6
Helårsprestationer (HPR)	96,3	37,0	133,3
Antal examensarbeten			64

Doktorander	Kvinnor	Män	Totalt
Antal doktorander	2	3	5
Heltidsekvivalenter (studietakt)	2,0	2,8	4,8
Licentiatexamina	0	1	1
Doktorsexamina	1	0	1

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	47,5
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	81,1
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	38,0
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	97,0

Nyckeltal, forskarnivå	
Handledarkompetens: heltidsekvivalenter doktorander/heltidsekvivalenter docenter och professorer	19,2

Nyckeltal, alla nivåer	
Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt, i procent	84,7

Huvudområdet biblioteks- och informationsvetenskap finns vid institutionen för ABM på historisk-filosofisk fakultet. Utbildningen ges på avancerad nivå och kan karakteriseras som en generalistutbildning som ska ge kompetens för arbete inom hela bibliotekssektorn. Sedan höstterminen 2007 ges utbild-

ningen i huvudområdet som en av tre inriktningar inom masterprogrammet i ABM. Undervisningen bedrivs i huvudsak av sex tillsvidareanställda och nio visstidsanställda lärare. Utbildningen har även ett 20-tal gästföreläsare företrädesvis praktiskt verksamma inom bibliotekssektorn. Under 2007 hade huvudområdet 137 helårsstudenter, vilket innebär att det var landets näst största utbildning inom huvudområdet. Forskarutbildningen hade 2007 fem registrerade forskarstuderande varav fyra var finansierade med fakultetsmedel.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap är ung och har successivt byggt upp kompetens och kapacitet. År 2003 hade man två disputerade lektorer. Detta utökades sedan till tre lektorer under 2004–2006. År 2007 hade man två docenter med sammanlagt 50 procents undervisningstid och två disputerade lektorer med tillsammans 77 procents undervisningstid. Utöver dessa fanns också två odisputerade tillsvidareanställda och nio visstidsanställda lärare.

På forskarutbildningen var fem doktorander inskrivna 2007. Undervisningen bedrevs i huvudsak av två docenter. I självvärderingen påpekas det att en av docenterna ”har ansökt om befordran till professor och ärendet är under sakkunnigbedömning.”

Även om den akademiska kompetensen för att bedriva utbildning på forskarnivå kan tyckas lite svag är nog omfattningen i tid avsatt till undervisning för de tillsvidareanställda lärarna ett mer reellt problem. Utgångsläget innebär att man i praktiken varit mycket beroende av ett stort antal visstidsanställda lärare för att bedriva undervisningen.

Huvudlärarna har överlag sin bakgrund inom andra ämnen än biblioteks- och informationsvetenskap men efterhand verkar kompetensen inom själva huvudområdet ha stärkts. I den tidigare utvärderingen av utbildningen, från 2004, skrev man: ”Lärarkåren bör förstärkas med lärare med specifik kompetens i B & I, helst disputerade i ämnet.” Sedan dess har institutionens lärarkår bl.a. förstärkts med den första egna doktorn i biblioteks- och informationsvetenskap.

Utbildningen i Uppsala startade 1995 och det är inte förvånande att det var svårt att rekrytera forskarutbildade lärare inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap, som relativt nyligen blivit akademiskt institutionaliserat.

Det är värdefullt att också engagera lärare från yrkeslivet till en ABM-utbildning som i första hand ska kunna ge en utgång till yrkeslivet. Det man kan fråga sig är hur väl man kan samordna utbildningen med ett så stort antal visstidsanställda lärare och en så liten fast lärarkår.

Akademisk miljö

En växande andel av lärarna är aktiva forskare och utbildningen ges i anknytning till en forskarutbildning. Samtliga disputerade lärare vid institutionen har 20 procents forskning i tjänsten, adjunkterna har 10 procent för forskning

eller utvecklingsarbete. Detta får betraktas som lite, men är inte ovanligt i små miljöer. Kurslitteraturen har ett påtagligt stort inslag av forskningslitteratur även på andra språk än svenska. Eftersom man enbart har utbildning på avancerad nivå så förutsätts en relativt stor förtrogenhet med akademiska studier. Utbildningen har syftat till att anlägga en ABM-profil genom vissa ämnesövergripande inslag tillsammans med arkivvetenskap och musei- och kulturarvsvetenskap. Vissa moment i dessa utbildningar läses gemensamt (elektronisk dokumenthantering). Lärarna arbetar i viss mån över huvudområdesgränserna och det är viktigt att betrakta hela lärarkåren som en gemensam resurs för de tre inriktningarna.

Uppsatshandledningen förefaller vara väl organiserad även om det säkert kan bli en ojämn belastning mellan lärarna. Man har formell individuell handledning vid flera tillfällen och ett organiserat samarbete mellan studenterna inför träffar med handledare. Vid uppsatsventilering måste varje student utöver att försvara sin egen uppsats också opponera på en kurskamrats och delta i ytterligare minst sex andra ventileringar. Det är givetvis svårt för en mindre utbildning att ha lärare som täcker in alla delområden. Det finns en viss kritik mot att gästlärare står för en alltför stor del av utbildningen. Men det finns samtidigt en uttryckt uppskattning av externa gästföreläsare.

Angående undervisningsformerna skriver institutionen: ”Utbildningen präglas av ett probleminriktat arbetssätt. Tidigare användes PBL i stort sett genomgående, men idag har vi blivit lite mera flexibla och använder oss även av andra probleminriktade metoder. I många moment ingår projektarbete av något slag. Generellt sett bedrivs mycket av arbetet under utbildningen i grupp, och det är viktigt att framhålla att detta kräver av studenterna att de samlas och arbetar tillsammans även utanför de lärarledda undervisningstimarna i ganska stor omfattning.” Det kan dock finnas problem med grupparbetet när man sedan kommer till examination.

Forskarutbildningen inrättades 1999 och var då helt externfinansierad. Så småningom har den stärkts och forskarämnet har fått ekonomiska resurser från fakulteten. Fakultetens principer är att doktoranderna har finansiering i form av utbildningsbidrag åren 1–2 och doktorandtjänst åren 3–4. Pedagogisk utbildning i samband med doktorandtjänst uppmuntras. Ämnet har för närvarande fem aktiva doktorander varav fyra är finansierade med fakultetsmedel. Första doktorsexamen avlades 2007. Två av handledarna är docentkompetenta och en tredje är disputerad lektor. Två av de nuvarande doktoranderna har också externa handledare. Uppskattningsvis hålls 4–5 handledningstillfällen per termin och 5–6 forskarseminarier per termin. Forskningen är präglad av att ämnet ligger inom humanistisk fakultet och lärarna också har sin bakgrund i humaniora. En målsättning är att skapa en ABM-övergripande profil på forskningen.

Nivå, progression och fördjupning

Sedan höstterminen 2007 ges utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap som en inriktning inom ett tvåårigt masterprogram i ABM.

Genomströmningen är mycket god både i jämförelse med andra utbildningar på den egna fakulteten och jämfört med andra biblioteks- och informationsutbildningar i landet. Sedan 2004 kan utbildningen också läsas på distans.

Utbildningen beskrivs som en generalistutbildning som ger kompetens för arbete inom hela bibliotekssektorn. Målsättningen är att utveckla utbildningen så att den bidrar till att utvidga studenternas arbetsmarknad.

Institutionens självvärdering sammanfattar förutsättningarna på ett utmärkt sätt: "Det faktum att studenterna inte läst B & I på grundnivå gör situationen lite speciell. Till detta ska läggas att det handlar om en teoretisk utbildning på avancerad nivå inom en akademisk disciplin med forskningsöverbyggnad, samtidigt som denna utbildning också ska förbereda för en praktisk yrkesverksamhet." Man har en mycket genomtänkt syn på hur denna inbyggda motsättning ska hanteras och hur de olika momenten ska bygga vidare på varandra. Vi tvivlar inte på att utbildningen som helhet ligger på avancerad nivå trots att studenterna inte läst huvudområdet på grundnivå.

Intrycket av studieplaner och kurslitteratur är att man snabbt når en avancerad nivå.

Säkring av samlade kursmål och examensmål inom huvudområdet

Utifrån kursplanen får man intrycket att kärnkunskaperna inom biblioteks- och informationsvetenskapen täcks tillräckligt väl under de två åren. Vi har tagit del av synpunkter från studenter om att examination i grupp tillämpas nästan genomgående och en smula slentrianmässigt, vilket kan upplevas av den enskilde studenten som att man inte får någon egentlig prövning av sin kunskapsnivå. Man menar att lärarna omöjligt kan bedöma enskilda studenters kunskaper och verkar godkänna samtliga utan vidare. Överlag får dock examinationens kvalitet gott betyg i studentenkäten.

Examensarbetets placering i utbildningen är reglerad. Ett genomgående intryck är att stor vikt läggs vid examensarbetet.

Utbildningen säkrar kravet på yrkesrelevans framför allt genom praktiken på fem veckor som enligt alla omdömen är mycket uppskattad av studenterna. I övrigt innehåller utbildningen en blandning av teoretiskt och praktiskt inriktade delar med viss tyngdpunkt på de teoretiska.

Ett problem är att målbeskrivningen av masterprogrammet i ABM med inriktning mot biblioteks- och informationsvetenskap, är alltför ospecificerad och möjligen lågt ställd i jämförelse med de allmänna kraven i den nya examensordningen och i jämförelse med målbeskrivningarna för inriktningarna för master i arkivvetenskap och musei- och kulturarvsvetenskap. Om examensmålen är otydligt uttryckta är det svårt att säga om de sedan säkras.

Säkring av utbildningens kvalitet

Institutionen genomför skriftliga, schemalagda utvärderingar efter varje moment i utbildningen. Dessa görs på ett webbformulär på institutionens interna hemsida och kan automatiskt sammanställas och därmed snabbt tillgängliggöras. Någon gång per termin genomförs också en schemalagd muntlig utvärdering. Enkätsvaren tyder på att studenterna inte i så hög grad uppfattar att kursvärderingarna leder till förändringar i utbildningen. Uppsala universitets centrala enhet för kvalitet och utvärdering har också vid två tillfällen, senast i slutet av 2007, gjort större undersökningar om hur studenterna ser på sin utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap ett par år efter avslutade studier. Dessa har visat på en relativt god framgång på arbetsmarknaden. Senaste undersökningen gällde studenter som gick ut 2005. Man kan misstänka att situationen för de som kommer ut nu är betydligt svårare.

Institutionen uppger att både examination i grupp och individuellt förekommer. Man säger dock inget om vad som överväger, men det finns indikationer på att gruppexaminationer används slentrianmässigt.

Växjö universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	3	0,20	1	0,35	4	0,55
Övriga	1	0,27	1	0,55	2	0,82
Totalt antal	4	0,47	2	0,90	6	1,37

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	1	0,40	0	0,00	1	0,40
Övriga	2	1,06	2	0,44	4	1,50
Totalt antal	3	1,46	2	0,44	5	1,90

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	51,2	14,8	66,0
Helårsprestationer (HPR)	35,9	10,3	46,2
Antal examensarbeten			21

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	20,2
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	69,4
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	22,1
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	70,0
Andel tillsvidareanställda lärare %	49,0

Huvudområdet biblioteks- och informationsvetenskap finns vid institutionen för humaniora och drivs i samarbete med institutionen för pedagogik. Utbildningen ges på grundnivå upp till kandidatexamen. Institutionen har ett samarbetsavtal med Högskolan i Borås för att ge studenterna möjlighet att fortsätta med en magisterutbildning på avancerad nivå. Utbildningen har en pedagogisk profil. År 2007 bedrevs undervisningen i huvudsak av sex tillsvidareanställda och fem visstidsanställda lärare. Under samma år fanns 97 studenter registrerade inom huvudområdet på grundnivå motsvarande cirka 64 helårsstudenter, vilket innebär att det var landets minsta utbildning inom huvudområdet 2007.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Inom huvudområdet finns en heltidsanställd adjunkt och fem deltidanställda lärare med en sammanlagd anställningstid om 92 procent. Fyra av dessa är disputerade. Till detta kommer fem visstidsanställda lärare. Alla lärare undervisar

på grundnivå. Trots upprepade försök har man inte lyckats anställa tillräckligt många disputerade lärare för att ansöka om magisterrättigheter. Därför har man slutit avtal med Högskolan i Borås som ger möjlighet för studenterna att läsa den avslutande magisterkursen vid den högskolan. En ny rekryteringsomgång har påbörjats och man räknar med att under 2008 kunna anställa två disputerade lärare.

Akademisk miljö

Utbildningsmiljön är liten, med ett fåtal lärare och mycket lite forskning. I självvärderingen har man poängterat att man lägger vikten vid att utveckla en utbildning med en stark pedagogisk profil. Vi anser dock att det inte ligger någon motsättning mellan en sådan profil och en akademisk miljö, snarare bör de befrukta varandra. Ingen av de disputerade lärarna uppges ha tid avsatt för forskning. Trots detta har man till självvärderingen bifogat en ganska omfattande publikationslista för åren 2003–2007. De flesta publikationer rör dock områden som inte direkt tillhör huvudområdet. Dessutom har de flesta givits ut i universitetets egen rapportserie. Det är svårt att avgöra hur många publikationer som publicerats i referegranskade internationella tidskrifter, men andelen verkar inte stor. Sammantaget ser vi att forskningsaktiviteten är låg och att den akademiska miljön har brister. Detta ska emellertid också ses i ljuset av samarbetet med Högskolan i Borås med det tillskott av gästföreläsande professorer och docenter som det ger.

Nivå, progression och fördjupning

Av kursplaner och utbildningsplan att döma är det en god progression genom de två år som lärosätet har beskrivit. Målsättningen är att studenterna ska skaffa sig goda teoretiska och praktiska kunskaper inom biblioteks- och informationsvetenskap med speciellt fokus på lärprocesser.

Titlarna på kandidatuppsatserna tyder på att examensarbetena tar sig an relevanta teman. En kvalitetssäkring av dem är att de handletts och avlagts vid högskolan i Borås och därmed måste de svara upp mot Borås krav.

Undervisningen på kandidatnivån verkar hålla en tillräcklig akademisk nivå. Man läser både svensk och engelskspråkig litteratur och den verkar vara tillfredsställande uppdaterad. Med utgångspunkt i kursplaner och utbildningsplan har vi lite svårt att avgöra hur långt man kommit med att anpassa utbildningen till den nya utbildnings- och examensstrukturen. Vi saknar bl.a. en närmare beskrivning av examensarbeten.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Utbildningen består av ett 180 högskolepoäng kandidatprogram. Den verkar väl uppbyggd med kurser som väl passar in i en utbildning med fokus på bibliotek och pedagogik och som ska ge en grund att stå på för att man sedan ska kunna arbeta i alla typer av bibliotek. Den lilla andelen kunskapsorganisation med klassificering, indexering och katalogisering ser vi som problematisk eftersom kunskaper om dessa områden ofta är en förutsättning för anställningsbarhet av studenter från biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar. Vi anser därför att det är osäkert om syftet med utbildningen, att ge en bred teoretisk och praktisk bas inom alla typer av biblioteks- och informationsarbete, kan anses uppfyllt. Utbildningens namn bör därför preciseras för att bättre motsvara innehållet. Ett namn som inkluderar pedagogik skulle vara mer adekvat. Undervisnings- och examinationsformer är varierande och verkar väl anpassade till lärandemålen.

Enligt utbildningsplanen ska examensarbetet på grundnivå ligga under termin sex. Förkunskapskrav och hur kurserna bygger på varandra framgår också klart. Vi saknar, som tidigare nämnts, information om det avslutande examensarbetet.

Säkring av utbildningens kvalitet

För att säkra kvaliteten har man regelbundna utvärdering av kurserna i ett programråd där lärare och studenter träffas. Enkätutvärdering görs också två gånger per termin enligt självvärderingen. Detta bekräftas också av svaren på högskoleverkets studentenkät.

Kulturvård

Historik, ämnesbeskrivning och nationell bild

Kulturmiljövården har djupa rötter i det svenska samhället. Ofta brukar man hänvisa till 1600-talets Sverige med dess insatser med lagstiftning kring fornlämningar 1666 och skydd av kyrkor 1686. Här fanns också brett upplagda inventeringar av fornlämningar, rekonstruktioner av tidiga kungagravar och kyrkorestaureringar och omfattande publiceringar av antikvariskt material, som t.ex. Erik Dahlberghs *Suecia antiqua et Hodierna*, som publicerades 1715. Sedan länge har den svenska staten tagit ett ansvar för det äldre kulturarvet på olika sätt, men det är egentligen först under 1900-talet som detta har utvecklats mot en profession och en större integration i samhällsplaneringen. Man kan lyfta fram flera viktiga steg, men de sannolikt avgörande stegen togs 1976, då man inrättade länsantikvarietjänsterna på landets länsstyrelser och alla län inrättade länmuseer. Kulturmiljöfrågorna fick en lokal förvaltningsförankring, som de inte hade haft tidigare. Kulturmiljöerna fick en större aktualitet i samband med den snabba samhällsomvandling som skedde under 1950-talet och 1960-talen. Städerna förändrades och växte genom en omfattande inflyttning, handeln och bilismen krävde rivningar, kraftverk byggdes ut och floddalar dämades över. Tidigare hade arbetet varit inriktat på kulturminnesvård, men efter hand önskade man att arbeta med mer omfattande miljöer. Där man tidigare bara sökt bevara enskilda fornlämningar eller byggnader, sökte man samband och miljöer.

Museisamlingar har under hela 1900-talets byggts upp i stor omfattning. Idag finns flera tusen museer i Sverige som drivs i statlig regi eller av lands-ting, kommuner och hembygdsförbunden som stiftelser. Vidare finns det en rad privata museer, ofta förvaltade av hembygdsföreningar eller andra privata föreningar. Under 1990-talet kom landets museisamlingar att öppnas för en bredare publik, vilket samtidigt krävde insatser för föremålen. Den första fullständiga konservatorsutbildningen startades i Göteborg 1986. År 2007 infördes en treårig grundnivå och en tvåårig masternivån. År 2003 startade konserveringsutbildningen vid Högskolan på Gotland. Utbildningarna är både yrkes- och forskningsförberedande och ger teoretiska och praktiska kunskaper inom konserveringsfältet.

Bebyggelseantikvarisk historia

Under 1970-talet skedde organisatoriska förändringar och under 1980-talet kom det till en rad nya regelverk. Plan och bygglagen, naturresurslagen och kulturminneslagen kom att förändra arbetet för byggnadsantikvarier på ett

genomgripande sätt. Till detta ska också läggas flera internationella konventioner som Sverige skrev under. Den kanske mest kända är världsarvskonventionen, som Sverige ratificerade 1985, men här finns också t.ex. Gravadkonventionen om Europas arkitekturarv och Maltakonventionen om det arkeologiska kulturarvet.

Synen på kulturarvet har förändrats från att ha varit något som ska påminna människorna om det egna landets tidigare historia till att vara en betydelsefull del i människornas livsmiljö. Det ställer nya krav på en antikvarisk verksamhet. Tidigare var bevarande det centrala. I dag är den pedagogiska uppgiften i fokus. Sveriges riksdag formulerade den ändrade inställningen i fyra punkter 1998:

- Ett försvarat och bevarat kulturarv.
- Ett hållbart samhälle med goda stimulerande miljöer och med kulturarbetet som en drivande kraft i omställningen.
- Allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön.
- Nationell och internationell solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv.

Kulturarvet har dessutom breddats från att främst omfatta fornlämningar, kyrkor och byggnader till att även omfatta moderna bebyggelsemiljöer, ålderdomliga kultur- och odlingslandskap, industrimiljöer samt miljöer där kulturarvet är en värdefull del av människornas livsmiljöer. I dag diskuterar man hur tillgänglighet till kulturarvet ska säkras och hur kulturarvet bidrar till ett framtida hållbart samhälle. Frågor kring det gröna kulturarvet, vården av äldre trädgårdar och äldre odlingslandskap har blivit alltmer viktiga. Dagens museisamlingar brukas av en långt större del av befolkningen än någonsin tidigare.

Utbildningshistoria

Sedan början av 1900-talet har man bedrivit undervisning i traditionella museiämnen som arkeologi, etnologi, konstvetenskap, sedermera kompletterad med historia och historisk kulturgeografi. De flesta av landets antikvarier och museiintendenter hade en sådan utbildningsbakgrund, i många fall även med erfarenhet från forskning. Under 1970-talet förändrades kraven på museerna. Till en början rörde det sig främst om att hitta nya pedagogiska grepp att presentera bilden av det äldre samhället i utställningar, barnverksamhet och publikationer.

Den första kursen i kulturminnesvård hölls i början av 1970-talet av förre överantikvarien vid Riksantikvarieämbetet Sverker Janson. Efter länsantikvariereformen 1976 startade flera utbildningar med kulturmiljöinnehåll, främst med museologiska inriktningar. Under 1990-talet utvecklades en rad olika kurser vid flera lärosäten i landet. Många av dessa kurser hade en avgränsad del av kulturarvet som sitt mål. Ofta utgjorde de en del av en traditionell kultur-

arvsutbildning inom arkeologi, konstvetenskap eller etnologi. Mer omfattande utbildningsprogram med kulturarvsinriktning finns i dag vid Högskolan i Kalmar (kulturarv och samhällsanalys), tema Q vid Linköpings universitet, arkitekturutbildningen vid Lunds Tekniska högskola och landskapsvetarprogrammet vid Högskolan i Kristianstad och vid Stockholms universitet, konstvetenskapliga institutionen, en kurs i Kulturmiljövård. Det finns även kurser vid t.ex. Högskolan i Gävle och Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp.

Nationell bild

Kandidatexamen inom huvudområdet ges vid Göteborgs universitet och Högskolan på Gotland. Vid Göteborgs universitet ges också utbildning på avancerad nivå till masterexamen och forskarutbildning. År 2007 studerade sammanlagt cirka 350 helårsstudenter på utbildningarna varav drygt 230 vid Göteborgs universitet. Vid Göteborgs universitet fanns samma år åtta forskarstuderande. Vid Högskolan på Gotland gavs kandidatprogram inom byggnadsvård och föremålsantikvariskt program. Vid Göteborgs universitet gavs fyra kandidatprogram (bebyggelseantikvariskt program, bygghantverksprogrammet, trädgårdens hantverk och design samt konservatorprogrammet) och ett masterprogram i kulturvård.

Kulturvård inrättades 1991 som en självständig disciplin av humanistisk fakultet vid Göteborgs universitet i samverkan med naturvetenskaplig fakultet. År 1992/93 överfördes verksamheten till naturvetenskaplig fakultet. Institutionen för kulturvård bildades 2006 då den tidigare institutionsbildningen miljövetenskap och kulturvård upplöstes och de hantverksinriktade utbildningarna i Mariestad, som sedan 2004 bedrivits i universitetets regi, införlivades i institutionen. Hösten 2007 identifierade naturvetenskapliga fakulteten kulturvård som ett profilmråde för forskning och utbildning vid Göteborgs universitet, bl.a. med motiveringen att kulturvård är ett ämnesområde med tydlig koppling till flera fakultetsområden, med institutioner utanför universitetet och med en tydlig klinisk inriktning, där utbildning, forskning och tillämpning samverkar till en större helhet. Institutionen samverkar med Riksantikvarieämbetet, Västarvet, Statens fastighetsverk, länsstyrelser och andra samhällspartners. Särskilt viktig samarbetspart är Mariestads kommun. Utbildningen vid Göteborgs universitet har från start haft en internationell profil.³⁴

Utbildningen på Gotland startade 1990 som en ettårig utbildning i stenkonsivering och stenbyggnadsvård. Sedan 2000 har man gett det treåriga programmet i byggnadsvård och år 2003 startade man ett treårigt föremålsantikvariskt program. Huvudområdet har starka kopplingar till de klassiska museiämnena, arkeologi, etnologi, konst, kulturgeografi och historia.

34. Programprofilen följer riktlinjer från bl.a. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations (E.C.C.O.): *Professional Guidelines, III. Basic Requirements for Education in Conservation – Restoration* och ENCoRE: *Clarification of Conservation/Restoration Education at University Level or Recognized Equivalent (European network for Conservation – Restoration Education, 2001).*

Sedan 15 år har dessa utbildningar tillsammans med tema Q i Linköping och kursen i kulturmiljövård vid Stockholms universitet utgjort en viktig rekryteringsbas för kvalificerad museipersonal och kulturmiljövårdare.

Göteborgs universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	2	0,15	2	0,15	0	0,00	2	0,65	2	0,65
Docenter	0	0,00	2	0,90	2	0,90	0	0,00	2	0,55	2	0,55
Övriga disputerade	3	1,40	2	1,15	5	2,55	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	8	5,50	11	5,21	19	10,7	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	11	6,90	17	7,41	28	14,3	0	0,00	4	1,20	4	1,20

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	1	0,10	4	0,55	5	0,65	1	0,05	3	0,40	4	0,45
Docenter	0	0,00	1	0,05	1	0,05	0	0,00	1	0,15	1	0,15
Övriga disputerade	2	0,30	6	1,16	8	1,46	2	0,15	0	0,00	2	0,15
Övriga	19	3,97	14	2,05	33	6,02	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	22	4,37	25	3,81	47	8,18	3	0,20	4	0,55	7	0,75

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	0,0	234,0	234,0
Helårsprestationer (HPR)	0,0	201,0	201,0
Antal examensarbeten			39

Doktorander	Kvinnor	Män	Totalt
Antal doktorander	4	4	8
Heltidsekvivalenter (studietakt)	2,7	2,7	5,4
Licentiatexamina	0	0	0
Doktorsexamina	1	0	1

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	10,3
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	39,6
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	6,6
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	85,0

Nyckeltal, forskarnivå	
Handledarkompetens: heltidsekvivalenter doktorander/heltidsekvivalenter docenter och professorer	3,0

Nyckeltal, alla nivåer	
Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt, i procent	58,4

Institutionen för kulturvård är en av nio institutioner vid naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet. Kulturvård kan vid Göteborgs universitet läsas till och med doktorsexamen. Inom huvudområdet ges fyra program på grundnivå³⁵ och ett masterprogram i kulturvård. Undervisningen bedrivs i huvudsak av 28 tillsvidareanställda lärare och 47 visstidsanställda. Utbildningen hade sammanlagt 234 heltidsstudenter år 2007 på grundnivå och avancerad nivå. På forskarutbildningsnivå fanns samma år åtta doktorander, varav fyra helt och två delvis finansierades med fakultetsmedel.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Inom huvudområdet finns 28 tillsvidareanställda lärare varav två docenter och två professorer. Ytterligare 47 personer undervisar på grundnivå och avancerad nivå. Av dessa är en docent och fem professorer. Ser man till enskilda program så är den akademiska kompetensen högst varierande. Inom konservatorområdet har man ingen tillsvidareanställd disputerad lärare, medan man har fyra disputerade tillsvidareanställda lärare varav en professor och en docent med byggnadsantikvarisk kompetens. En professor har dock tillsatts inom kulturhistorisk konservering. Kulturvård är till sin natur tvärvetenskapligt, vilket är tydligast inom konservatorsutbildningen. Det nödvändiggör att man hyr in lärare från många olika discipliner. Blandningen av teori och praktik medför ytterligare behov av externa lärarkrafter på alla nivåer. På forskarnivå samarbetar man med flera närliggande utländska forskarutbildningar. Vi bedömer att det inom konservatorsutbildningen var svårt att upprätthålla en sammanhållen överblick av ämnets utveckling och att bedriva egen forskning som resurserna såg ut 2007. Den nytillsatta professuren är ett välbehövligt tillskott till den akademiska miljön inom området.

Akademisk miljö

Under perioden 2004–2007 har de tillsvidareanställda lärarna producerat 52 publikationer varav 10 stycken i referegranskade tidskrifter. Av de referegranskade artiklarna hade sju kopplingar till byggnadsantikvariskt område och två koppling till konserveringsområdet. Med tanke på att det finns nio stycken tillsvidareanställda disputerade lärare är produktionstakten av vetenskapliga artiklar anmärkningsvärt låg. I självvärderingen uppger man att ett flertal disputerade lärare inte har någon tid avsatt för egen forskning. För de nio disputerade lärarna tillsammans finns bara 45 procent av en heltidstjänst avsatt för forskning. Bristerna i den akademiska miljön syns i att flera kursplaner och litteraturlistor inte är helt uppdaterade med senaste forskningsrönen inom konservatorsprogrammet. Utbildningen på grundnivå och avancerad nivå har forskningsanknytning, men eftersom den forskning som bedrivs

35. Bebyggelseantikvariskt program, bygghantverksprogrammet, trädgårdens hantverk och design samt konservatorprogrammet.

inom institutionen är av så liten omfattning och till största delen sköts av doktorander vilas mycket ansvar på de externa lärarna och nätverken.

Till forskarutbildningen inom kulturvetenskap finns fyra externa professorer och en docent knutna. Av de tillsvidareanställda undervisar två professorer och två docenter på forskarutbildningsnivå. Enligt självvärderingen har dock endast två av de senare avsatt tid för egen forskning. Som motvikt deltar institutionen aktivt i nätverk med andra forskarskolor och institutioner. Alla lärare deltar aktivt i institutionens forskningsseminarier och ett flertal av doktoranderna har biträdande handledare från annan miljö. Enligt de forskarstuderande finns ett aktivt doktorandseminarium. Trots att det finns aktiva doktorander i utbildningen och starka internationella nätverk anser vi att det finns svagheter i den akademiska miljön. Speciellt oroande är att den disputeerade personalen har så lite tid avsatt för forskning.

Nivå, progression och fördjupning

Det är helt klart att utbildningarna är högskolemässiga. Kursplaner och litteraturlistor visar på en tydlig progression från grund- till avancerad nivå. Lärandemålen och litteraturen på masterprogrammet ligger till största delen på avancerad nivå. Vi noterar dock att en del litteraturlistor inte är helt uppdaterade. De konserverings- och bebyggelseantikvariska utbildningarna har både djup och bredd. Inom huvudområdet har man generellt lyckats att bygga in en tydlig progression inom utbildningarna bl.a. genom att integrera vissa frågeställningar i flertalet kurser. Inom bebyggelseantikvarisk utbildning tas t.ex. teknik-, material- och bevaringsfrågor upp i alla kurser inom ämnet (med fördjupning i de senare kurserna).

I konservatorsutbildningen utgör första året en god grund från vilken studenten fördjupar sig inom valt specialområde (måleri, papper, textil eller allmän kulturhistorisk konservering). Progressionen säkras bland annat genom ökad komplexitet och krav på utvecklad kännedom om metoder i den praktiska undervisningen. Sammantaget utgör utbildningen på grundnivå en tillfredsställande bas för studier på avancerad nivå. Samtidigt upprätthåller man en kontinuerlig kontakt med arbetslivet genom flera praktikveckor och gästlärare som är yrkesaktiva antikvarier. För utbildningen på avancerad nivå visar kurs- och utbildningsplanerna på en tydlig forsknings- och yrkesfördjupning inom huvudområdet. Forskarutbildningen består av 60 högskolepoäng kurser och 100 högskolepoäng vetenskapligt arbete. Av kurserna är de flesta valbara. Avhandlingsämnena för åtta av de tolv doktorsavhandlingar som publicerats sedan 1997 kan karakteriseras som konserveringsvetenskapliga. De visar på den tvärvetenskapliga bredd som finns inom inriktningen. Avhandlingarna som berör bebyggelseantikvariskt område är också väl avgränsade samtidigt som de prioriterar tvärvetenskapliga aspekter

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Utbildningarna är alla upplagda så att de samlade lärandemålen säkras. Medverkan av forskare från andra institutioner och externa föreläsare synliggör och förmedlar forskningens tvärvetenskaplighet och bredd. Examinationsformerna är varierande, vilket framgår både av självvärderingen och av enkätsvaren. Man lägger stor vikt vid att utveckla studenternas muntliga och skriftliga framställning då man konstaterat att förmågan varierar kraftigt hos de studenter som påbörjar utbildningen. De studenter som besvarat enkäten upplever att lärarna är kunniga och att de får ett rimligt stöd från institutionen. Vi bedömer att examinationerna och undervisningen stödjer progression och att det är möjligt att lärandemålen uppnås. Bygghantverksprogrammet är ett gott exempel på hur man kan använda ett problematiserat förhållningssätt i undervisningen. Programmen har utbildningsplaner där examensarbetet på grundnivå är placerat under termin 6. I utbildningsplanerna definieras också att minst 90 högskolepoäng ska studeras inom respektive inriktning inom huvudområdet. Institutionen har en klar strategi för samverkan mellan utbildning, forskning och praktik. Det finns en god kontakt med arbetslivet genom praktikveckor, gästlärare och studiebesök. Det täta samarbetet med Västarvet och Riksantikvarieämbetet bidrar också starkt till yrkesrelevansen. Utbildningarna förbereder studenterna för självständigt arbete utanför institutionen. Den bebyggelseantikvariska utbildningen är en av de utbildningar som Boverket rekommenderar vid certifiering av sakkunnig kontrollant av kulturvärden vid ändring av byggnadsverk.

För tillträde till konservatorsutbildningen på avancerad nivå krävs att man har en treårig utbildning som uppfyller internationella normer³⁶.

På avancerad nivå indikerar kurs- och utbildningsplanerna att utbildningen ger tillfredsställande förutsättningar för praktiskt, teoretiskt och självständigt arbete i kvalificerade sammanhang.

Man har omfattande kontakter med professionella organisationer, andra universitet och forskningsinstitutioner både i Sverige och utomlands. Utländska gästlärare och engelskspråkig vetenskaplig litteratur sätter en klar internationell prägel på utbildningen. Examensarbetena är dock i huvudsak skrivna på svenska (36 av 41 stycken).

Forskarutbildningen ger vetenskaplig kompetens som är relevant för arbete inom forskning, offentlig förvaltning och inom andra yrken som kräver djupgående kunskaper inom huvudområdet.Handledningen av de forskarstuderande håller en bred och internationell nivå.

Ett av huvudmålen med forskarutbildningen i kulturvård är att den forskarstuderande ska få förmåga att kritiskt granska och följa den internationella utvecklingen inom forskarämnet.

Det förutsätts vidare att de efter genomgången forskarutbildning ska ha väl utvecklad förmåga att utföra forskningsarbete, såväl självständigt som i grupp,

36. Formulerade av E.C.C.O. och ENCoRE.

även i internationella sammanhang”. Vår bedömning är att de obligatoriska kurserna under forskarutbildningen ger en god träning i både skriftlig och muntlig framställning av vetenskapliga resultat. De internationella forskningsnätverken, utländska handledare, bedömare och gästföreläsare, främjar också starkt utvecklandet av en god kommunikationsförmåga i internationella sammanhang. Kraven på avhandlingarna är att de ska hålla en sådan kvalitet att innehållet kan publiceras i internationella tidskrifter och publikationsserier.

Säkring av utbildningens kvalitet

Utbildningarna har genomgått två granskningar sedan 2002: Göteborgs universitets utvärdering av hantverksutbildningarnas högskolemässighet och Högskoleverkets ämnesutvärdering 2004.

För att säkra yrkesrelevansen deltar institutionen i ett antal professionella organisationer och nätverk. Dokument, synpunkter och standarder diskuteras på lärarkollegier och programråd.

I programrådet, som träffas varje månad, diskuteras lärandemål, innehåll och former för bedömning i relation till varandra. Ny litteratur, kursplanering och andra studentfrågor är också stående inslag på mötena. För att säkra den vetenskapliga kompetensen inom lärarkåren tillsvidareanställer man bara disputerade lärare. Alla kurser examineras också av disputerade lärare. Man nämner dock i självvärderingen att det finns problem inom hantverksutbildningarna där de som anställts ”ännu inte prövats med avseende på vetenskaplig kompetens” eftersom det inte varit möjligt att rekrytera personer som har både vetenskapliga och hantverkliga meriter. Institutionen har en uttalad avsikt att samtliga lärare ska bedriva eget utvecklings-/forskningsarbete.

Högskolan på Gotland

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	1	0,10	1	0,10
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	1	0,55	2	0,80	3	1,35
Övriga	1	0,70	1	0,75	2	1,45
Totalt antal	2	1,25	4	1,65	6	2,90

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	1	0,17	1	0,17
Övriga	2	0,33	2	0,55	4	0,88
Totalt antal	2	0,33	3	0,72	5	1,05

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	66,9	52,0	118,8
Helårsprestationer (HPR)	48,3	36,8	85,1
Antal examensarbeten			7
Nyckeltal, grund- och avancerad nivå			
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare			30,1
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare			73,3
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare			4,3
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %			71,0
Andel tillsvidareanställda lärare %			81,4

Kulturvård utgör en av tolv avdelningar vid högskolan på Gotland. Huvudområdet kan läsas till och med kandidatnivå inom programmet för byggnadsvård och inom föremålsantikvariskt program. Utbildningarna har en pedagogisk profil. Undervisningen bedrevs 2007 i huvudsak av sex tillsvidareanställda och fem visstidsanställda lärare. Samma år läste 119 helårsstudenter inom huvudområdet.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Utbildningen i kulturvård har sex tillsvidareanställda lärare varav tre disputerade. Lärarkapaciteten är god i förhållande till antalet studenter och den formella akademiska kompetensen tillfredsställande, dock har den fasta lärarkåren små reella möjligheter att bedriva forskning. Den sammanlagda tiden för egen forskning motsvarar 65 procent av en heltidstjänst. Kulturvård är till sin natur tvärvetenskapligt. Det nödvändiggör att man hyr in lärare från många olika discipliner. Blandningen av teori och praktik medför ytterligare behov

av externa lärarkrafter. Under år 2007 anlidade man fem externa lärare. Av dessa var endast en disputerad.

Akademisk miljö

Huvudområdet utgör en liten akademisk miljö med begränsade resurser. Trots det har lärarkåren producerat 27 publikationer under perioden 2003–2007. Större delen av publikationerna är dock att betrakta som utredningar snarare än forskning. Endast en lärare presenterar publikationer som genomgått kollegial granskning. Lärarna har ett relativt stort nationellt och internationellt nätverk vilket till viss del uppväger miljöns litenhet. Vi bedömer dock att det inom huvudområdet är svårt att upprätthålla en sammanhållen överblick över ämnets utveckling och att bedriva egen forskning som resurserna såg ut under 2007.

Nivå, progression och fördjupning

Huvudområdet är som tidigare nämnts till sin natur tvärvetenskapligt och det finns därför ett inneboende problem med att upprätthålla en ämnesprogression i utbildningen. På högskolan har man fokuserat mycket på bredden i utbildningen vilket gör att det finns uppenbara brister i fördjupningsmöjligheter för studenterna. Det är svårt att se hur kurserna inom programmen samverkar till en helhet i utbildningen. I självvärderingen skriver man att: ”Progressionen inom utbildningarna tydliggörs i hur undervisning, kurslitteratur och examination stödjer studentens lärandeprocess.” Vi ser dock inte någon tydlig progression. Mycket av litteraturen i de senare kurserna är av handbokskaraktär. Mer avancerad teoretisk, problematiserande litteratur är mindre framträdande i litteraturlistorna. Studenterna är också ganska kritiska till litteraturen i vissa kurser framför allt därför att de anser att den inte är relevant för kursinnehållet. Det finns ibland en brist på samspel mellan praktik och teori. Man särskiljer t.ex. lagar och regelverk och den mer teoretiska delen om kulturarv och kulturmiljövård i utbildningsplanen för byggnadsantikvariska programmet. Bredden i utbudet tillsammans med den förhållandevis lilla lärarkåren avspeglas i att uppdatering av kursplaner och litteraturlistor brister. Vi anser att man med de rådande förutsättningarna borde fokusera mer på progression, speciellt inom det föremålsantikvariska programmet. Stenkonservering är ett område där man skulle ha kompetens och möjlighet att profilera utbildningen.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

De studenter som besvarat enkäten är i huvudsak nöjda med undervisningen och de säger att de uppnår lärandemålen. Med den litteratur man har är det dock svårt att se att man kan uppnå alla de lärandemål som finns i kursplanerna. Inom det föremålsantikvariska programmet finns det flera områden

där litteraturen inte är uppdaterad (t.ex. E.C.C.O.³⁷ –guidelines och preventiv konservering). Det finns även exempel från byggnadsvårdsprogrammet såsom kursen i byggnadsdokumentation, där endast områdets historiska utveckling tas upp. Moderna metoder och teorier berörs inte. Inom andra kurser i det föremålsantikvariska programmet finns det dock en stor överensstämmelse mellan kursmål och litteratur. Examensarbetena tar upp intressanta och aktuella ämnen. Examinationsmetoderna är varierade. På föremålsantikvariska programmet sker examination i form av skriftliga prov, laborationsrapporter och inlämningsuppgifter för respektive moment. Några redovisas också muntligen. Inom byggnadsantikvariskt program sker även examination av analys- och projektuppgifter.

Utbildningen är relevant för arbetsmarknaden, bl.a. leder det byggnadsantikvariska programmet till en certifiering³⁸. En referensgrupp bestående av gästlärarna/gästföreläsarna, verksamma i näringsliv och offentliga sektorn borrar också för detta. I utbildningsplanerna anges att examensarbetet ska ligga under tredje studieåret. Utbildningen har en uttalad pedagogisk profil med en tät samverkan mellan teori och praktik.

Säkring av utbildningens kvalitet

Högskolan på Gotland har fastställda rutiner för kvalitetssäkring av utbildningar. Inom huvudområdet kulturvård är ansvaret fördelat på ämnesansvarig, programansvarig och kursansvarig. Det finns också ett programråd bestående av programansvarig, kursansvariga och två studenter från varje årskurs. Trots dessa rutiner anser vi att det krävs en särskild översyn av kurslitteraturen, framförallt för att öka andelen problematiserande litteratur. Det är i dag t.ex. svårt att se hur studenterna tränas i formulering av forskningsproblem.

37. European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations.

38. Boverkets certifiering av *sakkunniga kontrollanter av kulturvärden vid ändring av byggnadsverk*.

Museologi

Historik, ämnesbeskrivning och nationell bild

Människan har namngivit sin omgivning och kultur så länge hon har funnits. Samlande på föremål går troligen också väldigt långt tillbaka i tiden. Under renässansen samlade furstar och herremän på föremål och byggde miniatyrvärldar. Under 1600- och 1700-talen började även rika borgare att skapa samlingar. Vid samma tid öppnades de första samlingarna för allmänheten: museer i modern mening blev till³⁹. Dessa tidiga samlare skrev och publicerade instruktionsböcker för samlande och uppvisande. På 1800-talet spreds fenomenet museum i västerlandet och vidare till ett stort antal länder över hela världen, i Afrika, Asien och Latinamerika.

I början av 1900-talet var begreppet museologi väl känt i Norden. Nordiska museets amanuens Sune Ambrosiani definierade år 1913 museivetenskap i Nordisk Familjebok enligt följande: ”hvarmed förstås kunskapen om allt hvad som hör till ett museums uppgifter, dettas förvärfvande af föremål, deras konserverande, förvarande och katalogisering. Det praktiska utöfvandet af denna kunskap kallas museiteknik”.

År 1946 grundades det internationella museirådet The International Council of Museums (Icom). När man talar om museivetenskap, ”Museumskunde”, ”museum studies” och museologi tänker många i första hand på museet som institution: Vad är ett museum? Icom definierar det på följande sätt:

”A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment.”

Detta citat används ofta som definition för museum, men då glömmes man att definitionen fortsätter med en synnerligen stor utvidgning av det traditionella begreppet.⁴⁰

Förståelsen för att människans omgivning är en del av kulturarvet, växte fram efter andra världskriget och fick sin manifestation i Unescos världsarvsavtal 1972 (The Convention Concerning the Protection of World Cultural and Natural Heritage). I Frankrike hade man redan på 1970-talet börjat tala om ekomuseer, men idén förverkligades aldrig fullt ut. Den engelske museologen Kenneth Hudson (1916–1999) introducerade i sitt tal på Internationella museologidagarna i Köpenhamn 1993 begreppet ”det stora museet” vilket enligt honom innebär följande:

39. Impey & MacGregor 1985, Bennett 1995 och Hooper-Greenhill 1992. Om museernas utvecklingsstadier: se Pearce 1992, 90 och Waidacher 1993, 65–121.

40. http://icom.museum/hist_def_eng.html, 16/10 2008. Icoms definition av museum. Definitionen skrevs första gången 1946 och den nuvarande grundar sig på definitionen 1974.

”Europe is one large museum, where every building, every field and every river and railway contains clues to the past and present of the country concerned, provided the onlooker has the information to understand what he is looking at. Scattered across the Great Museum are the institutions which we call museums. Their main function is to help people to understand the Great Museum. They justify themselves by looking outwards, not inwards.”

Vid universitet i Brno fanns ett lektorat i museologi redan 1922–39 och verksamheten var aktiv igen 1946–1948 och återigen efter 1963. Tjecken Jiri Neustupny hade disputerat 1950 på temat ”den moderna museologins problem” och 1968 skrev han den första omfattande boken om museologisk teori.

Museerna har efter andra världskriget utvecklats från objektcentrerade institutioner till aktiva publik-, samhälls- och omgivningsorienterade institutioner. Detta medförde efterfrågan på nya yrkesfärdigheter. Icoms sjätte världskonferens 1965 i USA var den första med ett allmänt tema, som var ”Training of Museum Personnel”. Detta ledde till ett expertmöte i Brno (Tjeckoslovakien) 1967, där man arbetade med att få museologi godkänt som universitetsämne.

Icoms underkommitté för personalutbildning, grundades 1968. Gary Edson publicerade år 1995 boken *International Directory of Museum Training*, där han listar all museologisk och museografisk undervisning, men den var inte heltäckande. Icom⁴¹ har en liknande lista på sin hemsida, men mycket saknas även där.

Inom museer arbetar man tvärvetenskapligt men huvudområdet museologi är inte alltid tvärvetenskapligt. I början av 1980-talet var meningarna delade bland museologer runt världen om museologin var att betrakta som en vetenskap eller bara en praktisk lära i museiarbete. I dag är situationen bättre och museologin har befast sin ställning som universitetsämne. Det finns i dag möjlighet att studera ämnet vid universitet på alla kontinenter. Museologi och ”museum studies” kan bl.a. studeras i: Australien, Brasilien, Danmark, Filipinerna, Finland, Frankrike, Grekland, Indien, Island, Kanada, Kina, Kroatien, Mexico, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Pakistan, Storbritannien, Sverige, Sydafrika, Tjeckien, Tyskland, och USA.

Museer skiljer sig från arkiv och bibliotek i det att de utom några undantag inte får material till sina samlingar ”automatiskt” på grund av lagar eller förordningar. Tvärtom, i museer måste någon välja vad som ska bevaras för att bli hågkommet, och vad man ska låta försvinna och glömmas. I Sverige finns vissa undantag från detta som regleras i lag t.ex. för arkeologiska fynd som ska bevaras och tas tillvara enligt lagen om kulturminnen från 1988.

Ännu på 1970-talet var museologi ett ämne som framförallt fokuserade på museer⁴², men så småningom började man blicka utåt. I dagens museologi ser man museet som ett ”verktyg” för något och intresset är att titta på vad detta

41. <http://iitop.f2.fhtw-berlin.de/content/view/38/46/>.

42. Burcaw 1975, 12–13. ”.../ In brief, museology is the branch of knowledge concerned with the study of the purposes and organisation of museums.” Burcaw skiljer mellan museologi och museografi.

”något” är. Vetenskapen försöker bl.a. genom museet analysera individen och samhället och deras kulturarvsprocesser⁴³. Således letar den moderna museologin, först och främst efter svaret på frågan ”varför”? Varför samlar man, varför grundar man museer och andra kulturarvsorganisationer osv.? Det finns ingen internationell auktoriserad definition för museologi⁴⁴, men det finns fyra grundbegrepp som det ofta hänvisas till: 1) det materiella och visuella objektet med sina sammanhang och 2) samhället samt (3) de institutioner samhället grundat och 4) de funktioner dessa institutioner utför: forskar, samlar, vårdar och visar. Museologin anses ha tre teoretiska perspektiv: den historiska, sociologiska och kommunikativa. Kort sagt kan man säga att museologin har två forsknings- och bildningsuppgifter. För det första hur kulturarv skapas och för det andra hur det används.

Den moderna museologin är en ung vetenskap. Det har producerats mycket få avhandlingar inom huvudområdet. I Norden har endast tre avhandlingar i museologi publicerats (Björkroth 2000, Valtonen 2006, Kecskemeti 2008). Det finns dock ett antal avhandlingar i andra vetenskaper som berör museologi.⁴⁵

Nordisk universitetsundervisning i museologi

I Sverige startade en kulturvetarlinje vid Umeå universitet läsåret 1981–82 som innehöll museologiska studier och 1988 inrättades institutionen med benämningen museologi. Vid Göteborgs universitet fanns museivetenskap som ämne (80 poäng) inom bebyggelseantikvarisk linje 1986–98. I Finland började museologi som självständigt ämne vid Jyväskylä universitet 1983–84. En heltidsprofessur installerades 1999. I dag kan museologi studeras på högskolenivå i alla nordiska länder, men professorer finns bara i Sverige och Finland. Som stöd för en nordisk akademisk diskussion grundades tidskriften *Nordisk museologi* 1993.

43. Jämför med museologins definition vid Jyväskylä universitet: ”Museologin (heritologin) är en vetenskapsgren som granskar individens och kollektivets sätt att gestalta och behärska sin miljö i tiden och rummet, vilket den gör genom att tillvarata yttringar från det förflutna och samtiden.” Begreppet miljö omfattar såväl materiell som immateriell miljö, dvs. andlig miljö. Tillvaratagande sker genom att man väljer ut och avgränsar delar av verkligheten och bearbetar yttringarna till kulturell verklighet. Stefan Bohman har en liknande definition (1997): ”Museivetenskap [är] kunskapen om samhällets urval, bevarande, förmedlande och användande av historia, kultur- och naturarv.” Om relationen mellan museologi och kulturarv, se Ågren 1993 och Palmqvist & Bohman 1997.

44. På <http://icom.museum/internationals.html#icofom> 24/8 2004 definieras att: ”In its broadest sense, museology is concerned with the theoretical approach to any individual or collective human activity related to the preservation, interpretation and communication of our cultural and natural heritage, and with the social context in which a specific man/object relationship takes place.” Se också Smeds 2000.

45. I Sverige och Finland har 22 stycken avhandlingar producerats under åren 1987–2007. De har gjorts i arkeologi (två), etnologi (två), historiska ämnen (tio), konstvetenskapliga ämnen (tre), pedagogik (två) och naturvetenskap och teknik (tre).

Museologins omvärld

I Sverige finns ett stort antal museer, och antalet ökar hela tiden. I kulturutredningen 2002 anges antalet museer till totalt 198. Tillsammans hade dessa museer ca 15,2 miljoner besökare under 2002. En ny kulturutredning kommer att presenteras under 2009. I nuläget är det inte klart hur museerna berörs. Behov av effektivisering och centralisering har framkommit i presentationer och idéskisser.

Museerna kan delas in i kommunala, regionala och statliga museer. Det finns också ett antal privata museer och museer som drivs av t.ex. företag och föreningar. År 2001 fanns 148 kommunala museer i Sverige (enligt Svenska kommunförbundet) som uppfyllde krav på tillgänglighet och yrkesutbildad personal och bedrev en verksamhet och hade samlingar som garanterade ett framtida bestånd. I realiteten finns fler än dessa men de uppfyller inte de uppställda kraven. Dessa museer har varierande inriktning men fokus för många av dem är den lokala kulturhistorien. De kommunala museerna besöktes år 2001 av minst 4,7 miljoner personer.

Det finns 27 regionala museer med (minst) ett länsmuseum i varje län. Länsmuseernas roll är under stor förändring i och med att nya regioner skapas och museernas roll och gränser förändras.

De flesta av de statliga museerna finns i Stockholm. Antalet centralmuseer är 24 stycken och övriga statliga museer anges till 27 stycken. Centralmuseerna skiljer sig från övriga statliga museer genom att de av riksdagen utvalts att ha centrala uppdrag. De ska, förutom traditionella museala uppgifter som att samla, vårda, visa och utveckla verksamhet inom sitt specialområde, också bistå och hjälpa de regionala och kommunala museerna med bl.a. service, rådgivning, vandringsutställningar och depositioner.

I övrigt kan man se att museerna har väldigt olika inriktning, allt från Idrottsmuseet i Malmö, Fredriksdals museer och trädgårdar i Helsingborg till upplevelsecenter som Dalénium i Stenstorp till Framtidsmuseet i Borlänge. Ett relativt nytt fenomen är de virtuella museerna,⁴⁶ än så länge få till antalet i Sverige. Det finns en rad olika befattningar, allt från museichefer via utställningsproducenter, konservatorer och forskare till museipedagoger, men få av dem är utbildade museologer. Sveriges museimannaförbund, som fackligt organiserar museitjänstemän, arkeologer och kulturmiljövårdare, har ca 5 300 medlemmar varav runt 800 är studenter. I kulturutredningen 2002 anges antal årsarbeten på museerna till 4 464. Av dessa svarar kvinnor för 57 procent. Andelen årsarbeten utförda av personer med mer än tre års högskolestudier var för kvinnorna 42 procent och för männen 36 procent.

46. Se t.ex. Discover islamic art: <http://www.discoverislamicart.org/>
Vegaexpeditionen: Vega museet: <http://www.grm.se/nordost/hemexp/>.
Historiska museet: <http://mis.historiska.se/mis/sok/sok.asp>.

Hur har man blivit och hur blir man museolog?

Museologi är ett känt nordiskt begrepp under hela 1900-talet men som professionell beteckning har det använts först under 1900-talets senare del. I Sverige finns det inget krav på att man ska ha studerat museologi för att få arbeta på ett museum. I Finland finns ett sådant krav inskrivet i Finlands museiförordning från 2006.

De akademiker som arbetar på svenska kulturhistoriska museer i dag har fortfarande i stor utsträckning en akademisk examen som innehåller något av de traditionella museiämnena, arkeologi, konsthistoria eller etnologi. På de naturhistoriska och tekniska museerna krävs delvis annan kompetens.

Den museologiska kompetensen har man fått genom arbete, erfarenheter och fortbildning, främst genom kortare kurser som genom åren givits av de professionella organisationerna som t.ex. Föreningen för undervisning i svenska museer (Fuism). I dag erbjuder ett antal universitet och högskolor liknande möjligheter.

Avnämaren igår, idag och i framtiden

Museologer har av naturliga skäl under 1900-talet främst arbetat vid museer. I dag är arbetsmarknaden större och museologer får arbeta inom en bredare kultursektor som kultursekreterare, kommunantikvarier etc.

Museologin i Sverige befinner sig troligen i en brytningstid. Huvudområdet har börjat bli känt bland en bredare grupp av avnämare. Utbildningarna är också tydligt profilerade. En examen inom huvudområdet museologi ger kompetens att arbeta med samhällsanalys och samhällsutveckling på såväl lokal, regional, nationell som internationell nivå.

Nationell bild

I dag ges examen inom museologi vid Göteborgs universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Alla tre miljöerna är mycket små. Det finns sammanlagt fem tillsvidareanställda lärare i Sverige varav tre vid Uppsala universitet och två vid Umeå universitet. År 2007 studerade sammanlagt motsvarande cirka 95 helårsstudenter inom huvudområdet varav drygt hälften vid Umeå universitet. Vid Uppsala universitet ges utbildningen som en av tre inriktningar inom masterprogrammet i ABM⁴⁷. Vid Göteborgs universitet består utbildningen av ett masterprogram i "International Museum Studies" och ett antal tvärvetenskapliga kurser på grundnivå. Umeå universitet ger, som enda lärosäte i landet, utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. I dag finns sammanlagt tre aktiva doktorander knuta till Umeå universitet. Huvudområdet har olika benämningar och olika fakultetstillhörighet vid de tre lärosätena. Vid Göteborgs universitet benämns huvudområdet museistudier. Utbildningen ges vid samhällsvetenskaplig fakultet och har en stark internationell prägel. Vid Umeå universitet ges utbildningarna inom

47. Arkiv, bibliotek och museologi.

huvudområdet museologi vid humanistisk fakultet och har en humanistisk-teoretisk profil. Vid Uppsala universitet benämns huvudområdet musei- & kulturarvsvetenskap och ges vid historisk-filosofisk fakultet. Utbildningen har en bred profil och kan karakteriseras som en generalistutbildning mot hela kulturarvssektorn. Gemensamt för alla utbildningar är att de har ett starkt begränsat litteraturval då man endast använder litteratur skriven på svenska och engelska⁴⁸. Det finns också en stor flora av utbildningserbjudanden för den som vill studera kortare kurser inom museologi och närliggande ämnen på grundnivå i dag. På forskarnivå finns det ytterst få möjligheter utöver utbildningen vid Umeå universitet. Nordiska museet startade dock 2002 en forskarskola för personer som tjänstgör inom museer och kulturvårdssektorn. Utbildningen startade med elva forskarstuderande och utvidgades med två tjänster 2005. Utbildningen i sin nuvarande form avslutas 2007 respektive 2009. Den finansieras av Riksbankens jubileumsfond och Kungliga vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Doktoranderna arbetar 20 procent på sina ordinarie arbetsplatser och bedriver studier på 80 procent. Sammanlagt 13 doktorander har deltagit. Forskarstudierna bedrevs bl.a. i arkeologi, kulturgeografi, musikvetenskap, miljövetenskap, naturvård, etnologi, ekonomisk historia, agrarhistoria, konstvetenskap och hushållsvetenskap, men inte alls i museologi. Den nationella bilden av huvudområden inom museologi avser i huvudsak höstterminen 2007, men för att få en mer rättvisande bild av utbildningsmiljöerna har även data från perioden 2003–2007 behandlats. För de utbildningar som är nystartade eller som genom omformningen under den nya utbildnings- och examensstrukturen inte går att jämföra med tidigare utbildningar inom huvudområdet (Göteborgs universitet) har dock inget tidigare jämförelsematerial begärts in.

Prestationsgraden vid alla tre utbildningarna ligger på en relativt god nivå (fig. 11, bilaga 1). Umeå universitet uppvisar en svagt sjunkande trend, men en prestationsgrad på 80 procent är fortfarande högt. Lärarkapaciteten är också förhållandevis tillfredsställande jämfört med andra närliggande huvudområden (fig. 12). Umeå universitet uppvisar ett högt värde för 2007, men ligger annars på samma nivå som de två andra utbildningarna. Värdena för lärar- och handledarkompetensen är dock mer anmärkningsvärda (fig. 13 och 14). Vid Umeå universitet ökar andelen examinerade uppsatser per heltidsekvivalent disputerad lärare (handledarkompetens) stadigt under perioden från ett värde strax under tio 2003 till drygt 40 2007. Vid Uppsala universitet är trenden inte lika tydlig, men värdet för 2007 är anmärkningsvärt högt. Lärarkompetensen visar också en tydlig trend mot fler studenter per disputerade lärare vid Umeå universitet. Även vid Göteborgs universitet är antalet studenter per disputerad lärare högt. Vid Uppsala universitet är andelen disputerade lärare stor under hela perioden (låga värden). Vid Göteborgs universitet fanns inga tillsvidareanställda lärare inom huvudområdet år 2007 (fig. 15). Vid Umeå och Uppsala

48. Museologi är ett litet huvudområde och mycket litteratur finns bara på originalspråken.

universitet har andelen tillsvidareanställda varit relativt stabil och legat över 60 procent under hela perioden.

Referenser

- Bennett, Tony. *The Birth of the Museum*. London 1995.
- Burcaw, Ellis. G. *Introduction to Museum Work*. Nashville 1975.
- Björkroth, Maria. *Hembygd i samtid och framtid 1890–1930*. Umeå 2000.
- Edson, Gary. *International Directory of Museum Training*. London 1995.
- Gjestrup, John Aage. *Museology and Research. The Present Situation in a Norwegian Perspective*. Nordisk museologi 1995.2.
- Hooper-Greenhill, Eilean. *Museums and the Shaping of Knowledge*. London 1992.
- Hudson, Kenneth. *The Great European Museum*. Nordisk museologi. 1993.2.
- Impey, Oliver & MacGregor, Arthur (ed.). *The Origins of Museums*. Oxford 1985.
- Kecskemeti, Istvan, 2008. *Papyruksesta megabitteihin – Arkisto- ja valokuvakokoelmien konservoinnin prosessin hallinta*. Jyväskylä Studies in Humanities 93.
- Museological Working Papers (MuWoP) 1/1980.
- Neustupny, Jiri. *Museum and Research*. Prague 1968.
- Palmqvist, Lennart & Bohman, Stefan (red.). *Museer och kulturarv*. Stockholm 1997.
- Pearce, Susan M. *Museums, Objects and Collections*. Leicester .992.
- Sofka, Vinos. *ICOFOM: ten years of international search for the foundations of museology*. Papers in Museology 1. Umeå 1992.
- Smeds, Kerstin. *Tankar kring det museologiska företaget*. Nordisk Museologi 2000.2
- Strandgaard, Ole. *Training of Museum Personnel in Denmark*. Nordisk Museologi 1995.2.
- Stránský, Zbynek Z. *Museology – Introduction to Studies*. Brno 1995.
- Waidacher, Friedrich. *Handbuch der Allgemeinen Museologie*. Wien 1993.
- Waidacher, Friedrich. *Museology – Why, Where, When?* Nordisk Museologi 1997:2.
- Valtonen, Hannu, 2006. *Tavallisesta curiositeiksi – Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 lentokoneen museoarvo*. Jyväskylä Studies in Humanities 49.

Vilkuna, Janne. *Museologi i Finland*. Nordisk museologi 1993.1.

Ågren, Per-Uno. *Museologi och kulturarv*. Nordisk museologi 1993.1.

Göteborgs universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	0	0,00	0	0,00	0	0,00

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	1	0,20	1	0,20
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	1	0,10	0	0,00	1	0,10
Övriga	3	0,60	3	0,30	6	0,90
Totalt antal	4	0,70	4	0,50	8	1,20

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	18,5	8,5	27,0
Helårsprestationer (HPR)	17,0	8,0	25,0
Antal examensarbeten			0
Nyckeltal, grund- och avancerad nivå			
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare			22,5
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare			90,0
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare			x
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %			92,0
Andel tillsvidareanställda lärare %			0,0

Huvudområdet museistudier är knutet till Museion (enheten där världskulturer, kulturarv och museologi studeras), vid samhällsvetenskaplig fakultet. Utbildningen består av en masterutbildning på programmet "international museum studies" (IMS) och ett antal fristående kurser på grundnivå. En övergripande profil är internationalisering.

Under år 2007 fanns ingen tillsvidareanställd lärare. Undervisningen bedrevs av åtta visstidsanställda lärare och 72 gästföreläsare. Under 2007 hade man 56 registrerade studenter på avancerad nivå, motsvarande 27 helårsstudenter.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Utbildningen administreras av en programkoordinator och en studierektor utan tillsvidareanställning. I självvärderingen konstaterar man att huvudområdet ständigt är utsatt för risken att kompetens och erfarenhet förloras om/när nyckelpersoner får andra uppdrag eftersom det saknas tillsvidareanställd

personal. En stor del av undervisningen bedrivs av gästlärare och odisputerade visstidsanställda lärare. Det är därför tveksamt om man kan anse att det finns en tillräcklig stabilitet och en tillräcklig lärarkompetens att driva utbildningen.

Akademisk miljö

Inom huvudområdet ges både ett tvärvetenskapligt masterprogram och fristående kurser på grundnivå. Utbildning i museistudier startade 2002 vid Göteborgs universitet som en följd av ett statligt initiativ till ett världskulturmuseum i Göteborg. Redan från början hade utbildningen en internationell profil. Man strävade bland annat efter att rekrytera utländska studenter, framförallt utanför Europa. Museion har byggt upp ett nätverk inom universitetet, med regionens museer och andra kulturarvsinstitutioner. I självvärderingen presenterar man publikationslistor från tio huvudlärare. Fyra av dessa lärare har en omfattande publikationslista för åren 2003–2007. Det framgår dock inte hur mycket de undervisar på utbildningen.

En genomgång av examensarbetenas titlar visar på en god tvärvetenskaplighet och internationellt perspektiv i utbildningen. En viss anknytning till forskningen ges genom den kurs i forskningsmetoder som finns inom programmet. För närvarande finns dock ingen forskarutbildning. Man konstaterar att: ”Miljön förlorar den kompetens man bygger upp genom IMS-programmet och kan inte säkerställa en intern rekrytering som kan bidra till utvecklingen av en stark forskarmiljö utan måste hänvisa forskningsintresserade studenter till andra institutioner för forskarutbildning efter avslutad master.”

Studenterna möter en mängd akademiker i sin utbildning. Av de 80 lärare som undervisar är ungefär hälften disputerade, men av de åtta lärare som undervisar mer än 10 procent har bara två disputerat, vilket vi anser som otillräckligt för att bygga upp en högskolemässig miljö.

Nivå, progression och fördjupning

Programmet i internationella museistudier utvidgades från en påbyggnadsutbildning till en 120 högskolepoängs masterutbildning 2006/2007. Undervisningsspråket är engelska, men för behörighet krävs bara kunskaper motsvarande engelska B. I övrigt krävs en filosofie kandidatexamen i humaniora, samhällsvetenskap eller naturvetenskap/teknik. Detta medför att det finns en stor variation i förkunskaperna hos studenterna. Trots det anser vi att utbildningens lärandemål ligger på avancerad nivå och att det finns en klar progression. Litteraturen täcker ett stort område utan att för den skull bli alltför allmän.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Examinationen sker genom muntlig tentamen, essäskrivande eller aktivt deltagande i projekt och seminarier. I alla kurser finns det tid avsatt för kontinuerlig reflektion över det egna lärandet. Efter varje examination får studenten

också ett värdeomdöme från den ansvarige läraren som omfattar ”10 aspekter på uppvisad förmåga vid examinationen”. Med tanke på de små lärarresurserna undrar vi om systemet fungerar effektivt. Examensarbetet är reglerat och ligger som sista momentet i masterstudierna. Det finns en nära knytning till museiväsendet och därmed en klart uttalad yrkesorientering i utbildningen.

Säkring av utbildningens kvalitet

Programmet och kurserna utvärderas av lärarna och studenterna. Förslag till förändringar behandlas i utbildningens ledningsgrupp.

Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer krav på uppföljning av ekonomi, söktryck och genomströmning.

Umeå universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå						Forskarnivå					
	Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H	A	H
Professorer	1	0,14	0	0,00	1	0,14	1	0,38	0	0,00	1	0,38
Docenter	0	0,00	1	0,27	1	0,27	0	0,00	1	0,03	1	0,03
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Totalt antal	1	0,14	1	0,27	2	0,41	1	0,38	1	0,03	2	0,41

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	0	0,00	1	0,47	1	0,47
Totalt antal	0	0,00	1	0,47	1	0,47

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	44,5	7,5	52,0
Helårsprestationer (HPR)	36,8	5,3	42,0
Antal examensarbeten			18

Doktorander	Kvinnor	Män	Totalt
Antal doktorander	0	1	1*
Heltidsekvivalenter (studietakt)	0,0	1,0	1,0
Licentiatexamina	0	0	0
Doktorsexamina	0	0	0

Nyckeltal, grund- och avancerad nivå	
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare	59,1
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare	126,8
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare	43,9
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %	80,0

Nyckeltal, forskarnivå	
Handledarkompetens: heltidsekvivalenter doktorander/heltidsekvivalenter docenter och professorer	2,4

Nyckeltal, alla nivåer	
Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt, i procent	80,0

*Enligt självvärderingen finns fyra doktorander varav tre är aktiva, men endast en har en aktivitetsgrad som överstiger 50 procent.

Museologi vid Umeå universitet finns vid institutionen för kultur och medievetenskaper vid humanistiska fakulteten. Institutionens andra ämnen är etno-

logi, konstvetenskap, litteraturvetenskap och medie- och kommunikationsvetenskap.

Utbildningen i museologi bedrivs på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Profilen är humanistisk och teoretisk. År 2007 bedrevs undervisningen i huvudsak av två tillsvidareanställda lärare och en visstidsanställd. Utbildningarna hade sammanlagt 59 studenter inskrivna år 2007 motsvarande 52 helårsstudenter. Inom forskarutbildningen var tre doktorander inskrivna under samma år varav en med en aktivitetsgrad över 50 procent.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

De två tillsvidareanställda lärarna, en professor och en docent, hade motsvarande 37 procent av en tjänst avsatt för undervisning på grundnivå, 4 procent på avancerad och 41 procent på forskarnivå. Samtidigt hade professorn 45 procent och lektorn 15 procent av sin arbetstid avsatt för forskning. Till stöd i undervisningen fanns också en adjunkt anställd på 50 procent samt tre lektorer från andra institutioner vid Umeå universitet. Lärarna har den nödvändiga kompetensen inom huvudområdet för att bedriva god undervisning och handledning, men vi anser att kapaciteten att driva en utbildning med 59 studenter på grundnivå och avancerad nivå och samtidigt handleda ett stort antal examensarbeten inte är tillfredsställande. Det är också anmärkningsvärt att lika mycket tid är avsatt för att bedriva forskarutbildningen som för grundnivå och avancerad nivå tillsammans när det bara finns tre aktiva doktorander.

Akademisk miljö

Utbildningen startade 1981 och den första professuren i landet inrättades 1997. Huvudområdet avviker från utbildningarna vid Göteborgs universitet och Uppsala universitet i det att studierna huvudsakligen är humanistiskt orienterade. Det är den enda utbildning i landet där museologiska studier bedrivs från grund- till forskarutbildningsnivå. I Norden finns endast två forskarutbildningar i museologi⁴⁹. Under perioden 2003–2007 har de två tillsvidareanställda lärarna publicerat sammanlagt 27 artiklar och bokkapitel.

Huvudområdet har tre aktiva doktorander utspridda i landet. Alla antogs under 1990-talet. Det är bara en doktorand som har en aktivitetsgrad som överstiger 50 procent. Institutionen har inlett ett samarbete med litteraturvetenskap kring ett nytt forskarseminarium med litteraturvetenskap i medie- och populärkultur.

Nivå, progression och fördjupning

På grundnivå finns det en klar progression genom hela programmet. För tillträde till avancerad nivå krävs museologi (60 högskolepoäng) eller verksamhet inom kuturarvsbranschen och akademiska studier med relevans för huvudområdet. Utbildningen är ännu inte anpassad till den nya utbildnings- och

49. Den andra finns vid Jyväskylä universitet i Finland. Se: <http://www.jyu.fi/en/>.

examensstrukturen, bl.a. är den avancerade nivån inte helt utbyggd. För närvarande finns bara kursplan för de första 30 högskolepoängen. Det gör det omöjligt att bedöma nivå och progression på avancerad nivå.

Under den senaste fyraårsperioden har det skett en positiv utveckling i antalet uppsatser. Det går inte att avgöra kvaliteten utifrån titlarna, men de indikerar att det finns bredd och djup i utbildningen.

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Beskrivningen av kursmålen är realistiska och kurslitteraturen ger en god bas för att uppnå dem. Undervisningen är varierad med föreläsningar, seminarier, grupparbeten, övningar och exkursioner. Under fjärde terminen har man också sju veckors praktik. Den vanligaste examinationsformen är hemtentamen, men löpande examinationer individuellt och i grupp förekommer också. Examensarbetet ligger under den fjärde terminen.

I utbildningsplanen för forskarutbildningen finns två kategorier av seminarier beskrivna. Det är de allmänna seminarierna, där doktoranden bland annat ska lägga fram delar av avhandlingen, och speciella seminarier som i första hand är avsedda för de forskarstuderande som har gemensamma ämnesinriktningar. Hur man genomför detta med tre geografiskt utspridda doktorander framgår dock inte klart. Utbildningsplanen är under revidering för anpassning till den nya utbildnings- och examensstrukturen.

Säkring av utbildningens kvalitet

Alla kurser och moment utvärderas och programansvarig rapporterar resultaten skriftligt. Programföreståndaren har huvudansvaret för övergripande kursplanering och utformning av kursplaner. Från och med år 2008 kommer utvecklingsarbetet att beredas i ett råd för grundnivå och avancerad nivå och beslut tas av prefekten. Fakulteten har en utbildningsbevakare som studenterna kan anlita. Studenterna har också representation i museologiprogrammets ledningsgrupp och i de beredande instanser som har ersatt institutionsstyrelsen. I studentföreningen Musum lyfts också utbildningsrelaterade frågor fram vid behov.

Uppsala universitet

Basfakta 2007

Tillsvidareanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	2	0,50	0	0,00	2	0,50
Övriga	0	0,00	1	0,12	1	0,12
Totalt antal	2	0,50	1	0,12	3	0,62

Visstidsanställda lärare	Grund- och avancerad nivå					
	Kvinnor		Män		Totalt	
	A	H	A	H	A	H
Professorer	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Docenter	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga disputerade	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Övriga	1	0,07	1	0,07	2	0,14
Totalt antal	1	0,07	1	0,07	2	0,14

Studenter	Kvinnor	Män	Totalt
Helårsstudenter (HST)	13,8	2,0	15,8
Helårsprestationer (HPR)	11,7	2,6	14,3
Antal examensarbeten			18
Nyckeltal, grund- och avancerad nivå			
Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare			20,8
Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare			31,6
Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare			36,0
Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter %			90,0
Andel tillsvidareanställda lärare %			88,7

Huvudområdet musei- & kulturarvsvetenskap (som fram till 2007 hette museologi) finns vid institutionen för arkiv, bibliotek och museologi (ABM) på historisk-filosofisk fakultet.

Utbildningen ges på avancerad nivå och är från och med höstterminen 2007 en av tre inriktningar inom masterprogrammet i ABM (de andra två inriktningarna är arkivvetenskap och biblioteks- & informationsvetenskap). Under 2007 hade huvudområdet 16 helårstudenter, vilket innebär att det är den minsta utbildningen i landet. Utbildningen har en bred profil och kan karakteriseras som en generalistutbildning inriktad mot hela kulturarvssektorn. Undervisningen bedrevs 2007 i huvudsak av tre tillsvidareanställda och två visstidsanställda lärare. Till detta kom ett antal tillfälliga gästföreläsare motsvarande drygt 0,15 heltidsekvivalenter.

Lärarkapacitet och lärarkompetens

Utbildningen i musei- och kulturarvsvetenskapen har två tillsvidareanställda disputerade lärare och en odisputerad. Tillsammans undervisade de motsva-

rande 62 procent av en heltidstjänst. Dessutom finns två odisputerade visstidsanställda lärare med en sammanlagd undervisning motsvarande 14 procent samt ett antal gästlärare. Med tanke på att man under 2007 endast hade 16 helårsstudenter är lärarkapaciteten mycket god. Den lektorn som har huvudområdesansvar har 20 procents forskning i sin tjänst. De andra lärarnas möjlighet att bedriva forskning är marginella. Ingen lärare inom utbildningen är docentkompetent. Vi anser därför att det finns skäl att betvivla att det finns tillräcklig lärarkompetens att bedriva en masterutbildning inom huvudområdet. Antalet uppsatser per disputerade lärare är också anmärkningsvärt högt (fig. 14, bilaga 1)).

Akademisk miljö

Huvudläraren har producerat åtta publikationer under de senaste fyra åren, varav tre konferensbidrag, tre kapitel i böcker och två rapporter. De visstidsanställda lärarna har publicerat flitigt under den senaste femårsperioden, men framförallt inom andra huvudområden.

Musei- och kulturarvsvetenskapen profileras som ”en generalistutbildning riktad mot hela kulturarvssektorn”. Det finns en viss profilering och specialisering på grundnivå inom elektronisk dokumenthantering. I masterutbildningen finns två kurser vars innehåll är unikt för museologiska studier i Sverige: ”ledarskap, projektplanering och organisation” samt ”museer och kulturarv i katastrof- och konfliktområden”.

Forskningsanknytningen ”säkerställs genom att ämnesansvarig är disputerad i kulturanthropologi och har 20 procents forskning i sin tjänst”. Det finns ingen forskarutbildning, men ett samarbete med University of KwaZulu-Natal (Sydafrika) har möjliggjort för en student att fortsätta sina forskarstudier där. Huvudläraren inom utbildningen fungerar som biträdande handledare. Hur detta berikar masterutbildningen framgår dock inte.

Om man betraktar huvudområdet isolerat är den akademiska miljön mycket bräcklig. På institutionen för ABM finns dock de närliggande huvudområdena arkivvetenskap och biblioteks- och informationsvetenskap. Hur mycket den akademiska miljön på institutionen är ett stöd för huvudområdet framgår dock inte tydligt.

Nivå, progression och fördjupning

Det finns en tydlig progression i lärandemålen mellan magister- och masteråret. Progressionen inom åren är dock mindre tydlig, men med hänsyn taget till praktikinslag och utbildningens bredd har vi förståelse för att det är svårt att skriva fram en tydlig progression inom nivåerna. Titlarna på examensarbetena indikerar dock att det finns både bredd och djup i utbildningen. Kravet för att påbörja utbildningen är en kandidatexamen i humaniora, samhällsvetenskap eller naturvetenskap. Detta medför att det, precis som vid Museion, Göteborgs universitet, finns en stor variation i förkunskaperna hos studenterna. Trots det tycker vi att man lyckats att utforma rimliga lärandemål som

ligger på avancerad nivå. Om studenterna sedan uppnår målen går inte att avgöra eftersom inga studenter ännu genomgått utbildningen

Säkring av samlade kursmål och examensmål

Undervisningen bedrivs genom en blandning av föreläsningar, seminarier, studiebesök, problembaserat lärande, workshoppar och enskild handledning. Examination sker genom skriftliga och muntliga redovisningar av uppgifter och övningar. Beskrivningen av kursmålen är realistiska och kurslitteraturen ger en god bas för att uppnå dem. Teori- och metodkursen ges först andra året, vilket är olyckligt för de studenter som väljer att sluta sina studier efter magisterexamen. Magisteruppsatsen ligger som sista kurs under första året och masteruppsatsen som näst sista kurs under andra året.

Inriktningen bedrivs i nära samarbete med de andra två inriktningarna i ABM på institutionen. En kurs under masteråret väljs inom utbudet av kurser inom de andra inriktningarna. Att man tydligt skiljer mellan inriktningarna beror på att man anser att: "Arbetsmarknaden är ännu inte beredd att ta emot ABM-utbildade studenter utan dessa måste kunna visa sina respektive fälts specialistkunskaper."

Säkring av utbildningens kvalitet

I självvärderingen nämns att Uppsala universitets enhet för kvalitet och utvärdering har utvärderat utbildningen 2003–2005 och att resultatet visade att studenterna i högre grad än andra humanistiska studenter fick arbete inom sitt område. I övrigt nämns att man genomför muntliga och skriftliga utvärderingar regelbundet inom utbildningen.

Bilaga I

Nyckeltal för arkivvetenskap – femårsserier

Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter

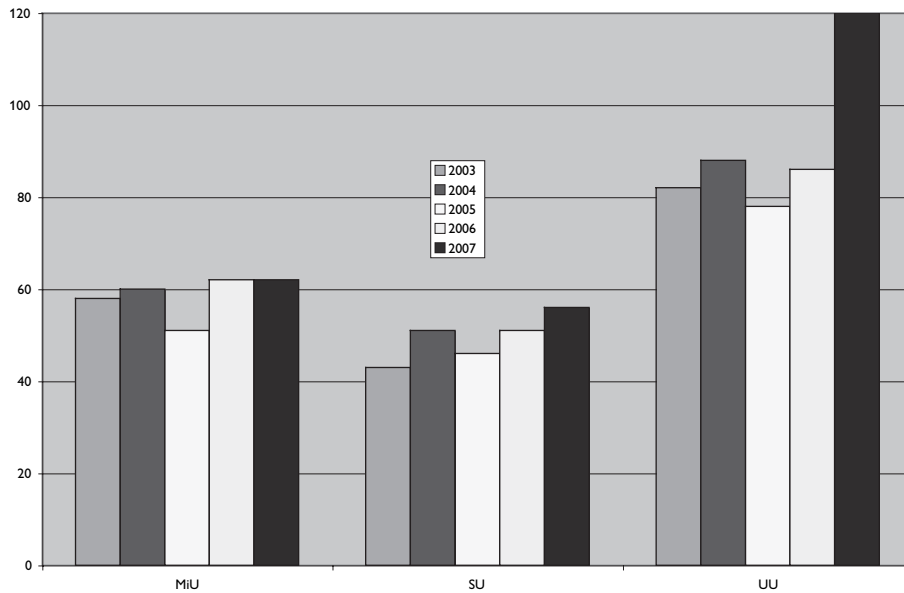

Fig. 1: Figuren visar förhållandet mellan antalet helårsprestationer och antalet helårsstudenter, uttryckt i procent.

Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare

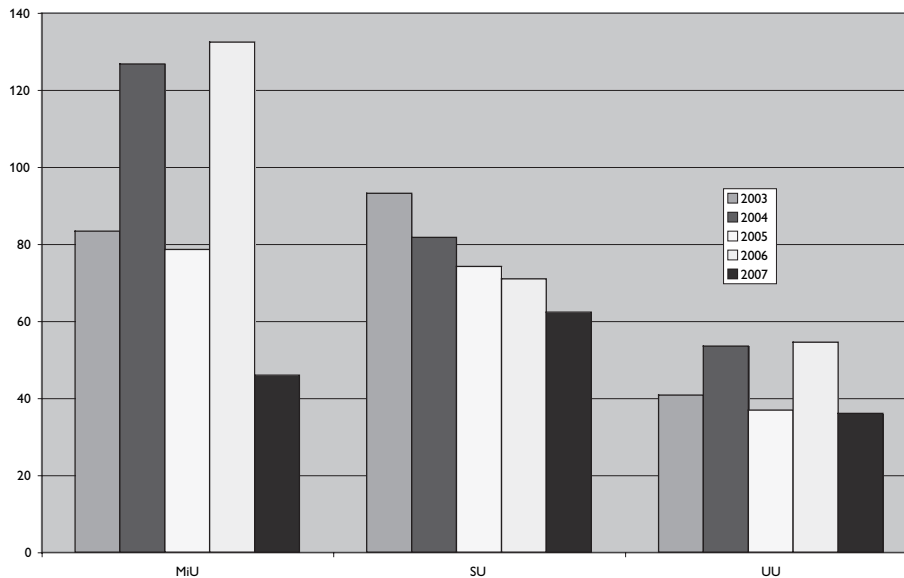

Fig. 2: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen.

Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare

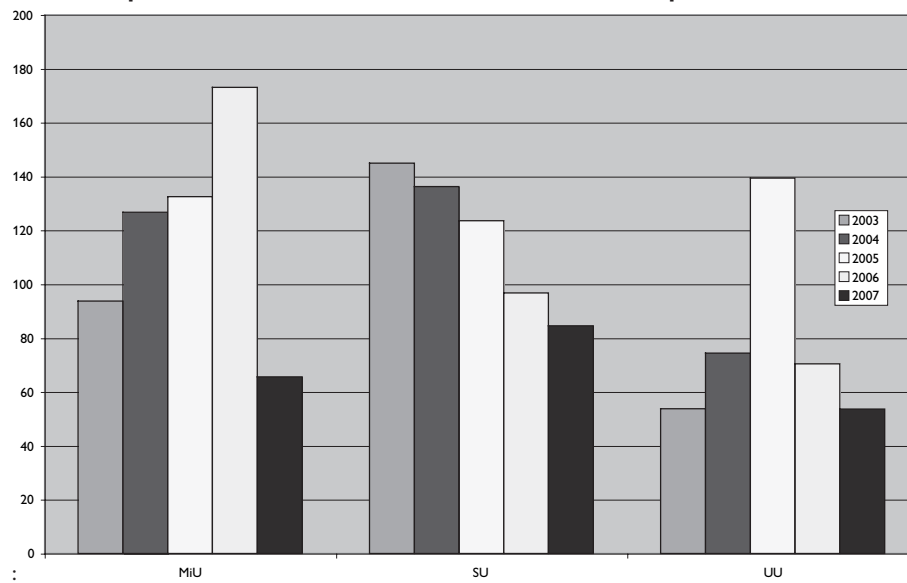

Fig. 3: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerade lärare.

Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare

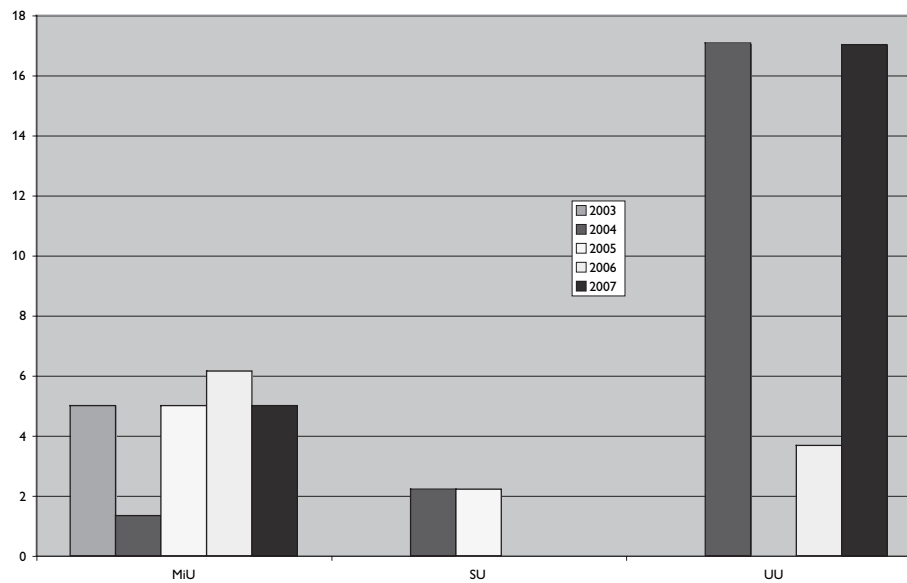

Fig. 4: Figuren visar antal examensarbeten per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerade lärare.

Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt

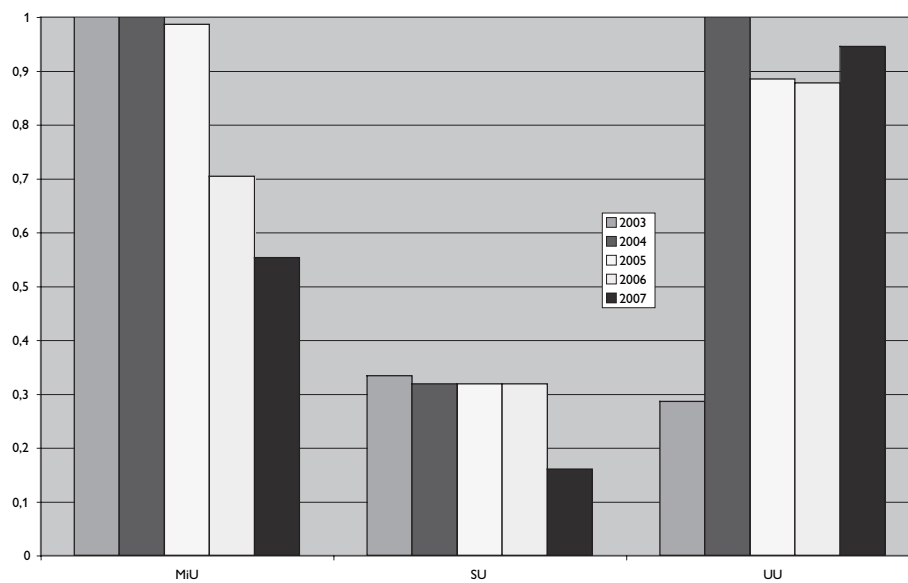

Fig. 5: Figuren visar förhållandet mellan den sammanlagda omfattningen av de tillsvidareanställda lärarnas totala tjänstgöring och den sammanlagda omfattningen av samtliga lärares totala tjänstgöring, uttryckt i procent.

Nyckeltal för biblioteks- och informationsvetenskap – femårsserier

Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter

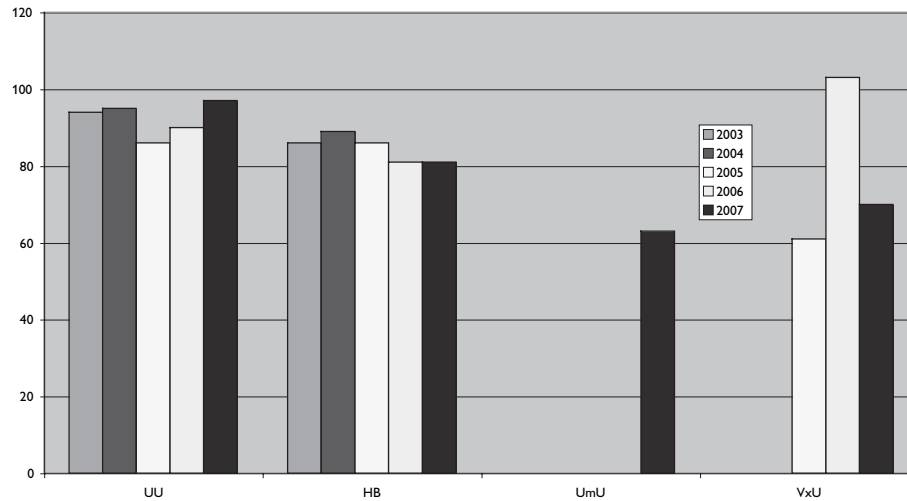

Fig. 6: Figuren visar förhållandet mellan antalet helårsprestationer och antalet helårsstudenter, uttryckt i procent.

Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare

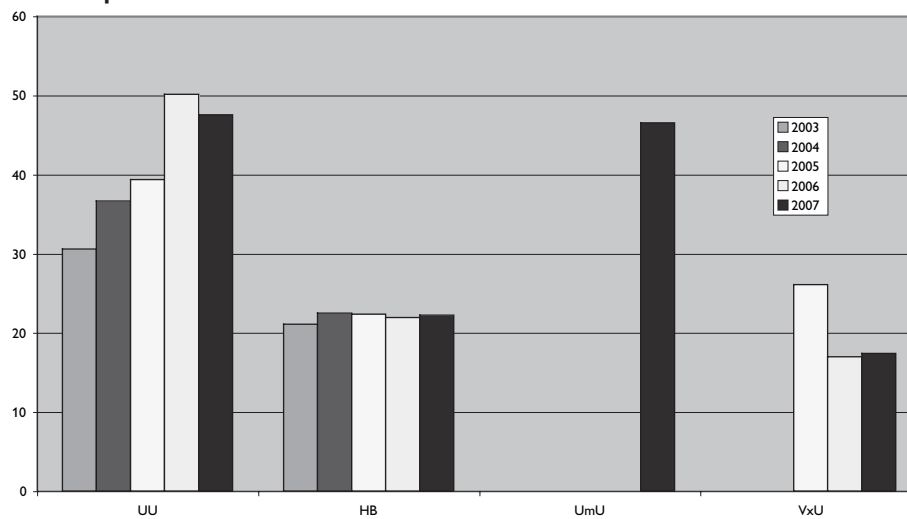

Fig. 7: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen.

Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare

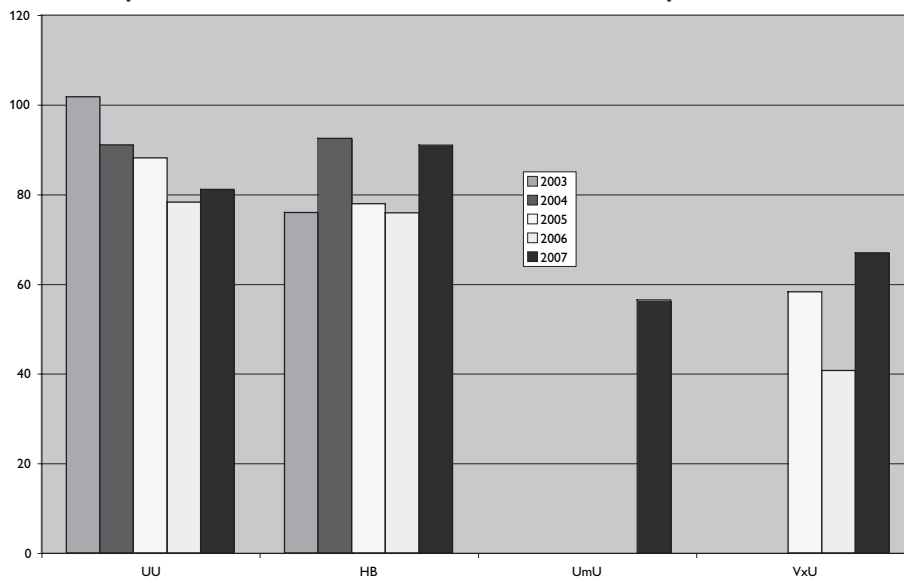

Fig. 8: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerad lärare.

Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare

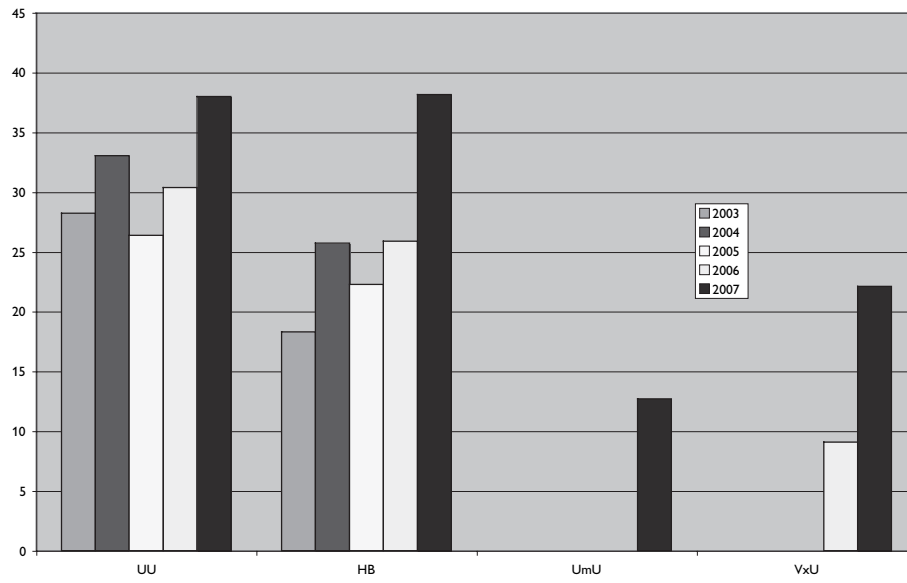

Fig. 9: Figuren visar antal examensarbeten per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerade lärare.

Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt

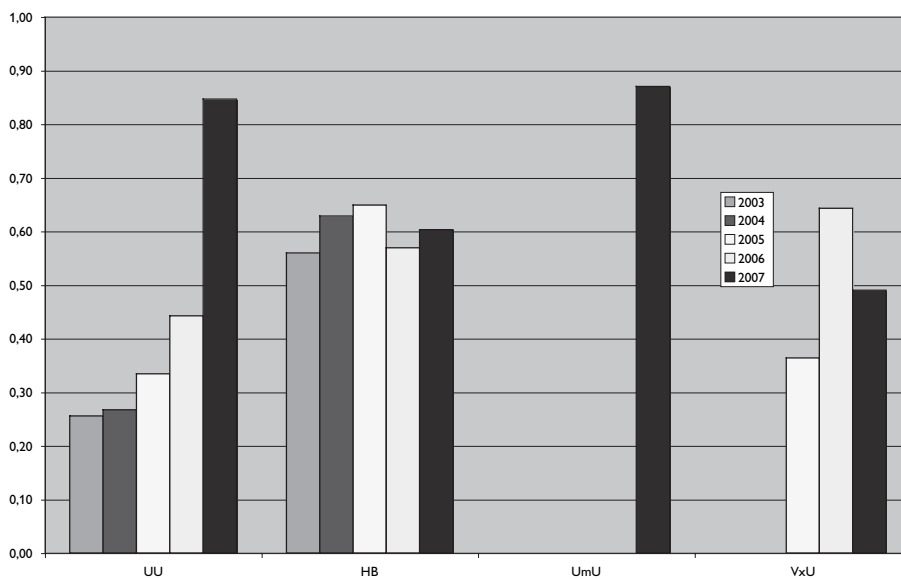

Fig. 10: Figuren visar förhållandet mellan den sammanlagda omfattningen av de tillsvidareanställda lärarnas totala tjänstgöring och den sammanlagda omfattningen av samtliga lärares totala tjänstgöring, uttryckt i procent.

Nyckeltal för museologi – femårsserier

Prestationsgrad: helårsprestationer/helårsstudenter

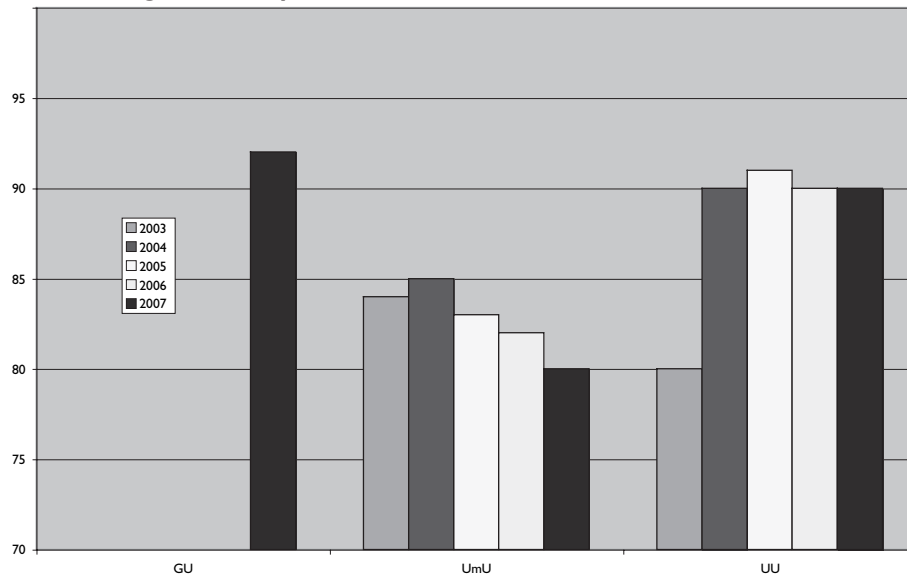

Fig. 11: Figuren visar förhållandet mellan antalet helårsprestationer och antalet helårsstudenter, uttryckt i procent.

Lärarkapacitet: helårsstudenter/heltidsekvivalenter lärare

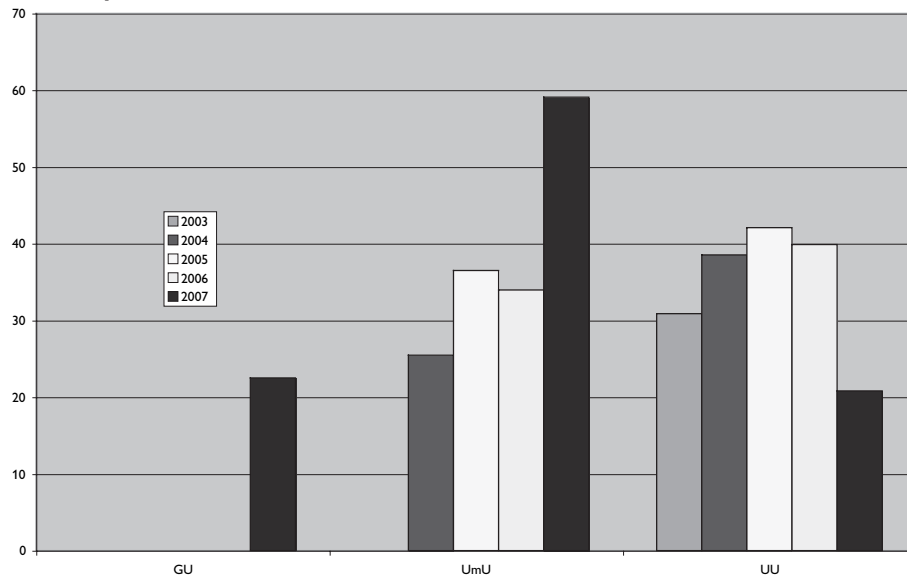

Fig. 12: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen.

Lärarkompetens: helårsstudenter/heltidsekvivalenter disputerade lärare

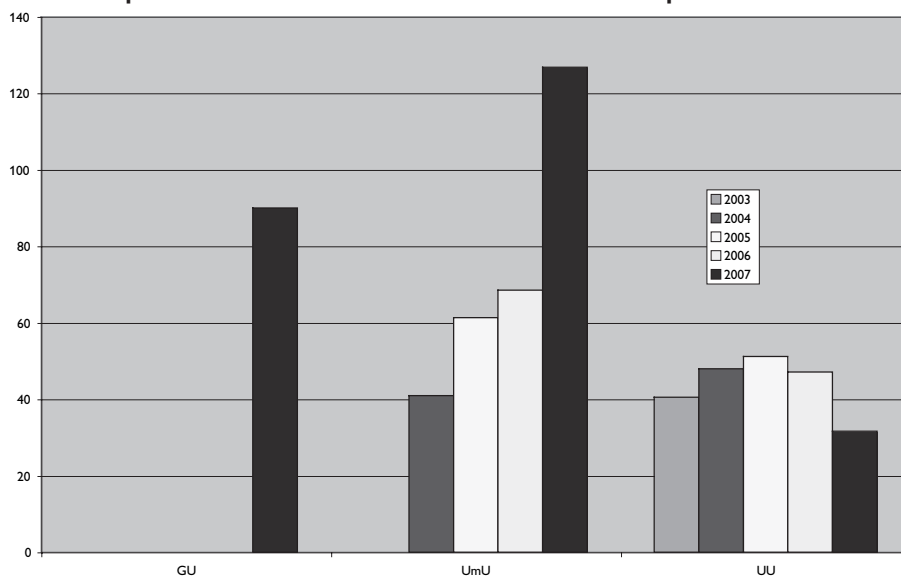

Fig. 13: Figuren visar antalet helårsstudenter per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerad lärare.

Handledarkompetens: antal examensarbeten/heltidsekvivalenter disputerade lärare

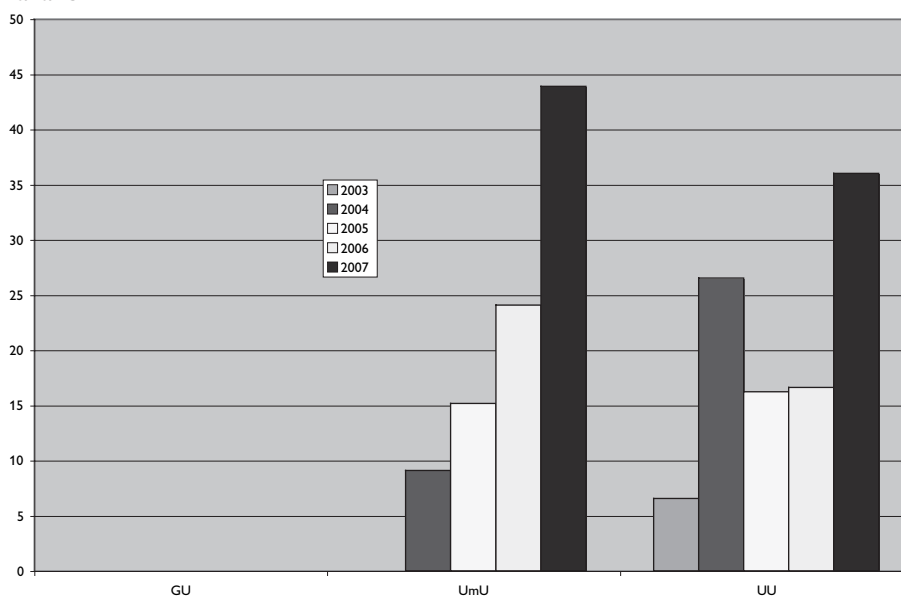

Fig. 14: Figuren visar antal examensarbeten per heltidstjänstgöring inom undervisningen utförd av disputerad lärare. Värde för Göteborgs universitet saknas eftersom inga uppsatser skrevs 2007.

Andel tillsvidareanställda: heltidsekvivalenter tillsvidareanställda/heltidsekvivalenter totalt

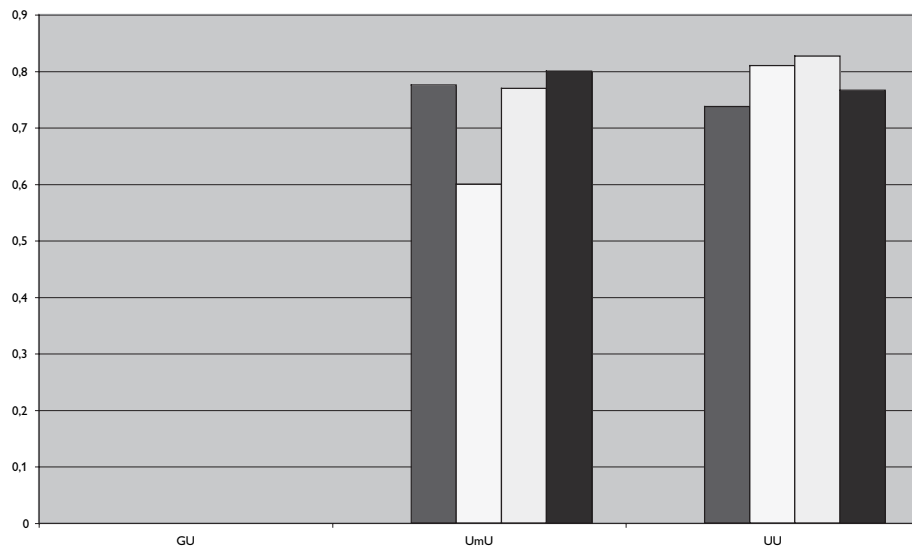

Fig. 15: Figuren visar förhållandet mellan den sammanlagda omfattningen av de tillsvidareanställda lärarnas totala tjänstgöring och den sammanlagda omfattningen av samtliga lärares totala tjänstgöring, uttryckt i procent. Vid Göteborgs universitet fanns inga tillsvidareanställda inom huvudområdet år 2007.

Bilaga 2

I kapitlet Arkivvetenskapens innehåll redovisas två skilda sätt att betrakta arkivvetenskapen. Det ena betecknas som reaktivt och lyftes fram i den utvärdering av huvudämnet som gjordes 2004. Det andra sättet kallas proaktivt och ligger till grund för den granskning som nu genomförts.

Den avgörande skillnaden är att det proaktiva synsättet omfattar såväl arkivbildningsprocessen som förvaltningen av de arkivbestånd som redan skapats, medan det reaktiva inriktar sig på förvaltningsdelen.

Om man utifrån ett proaktivt synsätt försöker beskriva de olika kunskapsmässiga och färdighetsproducerande delar som bör höra till ämnet arkivvetenskap, kan en lämplig utgångspunkt vara den existerande modellen om arkivhandlingarnas livscykel som utvecklades av The U.S. National Archives and Records Administration för att beskriva hur funktioner, användning och ansvar för handlingarna förändras över tid då de flyttas från arkivbildaren till en arkivinstitution.⁵⁰ Nedbrytningen av de olika elementen i delement är här inte konsekvent utförd utan har mer en illustrativ funktion.

Modellen delar in handlingarnas livscykel i olika faser:

- när de skapas och används i det dagliga arbetet ("current records"-fasen)
- när de fortfarande är aktuella för det löpande arbetet hos arkivbildaren men inte lika frekvent som tidigare ("semi-current"-fasen)
- när de huvudsakligen är intressanta för forskning eller andra mer långsiktiga ändamål (non-current-fasen).

Varje fas omfattar ett antal element. Nedbrytningen av de olika elementen i delement är här inte konsekvent utförd utan har en mer illustrativ funktion.

Current records- och semi-current records-faserna

- Planering och utveckling av arkivbildningen:
 - planering av dokumenthanteringen (traditionella, elektroniska ärendehanteringssystem)
 - diarieföring, övriga registreringssystem
 - ADB-färdigheter för deltagande i utvecklingsarbete.
- Färdigheter förknippade med föregående uppgifter:
 - systemplanering
 - metadatasystem etc.

50. För information om modeller inom arkivvetenskap, se bl.a. Anne J. Gilliland-Swetland, *Enduring Paradigm, New Opportunities: The Value of the Archival Perspective in the Digital Environment*. Council on Library and Information Resources. February 2000.

- Arkivläggning, arkivredovisning inom ramen för arkivbildarverksamheten.
- Gallring hos arkivbildarorganisationen:
 - värderingsanalys av handlingar med tanke på praktiska behov av olika slag
 - verkställande av elimineringen av utgallringsbart material.
- Säkerställande av arkivmaterialets fysiska existens och tillgänglighet i arkivbildarmiljö:
 - traditionella pappershandlingar
 - elektroniska handlingar (konvertering, migration, krav på metadata etc., beaktande av de krav som leveranser till arkivinstitutionerna medför).

Non-current records-fasen

- Leveranshantering i arkivinstitutionerna:
 - traditionella handlingar
 - elektroniska handlingar.
- Långtidsförvaringens problematik:
 - traditionella handlingar (förvaringslokaler, förvaringsmedel, konservering, mikrofilmning, digitalisering)
 - born digitala handlingar (långtidsförvaringsformat, migrering, konvertering etc.).
- Tillgängliggörandet av arkivmaterial hos arkivinstitutionerna för informationsavvärmare utanför arkivbildarorganisationen:
 - de nationella svenska redovisnings- och söksystemen för material hos arkivinstitutionerna
 - ICA-standarder: ISAD (G), ISAAR, EAD etc.
 - arkivdatabaser (analys av egenskaper, principer för utvecklande etc.)
 - digitalisering för informationsspridning via Internet
 - relationerna till olika informationsavvärmarkategorier: akademiska forskare, amatörforskare, släktforskare.

Systematiska övergripande element

- Generell arkivteori, inkluderande teorier om dokumenthanteringen (records management) och dess relation till arkivverksamheten:
 - normativ svensk arkivteori
 - olika internationella arkivteorier i det förgångna och i nutid
 - arkivteoretisk begreppsanalys (vad förstås i olika länder med grundläggande begrepp sådana som arkiv, bestånd, fond, handling, serie etc.).

- Arkivalisk värdeteori för värderingsanalys i gallringssammanhang:
 - normativ svensk värdeteori för gallringsverksamheten
 - olika internationella värdeteorier samt deras praktiska tillämpningar
 - begreppsanalys
 - metodologier (t.ex. Pivot-projektet, ”acquisition policy”, ”documentation strategy”, etc.).

- Arkivlagstiftning:
 - arkivlagstiftning i inskränkt bemärkelse
 - offentlighetslagstiftning
 - personuppgiftslagstiftning
 - övrig relevant lagstiftning, t.ex. upphovsrätt
 - lagstiftningen och dess roll i dokumenthanteringen.

- Arkivinstitutionernas historia, inklusive deras relationer till arkivbildarorganisationerna.

- Förvaltningshistoria med vinkling på dynamiken mellan organisatoriska lösningar och arkivbildarorganisationernas dokumenthantering, framdrivande faktorer bakom de stora linjerna i dokumenthanterings utveckling (t.ex. kontrollbehovet bakom de kamerala redovisningssystemen, kravet på renoverade domböcker, kartrenovationer etc.).

- Dokumenthanterings konkreta utveckling (diareföringssystem, aktbildning, registerföring, informationsbehandlingsteknologins (telegraf, telefon, kopiering, hålkort, datorer etc.) inverkan:
 - det nationella perspektivet
 - det internationella perspektivet och influenserna på den nationella utvecklingen.

